

Univerzita Karlova
Fakulta pedagogická
Katedra dějin a didaktiky dějepisu

DIPLOMOVÁ PRÁCE

NORMALIZACE S NOMÁDY

Československo-mongolské politické, hospodářské
a kulturní vztahy v letech 1968-1984

(Czechoslovak-Mongolian political, economical and cultural relations
1968-1984)

Katedra dějin a didaktiky dějepisu

Učitelství pro střední školy

Vedoucí práce: Mgr. Tomáš Mikeska

Autor práce: Bc. Miroslav Pokorný

2016

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně s použitím uvedených pramenů a literatury a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze,.....2016

.....

Poděkování:

Rád bych touto cestou poděkoval vedoucímu své diplomové práce Mgr. Tomáši Mikeskovi za odbornou pomoc a upřímnou kritiku při hodnocení předkládaných konceptů jednotlivých kapitol mé práce.

Také bych rád vyjádřil poděkování doc. PhDr. Aleně Míškové, PhD za vřelý a otevřený přístup a za rady i pomoc při vybírání rozšiřující odborné literatury, čímž bych si dovolil s plnou pokorou vzdát čest její památce.

Obsah

1. Úvod	6
2. Rok 1968 a jeho odkaz	9
2.1 Českoslovenští velvyslanci v Mongolsku do roku 1968.....	9
2.2 Změny na ministerstvu zahraničních věcí po srpnové okupaci	11
2.3 Mongolský postoj k demokratizačnímu procesu v Československu v kontextu ..... sovětsko-čínské roztržky	14
2.4 Události po vpádu vojsk Varšavské smlouvy – eskalace sovětsko-čínské ..... roztržky a mongolská politika.....	19
3. Kulturní vazby Československa a Mongolska do konce 60. let	23
3.1 Dostupná literatura o Mongolsku.....	23
3.2 Mongolský film v Československu.....	29
3.2.1 Proměna MFF v Karlových Varech po roce 1948 a první mongolské filmy. 30	
3.2.1 Další ročníky MFF v Karlových Varech a mongolské filmy	31
3.3 Československý a mongolský zápas na LOH v Mexiku.....	34
3.3.1 Tradice mongolského zápasu	34
3.3.2 První medaile pro Mongoly – mistři zápasu	37
3.3.3 Tradice československého zápasu.....	39
3.3.4 60. léta a „vzkříšení“ volného stylu – cesta ke střetům s Mongoly	41
4. První polovina 70. let – normalizace	43
vztahů.....	43
4.1 Akce štít 72 a mongolská vojenská delegace.....	43
4.2 S A. Indrou až na konec komunistického světa	47
4.3 Dohoda o vytvoření mezivládní československo-mongolské komise	50
4.4 XXVII. zasedání RVHP a J. Cedenbal v Praze	51
4.5 Mladý Darchan vítá staré funkcionáře	54
4.6 Přátelství a spolupráce na 20 let.....	60
4.7 LOH v Mnichově – československé zlato a mongolské stříbro.....	62
4.7.1 Českoslovenští zápasníci v Mnichově	62
4.7.2 Mongolští zápasníci v Mnichově	63
5. Vrchol Husákovy a Cedenbalovy vlády – druhá polovina 70. let.....	66
5.1 Vyvrcholení filmové tvorby 70. let.....	66
5.1.1 Mongolské filmy na MMF v 70. letech	66
5.1.2 Ve znamení tyrkysové hory	69
5.2 Montréalské stříbro pro Československo i Mongolsko	71
5.2.1 Českoslovenští zápasníci v Montréalu	71
5.2.2 Mongolští zápasníci v Montréalu.....	72
5.3 Pokračování československých geologů.....	73
5.3.1 Erdenet – náhrada za Chile	73
5.3.2 II. geologická expedice v pohoří Chentej	76
5.3.3 III. geologická expedice v širším okolí Erdenetu	77
6. Počátek 80. let – vrchol vzájemného poznání.....	79
6.1 Mongolští studenti a učňové v Československu	79
6.1.1 Zahraniční studenti do konce 60. let.....	79
6.1.2 Mongolští stipendisté v 70. a 80. letech.....	82
6.1.3 70. léta a počátek 80. let – mongolští učňové přijíždějí.....	84
6.2 Dny mongolské kultury.....	86
6.3 Dny československé kultury	89

6.4 Mongolčechoslovakmetal	92
6.5 Vrchol a závěr Cedenbalovy kariéry.....	96
6.5.1 Cedenbal a poslední návštěva Československa	96
6.5.2 Změny sovětského vedení a nejasné vyhlídky mongolského vůdce.....	98
6.5.3 Přípravy odstavení, jeho průběh a nucený exil	100
7. Závěr	103
8. Prameny a literatura.....	105
9. Přílohy	109
9.1 Obr. č. 1 – Zápasníci v Ulánbátaru	109
9.2 Obr. č. 2 – Khorloogiin Bayanmönkh.....	109
9.3 Obr. č. 3 – Batyn Dordža	110
9.4 Obr. č. 4 – Prezident Gustáv Husák v Ulánbátaru	110
9.5 Obr. č. 5 – Geologové v Erdenetu.....	110
9.6 Obr. č. 6 – Výstavba Erdenetu	111
9.7 Obr. č. 7 – Gustáv Husák a Jumdžágín Cedenbal.....	112
9.8 Obr. č. 8 – Motorizovaný lovec syslů	113

1. Úvod

„Zvyky každé země jsou různé, jako je různost lučního kvítí“. Tak praví jedno mongolské přísloví. Při první návštěvě Mongolska v roce 2009 a při druhé návštěvě v roce 2015 se autor této diplomové práce seznamoval se zvyky mongolskými. I přes veškeré odlišnosti však lidé z odlišných kultur hledají to, co je naopak vzájemně spojuje. Být Čechem v Mongolsku Vám mnohokrát otevře dveře tam, kde se to jinému cizinci leckdy nepoštěstí. Tak se samozřejmě nabízí otázka, co je příčinou k takovému srdečnému a otevřenému přístupu Mongolů k Čechům a Slovákům. V Mongolsku jistě nikdo nepřehlédne všudypřítomný odkaz socialistické minulosti. Po setkání s mongolským divadelním činohercem, který hovořil kostrbatou češtinou, jsem začal pátrat po stopách „československých nomádů“, občanů tehdejšího Československa, kteří v Mongolsku působili z mnoha různých důvodů.

V roce 2011 autor diplomové práce dokončil bakalářskou práci s názvem „Nomádi“ z Československa - Československé vztahy s Mongolskou lidovou republikou v 50. a 60. letech 20. století. Tato práce se zaměřovala na činnost československých pracovníků v Mongolsku a na počátky vzájemné diplomatické, hospodářské a kulturní spolupráce obou zemí. Přirozená touha objevovat a snaha o hlubší pochopení celé problematiky vedly k tomu, že tématem diplomové práce byl právě výzkum pozdějšího období vzájemných československo-mongolských vztahů.

Cílem diplomové práce je tedy analýza československo-mongolských vztahů od konce 60. do poloviny 80. let, konkrétně mezi lety 1968 až 1984. Počáteční rok 1968, který autor zvolil, se nevztahuje pouze na události v Československu, ale je také v mnoha ohledech důležitým milníkem pro Mongolsko, jež se ocitalo v samém průsečíku událostí sovětsko-čínské roztržky. Ani rok 1984 nebyl vybrán náhodně. Končí jím totiž více než třicetiletá vláda Jumdžágína Cedenbala, mongolského politika a současníka Gustáva Husáka, který byl právě v roce 1984 odstaven rozhodnutím sovětských politiků.

Zabývat se historií mezinárodních vztahů Československa a Mongolska nás staví před zcela zásadní problém, který spočívá v prolínání společenských, politických, kulturních a ekonomických vlivů, jež vytváří hustou síť vzájemně prostupujících procesů. Když autor práce pojal záměr zpracovat historii výše zmíněných vztahů, tušil, že se bude muset vypořádat s řadou obtíží, které s sebou tato skutečnost přináší.

Počínání ve vypracovávání diplomové práce vedly prvními heuristickými kroky k mapování primárních a sekundárních pramenů. Archivní materiály vztahující se k československo-mongolským vztahům se nacházejí především v Národním archivu (NA ČR). Dále v Archivu bezpečnostních složek (ABS) a v Archivu ministerstva zahraničních věcí (AMZV). Ke stěžejním fondům patří fond Ministerstva zahraničních věcí – výstřižkový arch (MZV-VA), kde se nacházejí dokumenty k vládním delegacím a ke kulturním akcím, které se vztahují k Mongolsku. Dále je to fond Ministerstva zahraničí (MZ), jehož spisy pojímají tutéž problematiku, avšak dřívějšího data. Fond Ústřední geologický ústav obsahuje akta o působení geologických expedic v Mongolsku. Ke studentům se pojí fond Univerzity sedmnáctého listopadu a z Archivu bezpečnostních složek jsou to fondy Odboru bezpečnosti (OB). Dalšími doplňujícími primárními prameny byly fond Domu zahraničních služeb a fond Ministerstva školství a kultury, oba uložené v Národním archivu. Nesmíme opomenout zmínit časopis *Rudé právo*, který autor využíval ke studiu dobových kulturních a politických událostí.

Sekundárních pramenů je opravdu celá řada. Mezi ty stěžejní patří bezpochyby *Dějiny Mongolska* Ondřeje Srby a Michala Schwarze, ve kterých lze nalézt řadu zajímavých a pro tuto práci velmi cenných informací. Další literatura je vždy vybírána podle dílčích částí diplomové práce, která je rozdělena do pěti kapitol. Autor práce si tedy dovolí zmínit ty nejpodstatnější sekundární prameny, ze kterých diplomová práce čerpá.

V první kapitole se autor práce věnuje diplomatickým vazbám, které se vztahují k roku 1968, přičemž hlavním sekundárním zdrojem je *Diplomacie Československa*. Oba díly Jindřicha Dejmka jsou velmi důležitou literaturou, ze které autor čerpal mnoho klíčových informací o diplomatech v Mongolsku. Druhá kapitola je velmi specifická, jelikož její první podkapitola je věnována dostupné literatuře o Mongolsku, a tak autor musel čerpat z celé řady publikací, které o této vzdálené zemi pojednávají. Také by bylo namístě upozornit čtenáře na fakt, že v této podkapitole se autor nemohl obejít bez subjektivního hodnocení jednotlivých svazků. Věřící však, že tato skutečnost nebude vnímána negativně a poslouží tak k uvedení do této problematiky. Druhá podkapitola se věnuje mongolskému filmu na Mezinárodním filmovém festivalu v Karlových Varech. Mezi klíčové sekundární prameny k této problematice musíme uvést zahraniční publikaci *Mongolian film music* Lucy Rees. Třetí kapitola je prostoupena zprávami z *Rudého práva*, které však autor zmiňoval již v primárních zdrojích. Ve čtvrté a páté kapitole figurovala mnohočetnost sekundární literatury.

Z výše uvedeného vyplývá, že se tato diplomová práce bude opírat především o poznatky získané primárním archivním výzkumem, doplněné informacemi ze sekundární literatury, dobového tisku a z rozhovorů s pamětníky. Při zpracování práce hodlá autor vhodným utříděním nashromážděného materiálů docílit pokud možno přehledného chronologického výkladu československo-mongolských vztahů od roku 1968 až po konec vlády Jumdzágína Cedenbala v roce 1984, kdy skončil v čele Mongolské lidové republiky.

Autor si plně uvědomuje limity své práce, které chybí mongolské prameny. Je však nutné zdůraznit, že pro zkoumanou problematiku jsou české prameny zcela dostačující a věří tak, že absence mongolských zdrojů nebude zásadnějším problémem pro zpracování.

Je zjevné, že v případě tak širokého záběru nelze akceptovat pouhé hromadění faktů, ale v určitých oblastech zkoumaného období vyvstává nutnost vymezení klíčových bodů badatelského zájmu. Za určující v případě politických vztahů považuji především provázanost mongolské zahraniční politiky s proměnlivými sovětsko-čínskými vztahy, zejména druhé poloviny 60. let. V oblasti hospodářské je to geologická spolupráce a postoj mocenských špiček k celé problematice. Dalším místem pozornosti je kulturní rovina, která se soustředí na umělecké programy v obou zemích a zejména na propagaci mongolské kultury v Československu a na sportovním poli zápas ve volném stylu na olympijských hrách.

Pro orientaci člení autor hlavní text své práce na pět hlavních kapitol, za nimi následují závěr, soupis pramenů a použité literatury a přílohy.

2. Rok 1968 a jeho odkaz

V této kapitole si přiblížíme problematiku diplomatických vazeb, jež se vztahují k roku 1968. V první podkapitole nahlédneme do počátků diplomatických vztahů s Mongolskem v kontextu s proměnami ministerstva zahraničních věcí v Československu. Ve druhé podkapitole se budeme věnovat změnám na ministerstvu po srpnové okupaci v roce 1968 a budeme sledovat, jak tyto změny ovlivňovaly důležité postavy československé zahraniční politiky.

Třetí podkapitola pojednává o mongolském stanovisku k demokratickému procesu v Československu a v poslední podkapitole budeme zkoumat mongolský postoj k sovětské invazi do Československa. Obě podkapitoly, třetí a čtvrtá, jsou zpracovávány optikou v kontextu sovětsko-čínské roztržky.

2.1 Českoslovenští velvyslanci v Mongolsku do roku 1968

Zřízení zastupitelského úřadu v Ulánbátaru proběhlo po dramatických proměnách na Ministerstvu zahraničních věcí (MZV). Ministr Viliam Široký svůj úřad zcela „sovětizoval“ a dosazováním nedostatečně připravených dělnických kádrů resort citelně poškozoval. Na postu působil do konce ledna 1953. „Očista“ úřadu probíhala nevybíravě a doslova drasticky. Z pěti náměstků, kteří řídili MZV v době nástupu Širokého do funkce, byli v roce 1951 dva uvězněni, jeden odstoupil a další zemřel. Zásah se nevyhnul ani kolektivu diplomatů, který také byl rovněž silně „pročištěn“.¹

Nástup nevýrazného byrokrata Václava Davida 31. ledna roku 1953 bylo jistě v mnoha ohledech pro celý resort úlevou. Asi málokdo tehdy očekával, že si tento muž podrží funkci celých patnáct let. Ministerstvo zahraničních věcí se pod taktovkou ministra Davida vyznačovalo mimořádně nadstandardními vztahy se sovětskými „spojenci“ a patrony. Do jisté míry však kopírování sovětské zahraniční politiky rovněž přispělo k posílení diplomatických vazeb na Mongolsko.

Prvním velvyslancem v Mongolsku byl Jaromír Vošahlík, jeden ze zakládajících členů Komunistické strany Československa (KSČ). Jeho cesta do pozice velvyslance v této daleké asijské zemi byla shodou náhod a osudů. Za války byl vězněn v Terezíně a

---

¹DEJMEK, Jindřich. *Diplomacie Československa. Díl II.* Praha: Academia, 2013, s. 603. ISBN 978 -80-200-2285-1.

v Drážďanech. Člen komunistického odboje proti německé okupaci setrval po roce 1945 jako předseda OV KSČ v Rakovníku a po únoru 1948 byl krátce i předsedou tamního ONV. Poté působil jako profesor nově zřízené VŠPHV², přičemž ve školním roce 1951/52 byl děkanem její politicko-diplomatické fakulty. Na ministerstvo zahraničních věcí se dostal v srpnu 1952. Původně byl předurčen za nového velvyslance do Severní Koreje, avšak sovětská strana odmítla udělit agrément Emilu Hršelovi, jenž byl vybrán na funkci velvyslance do SSSR, kde nahradil Karla Kreibicha. V Moskvě prožil všechny dramatické změny po smrti J. V. Stalina včetně XX. sjezdu Komunistické strany Sovětského svazu (KSSS) a jeho ozvěn. V květnu 1953 byl také formálně akreditován jako první československý diplomatický zástupce v Mongolsku, kam podnikl úřední cestu v červenci 1953 jako první československý diplomat a kde působil do roku 1956.³

V pořadí druhým velvyslancem v Mongolsku byl již výše zmíněný Emil Hršel. Po vypuknutí 2. světové války byl od září 1939 vězněn v koncentračních táborech Dachau a Buchenwald. Od června 1949 působil jako první vyslanec v Afghánistánu. Z Kábulu byl krátce po vypuknutí korejské války (v září 1950) vyslán jako první československý diplomatický zástupce ke Kim-Ir-senově vládě do Severní Koreje, kde prožil nejkritičtější období celého konfliktu. Od června 1951 do konce roku 1952 pobýval jako velvyslanec v Německé demokratické republice (NDR). Zde unikl zatčení pro „podezření“ z „trockismu“ a poté mu byl svěřen „germánský“ odbor MZV. V letech 1956-1958 působil právě v Mongolsku, o kterém také napsal knihu (*Mongolsko*, 1960).⁴

V dubnu 1958 byl jmenován velvyslancem v Mongolsku Ján Teluch. Aktivní účastník Slovenského národního povstání, který po jeho potlačení bojoval v řadách partyzánského oddílu Smrt fašismu, působil jako titulář v tehdy ještě spojenecké Albánii. Po zkušenostech v Mongolsku měl připravovat velvyslaneckou misi do Hanoje.⁵ K té však nakonec nedošlo a v lednu 1966 byl nominován novým velvyslancem v Libyi, odkud v roce 1969 informoval o bleskovém Kaddáfího převratu.⁶

---

² Vysoká škola politických a hospodářských věd

³ DEJMEK, Jindřich. *Diplomacie Československa. Díl II.* Praha: Academia, 2013, s. 658-659. ISBN 978 - 80-200-2285-1.

⁴ DEJMEK, Jindřich. *Diplomacie Československa. Díl II.* Praha: Academia, 2013, s. 370-371. ISBN 978 - 80-200-2285-1.

⁵ DEJMEK, Jindřich. *Diplomacie Československa. Díl II.* Praha: Academia, 2013, s. 622. ISBN 978 -80-200-2285-1.

⁶ ZÍDEK, Petr, SIEBER, Karel. *Československo a Blízký východ v letech 1948–1989.* Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2009, s. 192. ISBN: 978-80-86506-76-0.

Čtvrtým velvyslancem v Mongolsku byl Miroslav Pokorný. Pokorný byl profesionální diplomat, který v komunistické diplomacii působil od dubna 1954 s krátkou přestávkou až do svého penzionování. Jako diplomat zprvu pracoval v Moskvě, kde vedl tiskové oddělení. Od června 1964 byl velvyslancem v Mongolsku. Jeho mise však byla předčasně ukončena v červnu 1964.⁷

Po Miroslavu Pokorném působil ve funkci velvyslance v Mongolsku Richard Urx, který se během války zapojil do ilegálního komunistického odboje a od roku 1945 pracoval v aparátu KSČ v Brně. V březnu 1957 byl vyslán jako nový titulář do Finska. Od července 1964 do června 1968 působil jako velvyslanec v Mongolsku.⁸

2.2 Změny na ministerstvu zahraničních věcí po srpnové okupaci

Výstavba a následná konsolidace Davidova úřadování skončila po dlouhé etapě v momentu, kdy se sestavovala na přelomu března a dubna nová vláda v čele s Oldřichem Černíkem. Reformní tón byl zřetelný již v okamžiku, kdy tzv. celozávodní organizace KSČ MZV vyslovila svému dlouholetému šéfu V. Davidovi nedůvěru. Za Davidova nástupce byl pak vybrán dosavadní ministr školství, ale rovněž zkušený diplomat Jiří Hájek, který již v minulosti, v letech 1957-1961, zastával na ministerstvu zahraničí post jednoho z klíčových náměstků. Ministr David, podle slov J. Hájka, pochopil nový kurz a vědom si svých možností prý přátelsky žádal jeho samotného, aby to „vzal po něm“.⁹

Československá diplomacie v období Pražského jara nevykazovala známky jakýchkoli změn kurzu, nabraném už v předcházejícím období. Počátkem května Hájek navštívil Moskvu, kde se pokusil obhájit rozvíjené reformy. Velká váha byla přikládána záležitostem v jihovýchodní Evropě. Měsíce reforem Pražského jara však byly příliš krátké, aby rozvinuly zahraničněpolitické aktivity aparátu Československa.¹⁰

---

⁷DEJMEK, Jindřich. *Diplomacie Československa. Díl II.* Praha: Academia, 2013, s. 543. ISBN 978 -80-200-2285-1.

⁸DEJMEK, Jindřich. *Diplomacie Československa. Díl II.* Praha: Academia, 2013, s. 634. ISBN 978 -80-200-2285-1.

⁹HÁJEK, JIŘÍ. *Paměti.* Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1997, s. 265-266. ISBN 80-85864-26-6.

¹⁰DEJMEK, Jindřich. *Diplomacie Československa. Díl I.* Praha: Academia, 2013, s. 190-191. ISBN 978 -80-200-2210-3.

Po srpnové invazi vojsk Varšavské smlouvy do Československa se následně prováděly důsledné a hluboké personální změny na všech politických úrovních komunistické strany. Nedotčeno nezůstalo ani ministerstvo zahraničních věcí. Během sovětské invaze byl československým ministrem zahraničních věcí Jiří Hájek, který v té době pobýval v Jugoslávii na dovolené, což mu umožnilo odcestovat do New Yorku, kde 24. srpna 1968 vznesl protest v Radě bezpečnosti OSN. Nebál se použít výrazu „okupace“, což ho o necelý měsíc později, 19. září, stálo ministerské křeslo a v roce 1969 členství v ÚV a nakonec i členství v KSČ (1970).¹¹

O hloubce a závažnosti personálních změn na ministerstvu zahraničí svědčí i fakt, že během necelého půl roku, počítáme-li začátek okupace, tedy 21. srpen 1968, se do konce ledna 1969 ve vedení ministerstva zahraničních věcí vystřídali celkem čtyři političtí činitelé. Byla to nejrozsáhlejší personální obměna v dějinách tohoto úřadu. A nejen to. Žádné jiné ministerstvo se nemůže „pyšnit“ obdobím, kdy se během tak krátké doby vystřídal takový počet osob, které ministerstvo vedly.

Je však nutné uvést, že oficiálně byl post ministerstva až do konce roku 1968 neobsazen. Vedením ministerstva byl nejdříve pověřen tehdejší premiér Oldřich Černík, který také podepsal smlouvu o dočasném pobytu sovětských vojsk a po něm ministerstvo vedl, od 1. října do 29. prosince 1968, státní tajemník Václav Pleskot. Prvním posrpnovým ministrem zahraničí ČSSR se stal až Ján Marko, který ve funkci působil od 2. ledna 1969 do 31. prosince 1971.¹²

Již koncem září 1969 bylo schváleno usnesení o „očistě státního aparátu“, které započalo první kolo dalekosáhlých čistek. Z personálního hlediska bylo tato etapa relativně umírněná. Velká část „provinilých“ stoupenců demokratizace odešla buď do penze nebo na jiná, méně exponovaná pracoviště.¹³ Tento proces se týkal i bývalých velvyslanců v Mongolsku R. Urxe a J. Telucha. Urx, vzhledem ke svým postojům k sovětské okupaci byl penzionován a dožil v Praze. Teluch proti sovětské invazi

---

¹¹ [www.mzv.cz \[online\]. Dostupný z:](http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/historie_a_osobnosti_ceske_diplomacie/ministri_a_ministerstvo_v_historii/jiri_hajek.html)

http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/historie_a_osobnosti_ceske_diplomacie/ministri_a_ministerstvo_v_historii/jiri_hajek.html. Stav ke dni 19.1.2015

¹² TAMTÉŽ. Dostupný z:

http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/historie_a_osobnosti_ceske_diplomacie/ministri_a_ministerstvo_v_historii/srpen_1968_rada_bezpecnosti_osn_o.html. Stav ke dni 19.1.2015

¹³ DEJMEK, Jindřich. *Diplomacie Československa. Díl I.* Praha: Academia, 2013, s. 198. ISBN 978 -80-200-2210-3.

protestoval velmi ostře u ostatních titulářů¹⁴ v Tripolisu, jelikož působil jako velvyslanec v Libyi. Stejně jako Urx byl propuštěn a penzionován.¹⁵

Koncem roku „očista“ akcelerovala a rychlé vystřídání většiny vedoucích dalších teritoriálních odborů věštila ještě dramatičtější změny. Rok 1970 naplnil osud majority těch, kteří v předcházejícím období, alespoň z pohledu nyní přituhujícího normalizačního klimatu, „selhali“, tedy ti, jejichž kádrové materiály v letech 1968-1969 nenaplnili „nároky, kladené na pracovníky československé zahraniční služby“. V průběhu roku 1970 tedy došlo k finále odstartované čistky.

Odvolávání se již nedotýkalo jen vedoucích činitelů ministerstev. Čistka se již dotýkala daleko širšího okruhu lidí v řadách československé diplomacie. Jak o tom hovoří jeden z jejích zaměstnanců - PhDr. Jiří Šíma, DrSc.: „*Ti, kteří nesouhlasili se vstupem vojsk, tak byli odvoláni, včetně velvyslance (...), takže to mělo taky negativní vliv vlastně i na rozvoj těch bilaterálních vztahů.*“¹⁶ Ve víru závěrečných čistek se ocitl tehdejší velvyslanec v Mongolsku Emil Pátek¹⁷. V srpnu 1970 byl předčasně odvolán a vzhledem k vyloučení z KSČ musel k 31. březnu 1971 z MZV odejít. Nadále směl pracovat na Úřadu předsednictva vlády.¹⁸

Z 63 velvyslanců akreditovaných u zahraničních vlád v době Pražského jara a v srpnu 1968 byla v průběhu roku 1970 nebo v prvních měsících roku následujícího z MZV propuštěna, případně poslána do penze, výjimečně invalidního důchodu, přesně 31 velvyslanců. Vyhozena byla i řada velvyslaneckých radů, tedy tajemníků, kteří zastupovali tituláře a vyslovili nesouhlas s invazí. Kvalita československé diplomacie v pozdější dekádě citelně poklesla, jelikož byli odstraňováni i specialisté s mimořádnou specializací (například orientalisté a sinologové, tedy velmi specifické obory).¹⁹ Mezi tyto odborníky patřil například sinolog a mongolista J. Šíma. Sám musel opustit státní

¹⁴ V diplomacii se jimi označují velvyslanci a vedoucí zastupitelských úřadů.

¹⁵ DEJMEK, Jindřich. *Diplomacie Československa. Díl II.* Praha: Academia, 2013. ISBN 978 -80-200-2285-1.

¹⁶ Zvukový záznam. Dostupný na CD-ROM. Pořízený dne 9.8.2013.

¹⁷ Pocházel z dělnické rodiny a po absolvování základní školy (1938) se vyučil zámečníkem. V letech 1941-1942 byl totálně nasazen ve Frankfurtu nad Mohanem, poté pracoval až do roku 1948 jako mechanik u soukromé firmy Eckardt v Chotěboři. Hned v roce 1945 se stal členem KSČ a od roku 1948 působil ve stranickém aparátu nejprve jako organizační a politický tajemník na OV KSČ v Semtíně, pak od roku 1951 v oddělení propagandy a agitace na ÚV KSČ v Praze, kde také v letech 1957-1960 absolvoval VŠP (RSDr. 1960). Od září 1963 působil jako velvyslanec v Indonésii, kde také v roce 1965 zažil protikomunistické pogromy. Po návratu z Jakarty byl zhruba rok zařazen v tehdejší 8. odboru (pro Přední východ a Afriku), v červnu 1968 byl jmenován velvyslancem v Mongolsku [DEJMEK, 2013, s. 520].

¹⁸ DEJMEK, Jindřich. *Diplomacie Československa. Díl II.* Praha: Academia, 2013, s. 520. ISBN 978 -80-200-2285-1.

¹⁹ DEJMEK, Jindřich. *Diplomacie Československa. Díl I.* Praha: Academia, 2013, s. 203-204. ISBN 978 -80-200-2210-3.

službu v roce 1969 a na MhhZV se vrátil až po Sametové revoluci, kdy v roce 1990 byl přijat na základě konkurzního řízení a stal se tak prvním postkomunistickým velvyslancem v Mongolsku.

2.3 Mongolský postoj k demokratizačnímu procesu v Československu v kontextu sovětsko-čínské roztržky

Mongolsko se na počátku šedesátých let ocitalo v samém průsečíku sovětsko-čínských vlivů, což se také projevovalo umírněnějších formách kritiky vůči činnosti KS Číny. To bylo motivováno především snahou nevyhrocovat příliš rozpory v mongolsko – čínských vztazích, zvláště z obavy o další prohloubení potíží v oblasti hospodářské spolupráce.²⁰

Od roku 1961 však již bylo patrné, že mongolské vedení nemůže lavírovat mezi dvěma velmocemi. V tomto období sílila sovětsko-čínská roztržka a v Mongolsku probíhal vnitrostranický boj mezi pročínskými a prosovětskými politiky. Od roku 1961 však nechali ruští poradci v Ulánbátaru stahovat pročínské politiky z mongolské vlády a předseda vlády Mongolské lidové republiky (MoLR) Jumdžágín Cedenbal musel zahájit protičínskou propagandistickou kampaň. Na konci roku 1965 se již Cedenbal vypořádal s vnitrostranickou opozicí a upevnil tak svoji moc ve straně. Striktní loajalita vůči Moskvě již byla samozřejmostí.²¹

V říjnu roku 1966 v projevu J. Cedenbala na shromáždění, které se konalo v Ulánbátaru u příležitosti návštěvy generálního tajemníka Komunistické strany Spojených států amerických (KS USA) G. Halla v MoLR, došlo k otevřené kritice čínského režimu, ve které J. Cedenbal řekl, že rozkolnická činnost čínských představitelů, tzv. Velká proletářská kulturní revoluce v Číně, jde na ruku pouze světové reakci, v první řadě americkým imperialistům, kteří stále více rozšiřují svou agresi ve Vietnamu.²²

---

²⁰ Ulanbátor 1969. Archiv MZV v Praze, fond MZ, Mongolsko (Tajné 1965-69), sign. neuvedeno, kart. č. neuvedeno.

²¹ SRBA, Ondřej, SCHWARZ, Michal. *Dějiny Mongolska*. Praha: NLN, 2015, s. 284. ISBN 978-80-7422-331-0.

²² Ulanbátor 1969. Archiv MZV v Praze, fond MZ, Mongolsko (Tajné 1965-69), sign. neuvedeno, kart. č. neuvedeno.

Takové ostré stanovisko bylo učiněno v době, kdy se musely všechny komunistické a dělnické strany jasně vyjádřit k těmto událostem a nebylo tedy kam uhnout. Mongolské vedení se dříve nevyjadřovalo k záležitostem, které se bezprostředně vztahovaly k mocnému jižnímu sousedu a snažilo se za každou cenu vyhýbat konfrontaci. I když byly odstraněny nejčitelnější postavy pročínského kurzu z mongolské politiky, řada mongolských činitelů jistě nepochybovala o tom, že se „karta“ může ještě obrátit.

Sovětský svaz si svůj vliv v Mongolsku potvrzoval kromě jiného tím, že mu navýšil finanční pomoc. V důsledku vrcholící „kulturní revoluce“ v Čínské lidové republice (ČLR), kterou doprovázel značný chaos a vedení SSSR se tak obávalo nejen rozšíření nestability, ale i čínského vlivu v Mongolsku, který mohl podnítit kritiku vývoje sovětského komunismu. Kromě finanční pomoci přišli do Mongolska další vojáci Rudé armády, a i když nemáme k dispozici přesná čísla, odhaduje se jejich počet od 75 do 200 tisíc na konci šedesátých let.²³

Mezi lety 1961-1965 poskytla sovětská strana Mongolsku půjčku ve výši 615 milionů rublů, což byla doposud největší část ruské hospodářské pomoci. Ta od roku 1947 dosáhla přes dvě miliardy rublů v půjčkách a dotacích kromě vojenské výzbroje. Na druhé straně Peking poskytl celkem půl miliardy rublů. Bylo zřejmé, že se Sovětský svaz snažil získat Mongolsko na svou stranu líbivými finančními nabídkami, jelikož poslední půjčku učinil záhy poté, co Čína přislíbila půjčku 200 milionů rublů. Rok 1966 byl tedy klíčový z hlediska příklonu Cedenbalovy vlády na vázce sovětsko-čínského soupeření.²⁴

Ruští vojáci se stáhly z MoLR roku 1956, ale nová Dohoda o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci z ledna 1966 s platností na 20 let obsahovala tajné dodatky, které legalizovaly opětovné umístění sovětských vojáků na území MoLR. Významné místo vojenské posádky Rudé armády se nacházelo v oblasti dnešního Čojru. Oblast se však ze strategických důvodů tajila a vůbec poprvé se jméno osady Čojr objevilo na oficiálních mapách až roku 1991. Přítomnost sovětských jednotek dodnes připomíná množství střelných hlavic na území jihovýchodního Mongolska.²⁵

---

²³ SRBA, Ondřej, SCHWARZ, Michal. *Dějiny Mongolska*. Praha: NLN, 2015, s. 295. ISBN 978-80-7422-295.

²⁴ Archiv MZV v Praze, fond MZV-VA III, č. kartonu - neuvedeno (1967-1971), sign. 78.

²⁵ SRBA, Ondřej, SCHWARZ, Michal. *Dějiny Mongolska*. Praha: NLN, 2015, s. 283. ISBN 978-80-7422-331-0.

Od roku 1966 již mongolská zahraniční politika doslova kopírovala orientaci Sovětského svazu. Dalo se tedy očekávat, jaký postoj bude zastávat vedení MoLR v době demokratizačního procesu Pražského jara – jednoduše řečeno zcela totožný s postojem sovětským. Na jaře roku 1968 nebyl vývoj v Československu z mongolských oficiálních kruhů nijak komentován. Důvodem byl zřejmě fakt, že se k němu jasně nevyjádřilo ani sovětské vedení. Větší pozornost také vzbuzovala stále trvající sovětsko-čínská roztržka. Během jarních měsíců roku 1968 působily podél mongolských hranic v provincii Xinjiang Rudé gardy. Těm se podařilo ukořistit zbraně mířící do Vietnamu ve zvláštním vlaku. Přepadení sovětského transportu opět prohloubilo již tak silně vyostřený konflikt.²⁶

Na konci šedesátých let rovněž sílily panmongolské ideje ve Vnitřním Mongolsku. Menggu Ganbu (ve volném překladu „Mongolští zrádci“), jak bylo označováno Čínskou komunistickou stranou (ČKS) hnutí ve Vnitřním Mongolsku, požadovalo minimálně širokou autonomii v rámci Číny. V roce 1968 napětí mezi ČKS a nacionalisty přerostlo v otevřený konflikt. Nemilosrdný zásah čínských ozbrojených sil skončil děsivou tragédií - desetitisíce mrtvých těl se staly smutnou realitou měst, vesnic a pastvin Vnitřního Mongolska.²⁷

Znepokojení na čínsko-mongolských hranicích vedlo sovětskou stranu k posílení stávajících vojenských sil. V březnu roku 1968 dorazila do Mongolska první vlaková souprava, která vezla celkem 800 sovětských tanků (převážně T-67), což místní mongolské pastevce opravdu zarazilo. Takováto forma obranné strategie se však mongolskému vedení neprotivila. Naopak byla součástí Cedenbalovy protičínské politiky, která se vytvářela od roku 1961.²⁸

Sovětský svaz v průběhu roku 1968 vybudoval raketovou základnu ve východní oblasti Mongolska, nazývaného podle „Černého jezera“ – Buir nuur. Základna ležela na pustém a zcela neobydleném terénu, kde v roce 1939 došlo k japonskému útoku na sovětsko-mongolské síly. Základnu považovala řada expertů za důležitý sovětské geopolitické stanoviště, jehož rakety jsou namířeny proti Číně. Vojenský komplex byl

---

²⁶ FINK, Carole, GASSERT, Philipp, JUNKER, Detlef. 1968 *The World Transformed*. Cambridge: The Cambridge University Press, 1999, s. 201. ISBN 0-521-64141-1.

²⁷ BULAG, Uradin. *Collaborative Nationalism*. Plymouth: Rowman and Littlefield Publishers, 2010, s. 128. ISBN: 978-1-442-0433-1.

²⁸ *Bulletin: Cold War International History Project*. Washington: Woodrow Wilson International Centre for Scholars, 2007/2008, č. 16.

však vybudován i jako „protiváha“ americkým zařízením ve východní Asii, zejména na Okinawě.²⁹

Ještě v červnu roku 1968 byla uzavřena Úmluva mezi vládou ČSSR a MoLR o spolupráci v oblasti zdravotnictví. Z Mongolska přiletěl ministr zdravotnictví B. Demberel a na základě úmluvy mělo přijet dvanáct mongolských lékařů zvýšit si svou kvalifikaci. Demberel se nechal slyšet, že podepsaná úmluva o vzájemné spolupráci povede k dalšímu utužení vztahů mezi oběma zeměmi. Z mongolské strany ani v červnu nezaznělo jakékoliv stanovisko k demokratickému procesu Pražského jara.³⁰

10. července se v Ulánbátaru konal velmi populární státní svátek Nádam. Na slavnostním shromáždění promluvil náměstek Rady ministrů MoLR a člen byra ÚV MLRS D. Majdar. Přítomen byl i nově jmenovaný velvyslanec v Mongolsku Emil Pátek, který předal 9. července své pověřovací listiny předsedovi Velkého lidového churalu Sambúovi. Emil Pátek byl Černíkovou vládou jmenován teprve v červnu a předtím působil jako velvyslanec v Indonésii.³¹ Pátka přijal také sám Cedenbal a ani na počátku července nebyla z mongolské strany vyslovena sebemenší kritika na adresu československé vlády.³²

Mongolské oficiální kruhy se k událostem Pražského jara vyjádřily teprve na konci července. Do poloviny července 1968 se podařilo sovětským agentům nelegálům v Československu podstrčit falešné důkazy o přípravách na ozbrojený převrat.³³ Na konferenci ulánbátarské městské stranické organizace, která se konala od 15. do 17. července 1968, řekl J. Cedenbal mj., „že vývoj událostí v Československu, zvláště v poslední době svědčí o tom, že pravicové, nepřátelské síly socialismu v této zemi otevřeně přešly k zuřivým útokům proti dělnické třídě a jejímu bojovému předvoji KSČ, proti základům socialistického společenského řádu v Československu“.³⁴

Cedenbal rovněž podrobil kritice článek „Dva tisíce slov“ „jako kontrarevoluční politickou platformu antisocialistických sil, která se snaží podkopat přátelství

---

²⁹ Archiv MZV v Praze, fond j III, č. kartonu - neuvedeno (1967-1971), sign. 78.

³⁰ Archiv MZV v Praze, fond MZV-VA III, č. kartonu - neuvedeno (1967-1971), sign. 78.

³¹ DEJMEK, Jindřich. *Diplomacie Československa. Díl II.* Praha: Academia, 2013, s. 520. ISBN 978 -80-200-2285-1.

³² Archiv MZV v Praze, fond MZV-VA III, č. kartonu - neuvedeno (1967-1971), sign. 78.

³³ ANDREW, Christopher, MITROCHIN, Vasilij. *Neznámé špiónážní operace KGB. Mitrochinův archiv.* Praha: Academia, 2001, s.267

³⁴ Ulanbátor 1969. Archiv MZV v Praze, fond MZ, Mongolsko (Tajné 1965-69), sign. neuvedeno, kart. č. neuvedeno.

*československého lidu s lidem SSSR a dalších bratrských zemí“.*³⁵ 19. července roku 1968 Pravda přinesla článek o objevu „tajné“ skryše amerických zbraní poblíž hranic se Západním Německem, z nichž některé byly na obalu opatřeny značkou „Made in USA“ a dále se tu tvrdilo, že i sovětské úřady obdržely kopii „tajného amerického plánu“ na svržení pražského režimu.³⁶

Cílem těchto lživých článků bylo podpořit již projednaný postup pěti socialistických zemí, jejichž zástupci jednali ve Varšavě a kteří vyjádřili obavy z odtržení ČSSR od socialistického společenství. Krátce nato bylo dne 19. července 1968 vydáno prohlášení ÚV MLRS, které vřele přijalo výsledky schůzky pěti socialistických zemí ve Varšavě a ve kterém ÚV MLRS hodnotila dopis bratrských zemí, zaslaný ÚV KSČ, jako politický dokument prodechnutý pocitem upřímné starosti o osud socialismu v Československu a o upevnění jednoty a semknutosti socialistického společenství.³⁷

Mongolský postoj k demokratizačnímu procesu v Československu nebyl v průběhu prvního čtvrtletí roku 1968 jasný. Mongolsko se ocitlo ve víru událostí sovětsko-čínské roztržky, které zastínily jiná zahraničněpolitická témata. V průběhu šedesátých let zvítězilo proruské křídlo v čele s Cedenbalem a rovněž ožily mongolské nacionalistické představy ve Vnitřním Mongolsku. V samotném Mongolsku však nadále pracovaly tisíce dělníků z Číny na stavbách, na kterých se podíleli i Čechoslováci. Politické i ekonomické vztahy s mocným jižním sousedem tak postupně ochabovaly. V důsledku výše zmíněných událostí se tak Mongolsko stalo těsným spojencem Sovětského svazu, což se jasně projevilo i v postoji k událostem v Československu první poloviny roku 1968.

---

³⁵ Ulanbátor 1969. Archiv MZV v Praze, fond MZ, Mongolsko (Tajné 1965-69), sign. neuvedeno, kart. č. neuvedeno.

³⁶ ANDREW, Christopher, MITROCHIN, Vasilij. *Neznámé špionážní operace KGB. Mitrochinův archiv*. Praha: Academia, 2001, s.267.

³⁷ Ulanbátor 1969. Archiv MZV v Praze, fond MZ, Mongolsko (Tajné 1965-69), sign. neuvedeno, kart. č. neuvedeno.

2.4 Události po vpádu vojsk Varšavské smlouvy - eskalace sovětsko-čínské roztržky a mongolská politika

Na rozdíl od vpádu do Maďarska v roce 1956 se k sovětské invazi do Československa Čína postavila s velkým odporem a vpád zcela jasně odsoudila. Mocenské postavení Číny si již mohlo takový postup dovolit. Mao Ce-Tunga zneklidňovalo prosazování „Brežněvovy doktríny“ omezené suverenity. Navýšení sovětské finanční pomoci v 60. letech souviselo právě s „kulturní revolucí“ v Číně, kterou doprovázel nebývalý chaos a Sovětský svaz se obával, aby se do MoLR nerozšířila nejen nestabilita, ale i čínská kritika vývoje komunismu v SSSR.³⁸

Reakce uvnitř Mongolské lidové revoluční strany byla vskutku symptomatická. Ačkoliv mongolské vedení po celou dobu zastávalo zřetelný prosovětský postoj, záhy po invazi do Československa došlo k náhlému odvolání ministra zahraničních věcí M. Dugersurena, který byl spojován s horlivým prosazováním sovětské intervence. Oficiálně však Dugersuren rezignoval „kvůli špatnému zdravotnímu stavu“. Ministr zahraničních věcí byl poté vyloučen z politbyra MLRS. Sám poté pracoval jako mongolský zástupce OSN v Ženevě. Do vlády se vrátil po odstavení Cedenbala v roce 1984.³⁹

I přes nepřehlédnutelné problémy a vyhrocování mezinárodní situace se Cedenbal o vztazích mezi Čínou a Mongolskem vyjádřil tak, že pokud se jedná o čínsko-mongolské přátelství, sám se zasloužil o „podmínky“, které obsahují „... rovnost, vzájemnou úctu k politické nezávislosti a nezasahování do vnitřních záležitostí druhé strany, přičemž se bude rozvíjet společné podnikání ve všech oblastech.“⁴⁰ I Peking navzdory všem okolnostem nadále udržoval velvyslanectví v Ulánbátaru.

Od roku 1965 probíhala v čínském tisku antisovětská kampaň a Sověti na oplátku stáhli všechny ruské studenty, kteří v ČLR studovali. Po zahájení Kulturní revoluce napětí eskalovalo a přeneslo se i na diplomatická území ambasád, na Rudé náměstí

---

³⁸ SRBA, Ondřej, SCHWARZ, Michal. *Dějiny Mongolska*. Praha: NLN, 2015, s. 295. ISBN 978-80-7422-331-0.

³⁹ FOREIGN AND COMMONWEALTH OFFICE. *The Mongolian People's Republic*. London: H.M. Stationery Office, 1978.

⁴⁰ Archiv MZV v Praze, fond MZV-VA III, č. kartonu - neuvedeno (1967-1971), sign. 78.

v Moskvě i na ruské hranice. Po srpnové invazi takové protesty dramaticky přerůstaly v nekontrolovatelné výbuchy hněvu.⁴¹

Čínský premiér Čou En-laj se k sovětské intervenci do Československa vyjádřil jako o „barbarské agresí“ a varoval, že „od Sovětského svazu se dá očekávat cokoliv, včetně útoku na Čínu“. Během roku 1968 a 1969 byly v Číně mobilizovány masy lidí, kteří demonstrovali nelibost vůči sovětské revizionistické politice. Výbuchy hněvu a masové demonstrace byly doprovázeny naprostým chaosem.⁴²

Čtenáři jsou možná známy protesty před velvyslanectvím Sovětského svazu v Peking, které bylo v trvalém obležení „rudých gardistů“. Jinak tomu nebylo s velvyslanectvím MoLR. „Dokonce když byla obležena mongolská ambasáda, tak jsem byl poslán, abych jaksi se tam jel podívat a potom o tom napsal nějakou zprávu, jelikož byli vypovězeni někteří mongolští diplomaté z Číny (...), což pro mě bylo i do určité míry nebezpečí.“⁴³ Tak o situaci hovoří Jiří Šíma, který v Číně působil právě jako nediplomat, což ho jistým způsobem ohrožovalo.

Pan doktor Šíma v té době pobýval v Peking, kde působil jako tlumočník na tehdejší československém velvyslanectví. Atmosféra vrcholící čínské „kulturní revoluce“ spolu s událostmi roku 1968 byla v Číně v mnoha ohledech nevyzpytatelná. Horké chvíle v zemi zmítané v chaosu, ideologické zaslepenosti a teroru zažíval i doktor Šíma a vzpomíná takto: „Byl jsem v Číně i v té době, když tam byl ten velký incident s mongolským velvyslancem, kdy údajně šofér mongolského velvyslance dostal do okénka, v době kdy byl velvyslanec nakupovat v obchodě, portrét Mao Ce-tunga, který hodil na zem a oni mu zapálili auto. Takže to všechno jsem viděl na vlastní oči. A i potom vypovězení toho mongolského šoféra.“⁴⁴ Líčení pana doktora Šímy barvitě vykresluje dramatické události té doby.

Ideologická roztržka vyostřila napětí v sovětsko-čínských vztazích, které se tak ocitly na bodu mrazu. Čína následně odvolala námezdní dělníky, kteří pracovali na projektech v Mongolsku, což výrazně zkomplikovalo stavební práce. Taková situace byla pro mongolskou stranu nepříjemná a jak dodává pan doktor Šíma, komplikace nenastaly jen samotným Mongolům. „I pro naše odborníky, protože tam jsme stavěli nemocnici v té době, že jo, na které pracovali tradičně ti čínští dělníci, ti byli potom

⁴¹ SRBA, Ondřej, SCHWARZ, Michal. *Dějiny Mongolska*. Praha: NLN, 2015, s. 296. ISBN 978-80-7422-331-0.

⁴² RADCHENKO, Sergey. *Two Suns in the Heavens*. Washington: Woodrow Wilson Center Press, 2009, s.203. ISBN: 978-0-8047-5879-6.

⁴³ Zvukový záznam. Dostupný na CD-ROM. Pořízený dne 9.8.2013.

⁴⁴ Zvukový záznam. Dostupný na CD-ROM. Pořízený dne 9.8.2013.

odvolání a vlastně Číňané přece jenom jsou větší řemeslníci než dejme tomu ruští vojáci, kteří je v tom vlastně nahradili“⁴⁵

Českoslovenští diplomaté působící v těchto napjatých měsících v Číně se tak ocitli v nelehké situaci. Z Československa přicházely jasné instrukce pro nediplomaty, zejména pro tlumočníky, kteří znali jazyk a moc dobře tedy prohlédli situaci, jak se mají v případech čínské kritiky chovat. „*Měli jsme na všech těch akcích takový úkol, že jakmile čínská strana vysloví nějakou kritiku Sovětského svazu, tak naši diplomaté, třeba z těch východoevropských zemí, budou muset opustit teda tu recepci, tu akci.*“⁴⁶

Taková forma protestu samozřejmě působila velmi rozporuplně pro mnoho československých občanů a stejně, jako jinde působící odborníci, i oni se připojili ke kritice sovětské okupace, což jim pozdější normalizační režim neodpustil.

V roce 1969 vyvrcholila krize v čínských příhraničních oblastech. Rusko-čínský konflikt se odehrával na řadě míst rusko-čínského příhraničí. Do povědomí lidí se tento střet zapsal jako „válka“ o Damanský ostrov. Ostrůvek o velikosti 0,74 km² na řece Ussuri se proměnil v nejprudší bitevní pole celého konfliktu počátkem března roku 1969. Ozbrojené útoky se odehrávaly i na dlouhodobě nestabilní hranici s Mongolskem, v provincii Xinjiang a na mnoha dalších místech.⁴⁷

V Mongolsku válka o Damanský ostrov a střety v Xinjangu a Poamuří silně rezonovaly, navíc na rok 1969 připadlo 30. výročí vítězství nad Japonci v bitvě u Chalchyn golu. Oslavovalo se mnohem demonstrativněji a pro posílení věrnosti se Mongolům rozdávala vyznamenání. MoLR se připojilo do sovětského kosmického programu a kromě mongolského kosmonauta Džügderdemidína Gűrragči se v sovětských střediscích trénoval i druhý adept na let Majdardžavyn Gandzorig. Celý konflikt vedl k ještě těsnějšímu sblížení SSSR s MoLR. Sovětští aparátčící v letech 1969-1970 opětovaně navštěvovali Mongolsko. V květnu roku 1969 ho navštívil Podgornyj – předseda Prezídia nejvyššího sovětu SSSR, v říjnu téhož roku maršál Čujkov, v březnu 1970 plukovník agenerál Gerasimov, a o rok později generál Sozinov a předseda vlády Kosygin.

Na druhé straně začali mongolští představitelé jezdit do Evropy a rovněž se zintenzívnil zájem evropských socialistických států včetně Československa o výměnu vládních i nevládních návštěv s Mongolskem. Takováto forma politické spolupráce byla

---

⁴⁵ Zvukový záznam. Dostupný na CD-ROM. Pořízený dne 9.8.2013.

⁴⁶ Zvukový záznam. Dostupný na CD-ROM. Pořízený dne 9.8.2013.

⁴⁷ SRBA, Ondřej, SCHWARZ, Michal. *Dějiny Mongolska*. Praha: NLN, 2015, s. 297. ISBN 978-80-7422-331-0.

od počátku 70. let pro československo-mongolské vztahy klíčová, zejména pro mongolskou stranu.

Stejně jako u postoje k demokratizačnímu procesu v Československu, tak i zaujetí stanoviska k srpnové okupaci vojsk Varšavské smlouvy vycházelo z jasného předpokladu – neprotivit se Sovětskému svazu. V roce 1968 byl mongolský strach z Číny natolik silný, že bylo mongolské vedení schopné udělat cokoli, výměnou za ochranu svých hranic s Čínou, tudíž si nemohlo jakékoliv zahraničněpolitické rozkoly se SSSR dovolit. Na druhou stranu Mao Ce-tung musel tušit, že od roku 1966 již nemá moc šancí změnit mongolský prosovětský kurz a čínská vláda vycházela z předpokladu, že na další rozšiřování sovětského vlivu je potřeba reagovat. Souhra vnitropolitických okolností a strach o moc donutily Mao Ce-tunga podnítit „kulturní revoluci“, jejíž nepředvídatelnost zase dráždila mocenské struktury Sovětského svazu.

Za zhodnocení jistě stojí i mongolský schizofrenní postoj k čínské problematice. Na jedné straně se již Mongolsko nacházelo v ruské zájmové sféře, na straně druhé si však přímo nedovolovalo poštvat si proti sobě čínské vedení, a to i přes zcela nepochybnou antipatii drtivé většiny veřejnosti vůči svému jižnímu sousedovi. Sovětská garnitura si nepřála eskalaci konfliktu s Čínou a kremelské vládní kruhy se několikrát vyjadřovaly o zklidňování napětí se stále mocnější zemí. Mongolská strana musela v těchto otázkách jednat velice obezřetně a citlivě, jinak hrozilo, že v případě ukvapených kroků se mohla situace obrátit, což mohlo ohrozit politiky, kteří by jednali příliš horlivě nebo lehkově.

Mongolsko se tak v roce 1968 ocitlo v nesmírně složité mezinárodněpolitické situaci a Cedenbalova podpora Břežněvovy doktríny omezené suverenity byla jediným možným politickým východiskem. Události sovětského vpádu do Československa byly zastíněny krizí sovětsko-čínskou a v samotném Mongolsku o interních záležitostech vzdáleného evropského partnera neměla většina Mongolů ani tušení. Sám autor této diplomové práce hovořil s několika pamětníky, kteří byli obyčejnými pastevci, a všichni hovořili o událostech 21. srpna 1968 jako o připravovaném puči a následné sovětské pomoci. Není divu, že nemohla být mezi neinformovanými mongolskými občany sebemenší podpora ve prospěch sesazeného československého vedení. Ruská propaganda a postoj mongolské vlády pro to nedovolily vytvořit jakékoliv podmínky.

3. Kulturní vazby Československa a Mongolska do konce 60. let

Řada lidí, kteří se o Mongolsko zajímají, tvrdí, že šedesátá léta patřila ke „zlatému“ věku československo-mongolských vztahů. Jak vypadal tento „zlatý“ věk? Co přinesl oběma zemím? Čím se vzájemně obohatili lidé, kteří měli chuť seznamovat se s odlišnou kulturou? Na tyto otázky nelze nalézt jednoduché odpovědi. Cílem této kapitoly je odhalit vzájemné kulturní vztahy do konce šedesátých let a objasňovat souvislosti, které se těchto vztahů týkají. Za hlavní pilíře kultury, které autor zkoumal, zvolil literaturu, kinematografii a sport, jež považuje za nejdůležitější z hlediska prohlubování vzájemných kulturních vztahů.

3.1 Dostupná literatura o Mongolsku

Až do dvacátých let minulého století nebyla v českých zemích dostupná téměř žádná literatura o Mongolsku, jeho obyvatelích, historii a kultuře. Země byla příliš vzdálená a pro obyvatele českých zemí té doby nezajímavá. Výjimku však tvořila literatura, která se zabývala dávnou historií tohoto starého národa. Tou byla problematika vpádu Mongolů na Moravu v roce 1241. Kromě řady cizojazyčných kronik se této historické události okrajově věnovaly i kroniky české. Zájem o mongolský vpád vyvrcholil v polovině 19. století. Důkazem tohoto zájmu byly i oslavy výročí vpádu Mongolů v roce 1841. K oslavnému jubileu, které velebilo hrdinné moravské obránce, vyšel sborník *Vpád Mongolů do Moravy* od Aloise Vojtěcha Šembery, kterého si chválil i František Palacký. Šembera do značné míry vycházel z práce Antonína Bočka, který však působí poněkud nevěrohodně, jelikož se nakonec ukázalo, že jeho práce *Moravský diplomatář* byla falzifikátorským dílem.

František Palacký svou prací rovněž přispěl k výzkumu mongolského vpádu. Nelze však jednoznačně říci, zda byla jeho práce pozitivní nebo negativní ve smyslu dnešní badatelské optiky. Do roku 1841 můžeme jeho činnost hodnotit veskrze jako pozitivní. Jeho práce *Mongolen Einfall* byla psána německy a jednalo se o kritické dílo. Později se Palackého zájem soustředil na *Rukopis Královédvorský*. Zde již nemusíme čtenáři vysvětlovat, z jakých důvodů vedla jeho práce do slepé uličky.

Zajímavá je skutečnost, že dílo V. M. Kramera *Vypsání velikého mongolského císařství v druhém dílu světa Asii*, které vyšlo v roce 1803, se dodnes mylně považuje za první česky psané dílo o Mongolsku. Mongolským císařstvím je však myšlena říše velkých Mughalů v Indii, nikoliv říše mongolská.

V době první republiky vyšly první cestopisy o Mongolsku. *Mrtvé město Chara-Choto* od ruského cestovatele, geografa a botanika, žáka a druha J. M. Prževalského, bylo prvním česky vydaným ilustrovaným cestopisem, který popisoval expedici ruské zeměpisné společnosti P. K. Kozlova v letech 1907-1909. Vydalo ho nakladatelství Pokrok v roce 1929 a díky době, kdy byl sepsán, se mohl čtenář seznámit s předsocialistickým Mongolskem. Kniha měla velké množství obrázkových příloh s více než dvěma sty ilustracemi. Na překladu pracoval Josef Dýma.⁴⁸

Dalším cestopisem byl titul s názvem *Lidé a bozi v Mongolsku* z roku 1940 (originál 1935). V pořadí druhý Haslundovův cestopis o Střední Asii popisoval tříletou cestu dánského spisovatele a antropologa, která je plná lásky k životnímu způsobu Mongolů. Kniha byla faktograficky velmi přesná a autor v ní zmiňuje i některé historické osobnosti té doby. Knihu vydalo nakladatelství Česká grafická Unie a o velice zdařilý překlad se postaral V. J. Chabr.⁴⁹

Miloslav Fábera, syn československého legionáře, napsal román s názvem *Sedm mongolských koní*, který v Československu vyšel v roce 1946. Poutavá kniha vynikala barvitým popisem přírody a středověkého prostředí. Příběh je zasazen do 13. století, do doby, kdy Čingischán dobývá se svými jezdci zbytek neporobené Asie. Hlavní postavou je malý maršál Subutaj Bagatur, který se svými sedmi podivuhodnými hřebci táhne v čele armád až k Donu a k slavné bitvě na řece Kalce v roce 1223. Kniha se dočkala ještě dvou dotisků. Prvního hned o rok později, tedy v roce 1947 a druhého v roce 1968.⁵⁰

Ruský autor Jan Vasilij, jehož otec byl kozákem, který překládal řecké klasiky, vydal v roce 1947 (v ruštině v roce 1939) román *Čingischán*, který u nás vydalo Nakladatelství Svoboda v Praze. Původně vyšlo více než deset tisíc nákladů.⁵¹ Později, v šedesátých a osmdesátých letech, vyšla novější vydání s větším objemem nákladů. O překlad do českého jazyka se postaral Jaroslav E. Dlouhý. V roce 1951 (v ruštině

---

⁴⁸ KOZLOV, Kuzmič, Petr. *Mrtvé město Chara-Choto*. Praha: Pokrok, 1929.

⁴⁹ HASLUND, Christensen, Henning. *Lidé a bozi v Mongolsku*. Praha: Česká grafická unie, 1940.

⁵⁰ FÁBERA, Miroslav. *Sedm mongolských koní*. Praha: Družstevní práce, 1946.

⁵¹ VASILIJ, Jan. *Čingischán*. Praha: Svoboda, 1947.

v roce 1942) vyšlo pokračování románu *Bátú, vnuk Čingischánův*.⁵² V něm autor líčí barbarské činy Bátúa, který se v roce 1236 vydal s mongolskými vojsky do Evropy. Poslední, třetí část trilogie, se jmenovala *K poslednímu moři* a byla u nás vydána již posmrtně v roce 1957 (v ruštině v roce 1947).⁵³

Bylo jen otázkou času, kdy bude napsána první faktografická knížka o Mongolsku. V roce 1950 vyšla *Mongolská lidová republika*, malé dílo, jehož autorem byl M. N. Blagoveščenskij. Knížečka měla 42 stran a vydalo ji nakladatelství Orbis. Z ruského originálu přeložil V. Smrž.⁵⁴ Jen dodejme, že se jednalo o velmi tendenční titul, který glorifikoval socialistické zřízení MoLR.

Dalším propagandistickým dílem byl titul *Dějiny mongolské revoluce: stručný nástin* z roku 1954. Vývoj revoluce a nezpochybnitelnou úlohu maršála Čojbalsana přeložila Milica Steinová. Zajímavostí je, že mapu, která je součástí této knihy, navrhl Pavel Poucha.⁵⁵

Bezesporu nejvýznamnějším spisovatelem, který rozšířil povědomí o Mongolsku, byl výše zmíněný český tibetolog, indolog a mongolista Pavel Poucha. Díky jeho soustavnému výzkumu mongolského jazyka, literatury a historie vzniklo několik cenných knih o Mongolsku, které byly publikovány již v 50. letech 20. století. První z těchto titulů byla *Tajná kronika Mongolů* (mongolsky *Mongchol-un niuča tobčaan*) z roku 1955, kterou vydalo Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění v Praze. Kniha má celkem 280 stran a pojednává o vzniku mongolských kmenů Avarů, Hunů a Turků. Rovněž podává životopis Čingischána a vypráví o jeho válečných výpravách a jiných událostech jeho vlády. Vedle prozaického textu obsahuje kronika básnické vložky. Patří nejen k důležitým historickým pramenům, ale je i dílem vysoké literární hodnoty. Hodnotné dílo se dočkalo reprintu v roce 2011, jež vydalo Nakladatelství lidové noviny.⁵⁶

V roce 1955 byl vydán velký historický román *Slunce vychází* od Bjambyna Rinčena. Na překladu pracoval Pavel Poucha a román vydalo nakladatelství Melantrich již v roce 1957. Knihu ilustroval Pavel Šimon. Román byl přeložen do několika

---

⁵² VASILIJ, Jan. *Bátú, vnuk Čingischánův*. Praha: Melantrich, 1952.

⁵³ VASILIJ, Jan. *K poslednímu moři*. Praha: Svět sovětů, 1957.

⁵⁴ SMRŽ, Vladimír. *Mongolská lidová republika*. Praha: Orbis, 1950.

⁵⁵ SMRŽ, Vladimír. *Mongolská lidová republika*. Praha: Orbis, 1950.

⁵⁶ POUCHA, Pavel. *Tajná kronika Mongolů*. Praha: NLN, 2011. ISBN 978-80-7422-102-6.

západních jazyků a líčil události na přelomu 19. a 20. století, které vedly k založení samostatného státu Mongolů, nezávislého na Číně a na Rusku.⁵⁷

Od Pavla Pouchy se mohl čtenář v Československu seznámit s Mongolskem i dobrodružnější a širšímu čtenářstvu přístupnější formou. Jeho další kniha o Mongolsku *Třináct tisíc kilometrů Mongolskem*, kterou vydalo nakladatelství Svobodné slovo – Melantrich v roce 1957, měla 326 stran a obsahovala spoustu krásných fotografií z cest po Mongolsku. Tento cestopis byl velmi zdařilý a byl vydán v nákladu 12400 kusů.⁵⁸

Povědomí o exotické zemi se postupně rozšiřovalo na stále širší čtenářstvo. V roce 1958 vydalo Státní nakladatelství dětské knihy *Mongolské pohádky*. Řadu mongolských bajek a pohádek pro děti přeložila Maria Petrová a ilustroval je Zdeněk Mlčoch. Kniha měla 106 stran a obsahovala celkem osm pohádek.⁵⁹

Velmi hodnotnou knihu o mongolském umění s názvem *Umění starého Mongolska* vydalo v roce 1961 Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění. Autorem byl český archeolog a orientalista Lumír Jisl, který Mongolsko navštívil dvakrát. Poprvé v roce 1957, kdy vedl expedici, při které byl zkoumán pohřební památník starotureckého vládce Kültegina z 8. století a podruhé v roce 1963. Samotná kniha obsahovala 80 černobílých a 24 barevných fotografií. Obrazová monografie se věnovala architektuře starých klášterů a chrámů, vzácným malbám i plastikám, obřadnímu náčiní i charakteristickým projevům lidového umění.⁶⁰

Od sovětského paleontologa Ivana Antonoviče Jefremova vyšla v roce 1961 kniha *Cesta větrů: Zápisky z Gobi*, populárně naučné dílo právě z oblasti paleontologie. Jednalo se o jakýsi paleontologický cestopis po mongolské části pouště Gobi. Jefremov vykonal tuto cestu již ve čtyřicátých letech, a jelikož jeho expedice měla k dispozici několik nákladních a terénních vozidel, jednalo se tak o první motorizovanou výpravu do těchto odlehlých oblastí.⁶¹

S udidlem v zubech, tak zněl název napínavého románového zpracování životopisu baltského barona Ungerna od Vladimira Poznera. Pozner, který se hrál, v době studené války, roli jakéhosi mediátora mezi Spojenými státy a Sovětským svazem, zde líčí osudy známého kontrarevolucionáře, proslulého svou nenávistí k Sovětům, sadistickou ukrutností a šílenými plány na uchrácení Mongolska a vůbec celého Dálného východu.

---

⁵⁷ RINČEN, Bjambyn. *Slunce vychází*. Praha: Svobodné slovo - Melantrich, 1957.

⁵⁸ POUCHA, Pavel. *Třináct tisíc kilometrů Mongolskem*. Praha: Svobodné slovo - Melantrich, 1957.

⁵⁹ PETROVÁ, Maria. *Mongolské pohádky*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1958.

⁶⁰ JISL, Lumír. *Umění starého Mongolska*. Praha: SNKLHU, 1961.

⁶¹ JEFREMOV, Antonovič, Ivan. *Cesta větrů: Zápisky z Gobi*. Praha: Mladá fronta, 1961.

Zpracoval tak historická fakta s velkým uměleckým mistrovstvím. Levicový pohled na tuto problematiku zaručoval předpoklad k tomu, aby kniha v Československu vyšla. Vydalo ji nakladatelství Naše vojsko v roce 1962.⁶²

V Mongolsku působili i jiní evropští vědci ze socialistických států Evropy. Kniha *Lov na dinosaury* od polské autorky Zofie Kielanové-Jaworowské vypráví o práci polsko-mongolské vědecké expedice paleontologů, kteří v letech 1963-1965 hledali v poušti Gobi kosterní pozůstatky obrovitých ještěřů dinosaurů a kostry nejstarších drobných savců. Kromě studia dávno vyhynulých živočichů kniha čtenářům přinesla zajímavé postřehy o Mongolsku a jeho obyvatelích.⁶³

O středověkém Mongolsku se mohli čtenáři seznámit díky třem středověkým cestopisům v knize *Putování k Mongolům*. Kolektiv autorů Guillaumea De Rubroucka, Ruye Gonzálese De Claviji a Giovanniho Da Pian del Carpiho v ní líčí život a mravy tehdejších obyvatel a rovněž zachycují hluboké proměny země díky časovému rozpětí, kterému se kniha věnuje. Dva cestopisy od italského a francouzského autora pochází ze 13. století a třetí, od španělského autora, z počátku 15. století. Čtenáři tak mohli poznat nejen největší říši světa na jejím vrcholu, ale také počátky jejího rozkladu. Středověké cestopisy přeložil český historik a spisovatel Edgar Knobloch, který podnikl více než třicet cest do států středního a dálného východu.⁶⁴

Libor Souček, neobyčejně plodný spisovatel, autor populárních, vědecko-populárních a vědecko-fantastických knih, seznámil čtenáře s tajemným pouštním červem v mongolské poušti v knize *Krotitelé d'áblů* z roku 1965. Fantastický román, který popisuje příhody členů československé expedice v neprozkoumaných částech Mongolska, kde mimo jiné odhalí japonské válečné zločince, kteří vyvíjejí bakteriologické zbraně, barvitě zachycuje zajímavosti o Mongolsku a jeho obyvatelích. Největší objem nákladů – celkem 33 tisíc kusů, řadil tento román na první místo, co do počtu vytištěných kusů, mezi knihy, které se věnovaly právě Mongolsku.⁶⁵

V roce 1966 vyšel překlad originálu z roku 1959, *Předchůdce Marka Pola*, od belgického autora Alberta T'Serstevense. Cestopis o čtyřech cestovatelích, kteří své cesty podnikli ještě před slavným benátským kupcem a cestovatelem Markem Polem.

---

⁶² POZNER, Vladimír. *S udidlem v zubech*. Praha: Naše vojsko, 1961.

⁶³ KIELANOVÁ-JAWOROVSKÁ, Zofia. *Lov na dinosaury*. Praha: Orbis, 1972.

⁶⁴ CARPINE, Giovanni da Pian del, RUBROUCK, Guillaume de, CLAVIJO, Ruy Gonzales de. *Putování k Mongolům*. Praha: SNKLHU, 1964.

⁶⁵ SOUČEK, Ludvík. *Krotitelé d'áblů*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1965.

Na překladu pracovala Libuše Daňková a knihu vydalo nakladatelství Lidová demokracie.⁶⁶

Na konci let šedesátých si mohl československý čtenář zakoupit několik titulů, které se věnovaly Mongolsku. Jednalo se zejména o cestopisy a historické knihy. Vznikaly však i romány a povědomí o této vzdálené zemi se více rozšiřovalo na stále širší okruh čtenářů.

Pilířem beletristické produkce v tomto období byla dvě nakladatelství – Československý spisovatel, které vydávalo původní i přeložené beletrie a práce literárněvědné a Státní nakladatelství dětské knihy, jež představovalo monopol na dětskou knihu. Orientací na válečnou a vojenskou tematiku se profilovalo nakladatelství Naše vojsko, které vzniklo v prosinci 1945. Široký ediční záběr mělo nakladatelství Mladá fronta, jež bylo založeno v roce 1945. Na vydávání brožurek a doplňkové literatury se orientovalo Svobodné slovo - Melantrich. Od roku 1953 fungovalo Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění (SNKLHU), které vydávalo díla české a světové klasické literatury a také publikovalo tituly z oblasti dějin umění.⁶⁷

Výše zmíněná nakladatelství nebyla jediná, ale patřila k největším a aby čtenář získal přehled o tom, od kterého z nich si mohl tehdejší zájemce o Mongolsko opatřit knihu dle svého zaměření, postačí jmenovat právě je. Do roku 1969 byl tedy v Československu poměrně vysoký počet titulů, jejichž ústředním tématem bylo Mongolsko. Jednalo se vesměs o žánrově pestré zastoupení a nabídka mohla uspokojit čtenáře všech věkových kategorií a to i náročnější čtenáře, zejména díky knihám Pavla Pouchy.

Lze říci, že dostupnou literaturu o Mongolsku v českém jazyce můžeme rozdělit do tří období. Prvním z nich je období do první republiky, kdy se záběr orientoval výhradně na středověký mongolský vpád a zájem o Mongolsko té doby prakticky neexistoval.

Druhým obdobím je etapa od počátku první republiky do konce první poloviny padesátých let. Zde se již projevuje širší zájem o Mongolsko, objevují se první romány, ale jednalo se o velmi skromné počty titulů a nákladů. Československý čtenář byl odkázán na romány historické, přičemž v první polovině padesátých let se objevují propagandistické svazky, které však vyšly v relativně nízkých nákladech.

---

⁶⁶ T'SERSTEVENS, Albert. *Předchůdcové Marka Pola*. Praha: Lidová demokracie, 1966. ISBN 33-191-66.

⁶⁷ HALADA, Jan. *Encyklopedie českých nakladatelství. 1949-2006*. Praha: Libri, 2007. 378 s. ISBN 978-80-7277-165-3.

Třetí etapou je období od druhé poloviny let padesátých do konce let šedesátých. Jednalo se o velmi plodné roky, v nichž byla napsána „klasická“ díla, která se věnují Mongolsku. Široký záběr a velké množství titulů v poměrně vysokých nákladech již poskytoval zájemcům o tuto exotickou zemi nadstandardní průpravu.

3.2 Mongolský film v Československu

Mongolsko prošlo ve dvacátých a třicátých letech 20. století složitým vývojem, kdy byla narušena tradiční struktura kočovnické společnosti. Tento vývoj neblaze ovlivnil vznikající mongolskou kinematografii, která se teprve rodila. Počátky mongolského filmu jsou silně zatíženy socialistickou ideologií a to jak z hlediska kvality pramenů k tomuto období, tak z hlediska úrovně prvních děl.

Jedinečnou příležitostí, jak se mohl československý divák setkat s mongolským filmem v padesátých a šedesátých letech, byl Mezinárodní filmový festival (MMF) v Karlových Varech, který se v Československu pořádá od roku 1946. Díky němu jsme mohli sledovat vývoj mongolského filmu a ocenit tak kvality tvůrců, kteří pracovali ve zcela jiných podmínkách.

Do roku 1952, kdy byl uveden první mongolský film na MFF v Karlových Varech, bylo v Mongolsku natočeno celkem 11 celovečerních hraných filmů a 118 dokumentárních filmů. Nejproduktivnější byl rok 1942, kdy byly natočeny 4 celovečerní filmy. Pro dokumentární produkci byl nejplodnější rok 1940, ve kterém se natočilo celkem 18 snímků. Dokumentární filmy byly výhradně, až na několik málo výjimek, tzv. budovatelské a agitační, které oslavovaly všemožná výročí a hrdinné pracující Mongoly. Do roku 1952 byly natočeny 2 filmy ve spolupráci se zahraničními produkčními společnostmi. V obou případech se jednalo o koprodukcii se Sovětským svazem. Byly to filmy *MoHron xyy* (Syn Mongolska) z roku 1936 a *Cyx6aaTap* (Slichbátar) z roku 1942.⁶⁸

---

⁶⁸ AREVIK, Chačatrjan. *Mongolská kinematografie v letech 1936-1999*. Praha, 2009, s. 89-147.

3.2.1 Proměna MFF v Karlových Varech po roce 1948 a první mongolské filmy

První filmový festival se konal roku 1946. Jeho počátky byly přirozeně skromné. Festivalu se zúčastnilo pouhých sedm států, což bylo historické minimum.⁶⁹ Slibné začátky zbrzdil rok 1948. Nová vláda a zároveň odlišné uspořádání kulturní politiky s sebou přinášelo řadu problémů. Od roku 1946 v podstatě vedl československou kulturní politiku Gustav Bareš, který řídil Oddělení propagandy a agitace. V roce 1951 ovšem došlo k mocenskému a ideovému sporu mezi ním a ministrem osvěty a informací Václavem Kopeckým. Kopecký z něho vyšel jako vítěz a Bareš byl z vedoucích funkcí odvolán 28. ledna 1952, v listopadu 1952 rezignoval na členství v ÚV KSČ, do roku 1954 však ještě paradoxně vykonával poslanecký mandát Národního shromáždění.⁷⁰ Kopeckému lze tedy přičítat většinu zásahů do oblasti československé kultury padesátých let, což pro koncepci filmového festivalu hrálo důležitou roli.

VII. Mezinárodní filmový festival v Karlových Varech se konal od 12. července do 3. srpna 1952 a jednalo se vůbec o nejdelší konání celé dosavadní festivalové historie. Zúčastnilo se ho 21 států s 56 dlouhými (z nichž čtyři byly mimo soutěž) a 86 krátkými filmy. Celkem tedy 142 filmů. Festival byl silně propagandisticky zabarven, což vystihoval značně tendenční snímek *Nezapomenutelný rok 1919* – film oslavující Stalina, který režíroval poslanec Nejvyššího sovětu SSSR M. E. Čiaureli.⁷¹ Tento ročník byl teprve druhým festivalem, kde zasedala mezinárodní porota, v níž poprvé seděli členové z Korejské lidově demokratické republiky a Čínské lidové republiky.⁷²

Festival se konal v kině hotelu Moskva a po příchodu do sálu si příchozí nemohli nevšimnout busty Gottwalda a Stalina. Přítomni byli náměstek předsedy vlády a ministr zahraničních věcí Viliam Široký i ministr informací a osvěty Václav Kopecký spolu s několika dalšími ministry. V čestných lóžích dále usedli sovětský velvyslanec v Praze A. J. Bogomolov a další zástupci tzv. lidově demokratických a spřátelených zemí.⁷³

---

⁶⁹ AUTOR neuveden. *25 Mezinárodních filmových festivalů v Československu*. Praha: Čs. filmový ústav, 1986.

⁷⁰ KNAPÍK, Jiří. *Kdo spoutal českou kulturu*. Praha: Šárka, 2000, s. 183-184. ISBN 80 -901755-6-2.

⁷¹ AUTOR neuveden. Sloužit filmem věci míru, přátelství národů, lidského pokroku. *Rudé právo*. 1952, roč. 32, č. 181, s. 1.

⁷² AUTOR neuveden. *25 Mezinárodních filmových festivalů v Československu*. Praha: Čs. filmový ústav, 1986.

⁷³ AUTOR neuveden. Sloužit filmem věci míru, přátelství národů, lidského pokroku. *Rudé právo*. 1952, roč. 32, č. 181, s. 1.

Jednalo se o první ročník, na němž se promítal mongolský snímek. Dokumentární film s názvem *Mongolská lidová republika* byl koprodukčním snímkem Mongolska a Sovětského svazu. Režíroval ho Mark Trojanovskij, sovětský filmový režisér, kameraman a scénárista, vítěz dvou stalinských cen, který se orientoval zejména na natáčení nejrůznějších dokumentárních filmů.

Snímek dosáhl dílčího úspěchu tím, že mu byla udělena Cena za hudbu (Gončik Sumla). Na tento ročník se však nedostavil nikdo z oficiálních mongolských kruhů ani z tvůrců filmu. Jisté však bylo, že i s mongolskou kinematografií se má v budoucnu počítat, což však do jisté míry určoval vývoj po roce 1948 a situace, ve které se festival nacházel, tedy ideologicko-propagandistická pozice kontrolovaná komunistickou stranou, která záměrně podporovala prezentaci filmů ze socialistických zemí.⁷⁴

Československá vláda bezesporu považovala festival za nesmírně důležitý nástroj mezinárodní propagandy a využila ho, jak nejlépe mohla. Tato kulturní událost jasně potvrdila účelovost svého konání, ale také přinesla prostor pro mongolskou kinematografii, která ho tak mohla využít pro vlastní sebereflexi, získávání nových zkušeností a příležitostí.

3.2.1 Další ročníky MFF v Karlových Varech a mongolské filmy

Následující VIII. ročník MFF v Karlových Varech se žádný mongolský film nepromítal. V roce 1953 a 1955 se pak festival nekonal vůbec. Na IX. ročníku, který se konal v roce 1956, však již byly přítomny tři filmy z mongolské produkce. Prvním byl hudebně přírodní program *Naše melodie* mongolského režiséra E. Ojuuna a další dva krátké filmy *Trat' družby* a *Filmová kronika*. Ani jeden z nich nezískal žádnou cenu a z Mongolska opět žádný host nepřicestoval.⁷⁵ Ústřední snímek *Naše melodie* byl však zajímavým etnografickým počinem, který dokumentoval hudební tradice nejrůznějších etnických menšin na území Mongolska.⁷⁶

O něco lépe na tom byla mongolská produkce na X. ročníku festivalu. Jistě stojí za zmínku, že jubilejní desátý ročník zahájil film *Dobrý voják Švejk*, který později

---

⁷⁴ AUTOR neuveden. *25 Mezinárodních filmových festivalů v Československu*. Praha: Čs. filmový ústav, 1986.

⁷⁵ AUTOR neuveden. *25 Mezinárodních filmových festivalů v Československu*. Praha: Čs. filmový ústav, 1986.

⁷⁶ REES, Lucy. *Mongolian film music*. New York: Taylor & Francis, 2015, s. 140. ISBN: 1472446232.

v Mongolsku patřil k velmi oblíbeným snímkům československé kinematografie. Ačkoliv na festivalu neuspěl stěžejní film *Současné Mongolsko* od režiséra Ceveenije Zandry, alespoň Čestného uznání se dočkal krátký snímek *Co nám překáží*, R. Dordžpalama⁷⁷. Scénáristou byl O. Urtnasan⁷⁸, který osobně zavítal do Karlových Varů, což byla první návštěva představitele mongolského filmu.

Krátkometrážní černobílá satirická komedie *Co nám překáží?* umožnila nahlédnout do běžného života v tehdejší socialistickém Mongolsku. Kritikou byrokratismu a nezodpovědnosti některých úředníků a oblastních pracovníků vysílal snímek signál o uvolňování atmosféry nejen v prostředí mongolského filmu.⁷⁹

XI. ročník MFF v Karlových Varech, který se konal v roce 1958, nebyl pro mongolskou produkci, po dílčím úspěchu z minulého ročníku, nijak zdárný. Černobílý film *Probuzení* režiséra S. Gendena nezískal žádné ocenění a tentokrát z Mongolska nepřijel nikdo z tvůrců tohoto snímku.⁸⁰ Nekompromisně propagandistický snímek vyzdvihoval sovětskou medicínu, kterou ruští doktoři v Mongolsku šířili, čímž vytlačovali tradiční léčitelství, které pro ně představovalo zdroj zaostalosti a primitivismu.⁸¹

Vstup do nového desetiletí zahájila mongolská kinematografie na XII. ročníku festivalu poměrně úspěšně. Zvláštní čestné uznání získal film *Kdybych měl koně*, natočený podle scénáře spisovatele D. Garmy. Režisér snímku R. Doržpalam sice osobně do Československa nepřiletěl, za zkušenostmi však zavítal mongolský režisér

---

⁷⁷ Ravdžágín Dordžpalam (1930-1990), první mongolský režisér s vysokoškolským vzděláním, které získal v Moskvě na VGIKu. Studoval v letech 1949-1955 a ovlivnil ho M. E. Čiaureli. V letech 1955-1990 byl režisérem v „Mongolkino“ a uměleckým vedoucím Mongolské státní televize. Jeho osobitý přístup k práci dal základ komediálnímu žánru v mongolské kinematografii.

⁷⁸ Ojdovyn Urtnasan (1929-1999), mongolský kameraman a scénárista, který se narodil ve Středogobijském ajmaku a od roku 1947 pracoval jako pomocník kameramana D. Džigdžida v „Mongolkino“ a v letech 1952-1957 studoval, jako valná většina mongolských filmových tvůrců, na VGIKu v Moskvě, kde se učil u V. I. Volčeka. Po návratu do rodné země v roce 1957 pracoval na filmovém studiu „Mongolkino“, kde natočil několik významných dokumentárních filmů o mongolské přírodě.

⁷⁹ AREVIK, Chačatřjan. *Mongolská kinematografie v letech 1936-1999*. Praha, 2009, s. 16.

⁸⁰ AUTOR neuveden. *25 Mezinárodních filmových festivalů v Československu*. Praha: Čs. filmový ústav, 1986.

⁸¹ REES, Lucy. *Mongolian film music*. New York: Taylor & Francis, 2015, s. 58. ISBN: 1472446232.

D. Čimidosor⁸², který se do Karlových Varů dostavil i s herečkou Sachsuren – hlavní hrdinkou vyznamenaného filmu.⁸³

Mongolský film se v 60. letech představil na XIII., XIV. a XV. MFF v Karlových Varech. Na třináctém ročníku v roce 1962 byl uveden film režiséra B. Žamsrana *Chöchö, Už se ožehň!*, jehož tvůrce byl v Karlových Varech osobně přítomen. Spolu s ním přijel i herec B. Dašdavaa. V roce 1964, kdy se konal čtrnáctý ročník festivalu, se do Karlových Varů dostala herečka I. Dašzeveg⁸⁴, která ztvárnila hlavní roli v Čimidosorově snímku *Hřích a ctnost*, který byl promítán na tomto festivalu.

Hrdinkou filmu byla Too-Khvar, žena středního věku, kterou zneužívají čínští obchodníci, což ji hluboce citově poznamenává. Hudbu k filmu zpracoval D. Luvsanšarav, který se později proslavil jako jeden z nejrespektovanějších mongolských skladatelů, přičemž tento snímek byl jedním z prvních, kde se talent tohoto umělce projevil.⁸⁵

Film *Volání srdce* Ravže Doržpalama se promítal na XV. ročníku, který se konal v roce 1966. Svou první návštěvou poctil tento festival i samotný tvůrce snímku spolu s herečkou K. Kurtanasanovou a hercem B. Loovojem, což byla doposud nejpočetnější návštěva mongolských filmařů.⁸⁶ Snímek upoutal pozornost diváků o složitých lidských osudech, v němž již byly sjednoceny jednotlivé stylové filmové postupy. Film začíná krutým melodramatem, jež je vystřídáno typickým fraškovitým nedorozuměním a celé dílo uzavírá patetickým finále.⁸⁷

Mongolská kinematografie prodělávala v padesátých a šedesátých letech zajímavý vývoj, což bylo zapříčiněno několika různými faktory. V první řadě vyrostla nová generace tvůrců, která měla zájem na objevování nových možností, což ji jistě umožnilo uvolňování celkové atmosféry po smrti Čojbalsana v roce 1952. Dalším faktorem byla cílená poptávka po nové tvorbě ze socialistických zemí, která přicházela mimo jiné

---

⁸² Dendev Čimidosor (1912-1988) se narodil v Ulzii v Arkangajském ajmaku. V mládí pracoval jako pomocník v domácnosti bohaté rodiny a poté jako pošťák. Po dovršení svých dvaceti let se stal prvním hasičem ve svém ajmaku, což bylo v letech 1932-1934. Od roku 1934 do roku 1936 působil v armádě, kde pracoval v Ústředním divadle. Od šedesátých let byl producentem mnoha filmů mongolské kinematografie.

⁸³ AUTOR neuveden. *25 Mezinárodních filmových festivalů v Československu*. Praha: Čs. filmový ústav, 1986.

⁸⁴ Dašzeveg Ičinchorloo (1910-1972) byla velmi populární mongolská herečka a hudebnice. Byla jednou z nejzámějšších žen Mongolska 20. století. Hrála v bezpočtu divadelních her. Její talent byl ohromující a věří se, že neabsolvovala žádné formální herecké studium, jelikož mezi lety 1930-1940 neexistovala žádná herecká škola v Mongolsku.

⁸⁵ REES, Lucy. *Mongolian film music*. New York: Taylor & Francis, 2015, s. 70. ISBN: 1472446232

⁸⁶ AUTOR neuveden. *25 Mezinárodních filmových festivalů v Československu*. Praha: Čs. filmový ústav, 1986.

⁸⁷ AREVIK, Chačatrjan. *Mongolská kinematografie v letech 1936-1999*. Praha, 2009, s. 21.

z Československa, respektive z Mezinárodního filmového festivalu v Karlových Varech a která poskytovala producentům cenné zkušenosti. Nemůžeme ani přehlížet úlohu, kterou sehrál Sovětský svaz, kam řada mongolských studentů odešla a mohla zde studovat. Mongolská kinematografie tak již na konci šedesátých let nebyla v pozici „sovětského žáčka“, ale stala se mnohem sebevědomější. Filmy divákům nabízely svěbytný styl, a to zejména silné estetické zážitky.

3.3 Československý a mongolský zápas na LOH v Mexiku

V 60. letech se začíná ukazovat, že Čechoslováci a Mongolové mají jeden sport, který je spojuje – zápas. Zájem o tento sport a hlavně úspěchy zápasníků z obou zemí rostly a v této kapitole tak nahlédneme do historie a do proměn této disciplíny, které nakonec vyústily ve výsledky, jakých dosáhly zejména Mongolové na LOH v Mexiku v roce 1968. Nejprve si však musíme ujasnit, o který druh zápasu se jedná. V Československu vždy převažovala obliba řecko-římského (klasického) stylu. Naopak v Mongolsku to byl společně s judem nejrozšířenější zápasnický styl na světě – zápas ve volném stylu, který byl nejbližší tradičním mongolským zápasům – tzv. zápasem bökh. Neméně zajímavý je i fakt, že na volný styl se v Československu specializovali Slováci a Češi zůstávali věrní právě výše zmíněnému klasickému stylu. I když je v českých zemích volný styl poněkud v pozadí, budeme se věnovat právě jemu, jelikož právě ten nás více pojí s Mongolskem.

3.3.1 Tradice mongolského zápasu

Mongolský zápas je tradičním národním sportem a datuje se už do starověku. Kořeny této formy zápasu sahá až do období kmenového svazu Siungnuů, který existoval od 2. století př. n. l. Zobrazení mongolští zápasníci byli nalezeni na bronzových destičkách v Šanglinských zahradách dynastie Chan. Ty byly objeveny v sousední Číně v provincii Shanxi. Přesná datace není jistá, ale můžeme je s jistotou zařadit do období výše zmiňované dynastie Chan, která existovala od roku 206 př. n. l.

do roku 220 n. l. V těchto dobách patřil bökh⁸⁸ k důležitým aspektům k udržení fyzické zdatnosti bojovníků.⁸⁹

Z období mongolských chánů víme, že byl zápas velmi oblíbenou podívanou některých vládců. Například Ögödej, třetí syn a nástupce Čingischánův, byl nadšený fanoušek tohoto sportu. Z *Historie Mongolů* od barona D'Ohssona z 18. století se můžeme dozvědět o tom, jak si mocný chán nechal dovézt z Persie nejlepšího zápasníka a pro jeho kvality mu přidelil krásnou ženu. Ještě pikantnější příběh si můžeme přečíst o dceři jistého Eaida, která byla pro svou sílu vyhlášená široko daleko. Obeslala proto zprávy do všech stran o tom, že pokud se ji někomu podaří přemoci v zápasu, bude jeho ženou. Jako protínávrh bylo uvedeno sto koní, jestliže se to dotyčnému nepodaří. Takováto sázka ji nakonec vynesla na deset tisíc koní. V popisu se dovídáme, že jednoho dne dorazil princ ze vzdálené země, který byl znám pro svou sílu a zručnost a jako pyšný dědic nabídl tisíc koní, pokud prohraje. Rodiče statné dcery marně přemlouvali svou zápasnici, aby před královským párem zinscenovala svou prohru. Po urputném zápase mrštila princem o palácový chodník a on tak ztratil tisíc koní.⁹⁰

Ať už je příběh o neporazitelné zápasnici pravdivý, či nikoliv, důležitá je skutečnost, že ústní i písemná podání o tradičním zápase líčí jeho důležitou úlohu v mongolské kultuře. Z *Tajné kroniky Mongolů* ze třináctého století, což je nejstarší písemný mongolský pramen, víme, že Belgütej, nevlastní Čingischánův bratr, byl při incidentu na jedné hostině raněn Būri-bökem z kmene Jürkinů. Aby se otevřený konflikt čestně urovnal, sám Čingischán zprostředkoval zápas mezi těmito dvěma slavnými zápasníky. Būri-bökö ho prohrál se slovy: „*Sám jsem obětí své vlastní slabosti! Schválně jsem spadl na zem ze strachu z Čingischána, neboť Belgütej by mne nikdy nemohl porazit!*“⁹¹

Z dobových pramenů můžeme usoudit, že ačkoliv byla mongolská kultura nomádká a bojovník byl vždy spojen s koněm, má tradiční zápas ve stoje vlastní nezastupitelné místo v dějinách Mongolska. Historický vývoj určitým způsobem bökh proměnil – pravidla boje, oděv zápasníka i nejrůznější techniky zápasu. Jak již bylo řečeno, mongolský zápas je zápasem ve stoje, avšak i z minulosti je doložen zápas „ze

---

⁸⁸ Název mongolského zápasu.

⁸⁹ WILLIAMS, Victoria. *Weird Sports and Wacky Games around the World*. Santa Barbara: Greenwood, 2015, s. 185. ISBN: 978-1-61069-639-5.

⁹⁰ D'OHSSON, Mouradgea, Ignatius. *History of the Mongols from the 9th to the 19th Century*. New York: Cosimo, 2008. ISBN: 978-1-60520-134-4.

⁹¹ ONON, Urgunge. *The Secret History of the Mongols*. New York: Taylor and Francis e-Library, 2005, s. 118. ISBN: 0-203-98876-0

sedla“, zřídka praktikovaný dodnes. Cílem zápasníka je to, aby se soupeř dotkl země svými zády, lokty nebo koleny. Široká škála bojových hodů, kopů a zvedání soupeře poskytuje řadu možností k tomu, aby byl soupeř svalen na zem. Škracení a údery jsou však zakázány.⁹²

V tomto zápase je absence jakéhokoliv boje v leže. Tento aspekt je dán historickou zkušeností mongolského vojenství. Jelikož se předpokládalo, že střet bude probíhat na koních (páteří vojska byla jízda a u náboru jednotek se s tím také počítalo), byl každý muž ozbrojen, aby mohl svého soka srazit. Pokud se stalo, že bojovník spadl na zem a ležel, byl buď udupán koňmi nebo doražen zbraní svého soupeře.⁹³

Mongolský zápas začíná rituálním tancem, ve kterém každý zápasník napodobuje let ptáka, a to buď velkého sokola nebo častěji mýtického Chan Garudy⁹⁴. Tanec začíná mácháním rukou, následuje vypínání prsou a zadku, přičemž zápasník plácá dlaněmi do stehů střídavě zepředu a zezadu. Tím je prokazována obratnost a síla ještě před samotným zápasem. Těmito úkony se však i protáhne a rozcvičí.⁹⁵

Oblek zápasníka bökh je tvořen vestičkou zudog a šortkami s'uudag. Samotná vestička zakrývá záda v oblasti lopatek až pasu a dále přechází v dlouhé rukávy. Celá hrud', bedra a šíje však nechává zcela holé. Sami Mongolové vysvětlují podobu vesty starým příběhem. Legenda vypráví o ženě, která se přestrojila za zápasníka a vyhrávala každý zápas, až porazila všechny muže. Rozepnutím vesty zudogu se však odhalila ženina prsa a od té doby musí vesta vypadat tak, jak ji známe dnes. I když je příběh nejspíš smyšlený, legenda nám vtipně vykresluje bohatou mongolskou lidovou slovesnost.

Na zadní cípy v pase jsou našity tkalouny, které si zápasník převazuje zepředu v pase. Šortky jsou slipové a stahují se pevně k tělu pomocí navlečených provázků, které jsou jak v pase, tak v nohavičkách. Zudog i s'uudag si zápasníci oblékají velmi napevno, jelikož jsou to právě ty oděvní součásti, díky kterým může soupeř svého soka chytit a strhnout ho na zem.

Další částí oděvu jsou tradiční jezdecké boty - gutal, které jsou však zápasu ve stoje uzpůsobeny a jsou tak pevně nasazené k zápasnickově noze. Pevnému nasazení

---

⁹² GREEN, SVINTH, Thomas, Joseph. *Martial Arts of the World*. Santa Barbara: ABC-CLIO, 2010, s. 78. ISBN: 978-1-59884-243-2.

⁹³ GREEN, SVINTH, Thomas, Joseph. *Martial Arts of the World*. Santa Barbara: ABC-CLIO, 2010, s. 78. ISBN: 978-1-59884-243-2.

⁹⁴ Ptačí božstvo v buddhistické a hinduistické tradici. Velký pták s lidskými rysy, který doprovázel boha Višnu.

⁹⁵ PEGG, Carole. *Mongolian Music, Dance and Oral Narrative*. Seattle and London: University of Washington Press, 2001, s. 217-218. ISBN: 0-295-98030-3.

a zpevnění slouží dva úpony – kotníkový a chodidlový. První z nich, kotníkový, je jednoduchý a zezadu ho zdobí kožený medailon s ozdobným symbolem. Druhý, chodidlový, je tvořen podobně jako koňská ohlávka – provázky staženými kolem špičky shora přes nárt i zespodu a obepnutím paty zezadu i zespodu a nakonec společným propojením z obou stran chodidla.

Poslední částí oděvu je čapka zvaná s'ovgor. Tu však nemusí mít zápasník na sobě, jelikož má jen symbolický a estetický význam - ladí se zbytkem oděvu. Nejobvyklejší barvou pro úbor zápasníka bývá modrá a různé odstíny červené. Hodně oblíbená je růžová barva. Autor této práce sám viděl řadu zápasníků, jejichž čepice ladila buď k vestě nebo naopak k šortkám. Samotná obliba výše zmíněných barev má jisté vysvětlení. Tou je mongolská vlajka, jelikož její ústřední barvy jsou právě červená a modrá.

3.3.2 První medaile pro Mongoly – mistři zápasu

Sledování tradičního zápasu je v Mongolsku samozřejmostí. Během národního svátku Nádamu celá rodina i známí, kteří jsou zrovna přítomni, sledují přenos utkání. I v nejdlehlších jurtách jsou dnes satelity a spokojená rodina tak může sledovat velkolepý zápas. Před vysíláním oblíbeného sportu se v jurtě nachystá množství pokrmů a uvaří se dostatek mléka a čaje, aby všichni mohli z pohodlí svého příbytku zhlédnout výkony svých favoritů. A když mongolští zápasníci reprezentují Mongolsko na olympijských hrách, o to více zájmu to přináší.

Zápas je součástí programu olympijských her od jejich vzniku, s výjimkou Her roku 1900. V roce 1896 se zápasníci utkali jen v jedné kategorii, kterou byl řecko-římský styl. Již v roce 1904 byl zařazen do programu styl volný a to v sedmi váhových kategoriích. Ženy se mohou zápasu účastnit od roku 2004, kdy byl pro ně zřízen volný styl, a to ve čtyřech kategoriích.⁹⁶

Mongolsko se prvně Letních olympijských her (LOH) zúčastnilo roku 1964 v Tokiu. Zde však nebyli jeho reprezentanti úspěšní a nepodařilo se jim získat žádnou medaili. O čtyři roky později, v roce 1968 na LOH v Mexico City, však bylo Mongolsko úspěšnější, a zápas v tom hrál důležitou roli. Her se zúčastnilo celkem 5530

---

⁹⁶ *Officiating Wrestling*. Campaign: United Graphics, 2006, 90 s. ISBN: 0-7360-5359-X.

sportovců ze 112 zemí světa. Hry reflektovaly politické problémy, jakým byla okupace Československa a protesty rasismu v Americe a Africe.⁹⁷

Za Mongolsko soutěžilo celkem 16 závodníků, z toho 12 mužů a 4 ženy, kteří byli zastoupeni ve čtyřech sportech. Nejstarším závodníkem byl sedmadvacetiletý zápasník Ōlziisaikhany Erdene-Ochir a naopak nejmladším byla gymnastka Dorjiin Norolkhoo. Mongolové si nakonec vybojovali celkem čtyři medaile. Všechny medailové pozice obdrželi sportovci ve volném zápase. Nejúspěšnějším sportovcem byl Jigjidiin Mönkhbat, který získal stříbrnou medaili rovněž ve volném stylu. Další tři sportovci obhájili bronz. Byli to Chimedzbazaryn Damdinšarav, Danzandarjaagiin Sereeter a Tömöriin Artag.⁹⁸

I když technicky nebyli mongolští zápasníci plně na výši, jejich síla budila všeobecný respekt.⁹⁹ Na LOH v Mexiku v roce 1968 se mongolští zápasníci zatím nestřetli s žádným československým zápasníkem, nicméně bylo jasné, nejen pro Čechoslováky, že se ve světě prosazuje nová „zápasnická velmoc“. Nejvíce medailí na hrách získalo právě Mongolsko spolu s Bulharskem, obě země po čtyřech. Sovětský svaz, Japonsko a Írán získaly shodně po třech medailích. Pro zápasnický svět byly výkony mongolských zápasníků velkým překvapením a samotní Mongolové byli na své sportovce právem hrdí.¹⁰⁰

Co tkvělo za úspěchem mongolských zápasníků v Mexiku? Neznámá asijská země ve světě zápasu a neúspěch před čtyřmi lety v Tokiu – nic nenasvědčovalo tomu, že se tak silně prosadí právě mongolští sportovci. Jistou předzvěstí byl rok 1967, kdy se konalo Mistrovství světa v zápasu ve volném stylu v Novém Dillí. Mongolsko zde získalo bronzovou medaili. Vybojoval ji Jigjidiin Mönkhbat, který byl o rok později nejúspěšnějším mongolským olympionikem.¹⁰¹ V roce 1966 se na Amatérském zápasnickém šampionátu v Tokiu poprvé veřejně utkal mongolský zápasník s československým. Československý volnostylař Josef Urban se ve střední váze do

---

⁹⁷ GIFFORD, Clive. *Olympijské hry od Atén 1896 k Aténám 2004*. Havlíčkův Brod: Fragment, 2004, 80 s. ISBN: 80-7200-907-9.

⁹⁸ www.sports-reference.com [online]. Dostupný z:

<<http://www.sports-reference.com/olympics/countries/MGL/summer/1968/>>. Stav ke dni 5.3.2016

⁹⁹ PERÚTKA, Jaromír. *Sportovci socialistických zemí na olympijských hrách*. Praha: Fragment, 1978, s. 169. ISBN: 27-050-78.

¹⁰⁰ GIFFORD, Clive. *Olympijské hry od Atén 1896 k Aténám 2004*. Havlíčkův Brod: Fragment, 2004, 80 s. ISBN: 80-7200-907-9.

¹⁰¹ KAPUR, KAPUR, KACHRU. *XVII Free style World Wrestling Championships New Delhi India, 1967*. New Delhi: Stylish Printing Press, 1967.

osmdesáti sedmi kilogramů utkal s M. Jigoldem. Teplický rodák zvítězil a získal pro Československo bronzovou medaili.¹⁰²

Mongolský zápasník Damdinšarav, medailista z Mexika, který se rovněž účastnil LOH v Tokiu v roce 1964, spatřoval úspěch v dobrém výcviku a přípravě po tokijském neúspěchu. „*Náš první učitel (...) S. Magsar vedl velmi úspěšné trenérské období. Jeho možnosti se po Tokijských olympijských hrách (...) výrazně zvýšily. Ruští zápasníci i zápasníci z jiných zemí u nás trénovali dvakrát až třikrát do roka. Vše dohromady vedlo k úspěchu v Mexiko City v roce 1968,*“ odpověděl Damdinšarav na otázku, co vedlo k získání prvních medailí v Mexiku.¹⁰³

V Mongolsku je dodnes úspěch z roku 1968 vnímán jako historický milník. Trenér Magsar je oslavován a jeho trenérské období, které trvalo od roku 1967 do roku 1977 je nazýváno „zlatým“ věkem mongolského zápasu.

3.3.3 Tradice československého zápasu

Kořeny českého a zápasu sahají do první poloviny 19. století. Cenné informace získáváme od Adolfa Hájka, který si roku 1846 založil deník, který mimo jiné dokumentoval pěstování zápasu mezi českými atlety. Jistě musíme zmínit i Miroslava Tyrše, který vyzdvihoval zápas jako jednu s důležitých složek mezi ostatními cvičeními. Zápas byl v Sokole pěstován zřejmě od počátku – po založení Sokola Pražského 16. února 1862, za aktivní Tyršovy účasti.¹⁰⁴

V Sokole se však zápasu nevedlo. Zanedbávání této disciplíny nakonec vedlo k odloučení od sokolského hnutí. Následující příhoda možná toto odloučení vysvětluje. Žižkovský rodák Fridolín Hoyer však v rozvoji své síly cvičením, vzpíráním a zápasením v Sokole pokračoval. A to v dávno zmizelé žižkovské Bezovce, kde Sokol býval v době, kdy se v sále zrovna netančovalo. Se svým spřízněným starším členem Josefem Balejem měli své náradíčko, činky, koule apod. Jenže toto náčiní nebylo komusi po chuti. A tak dne 29. září 1891 vyhodil Hoyerův a Balejův majetek pan sokolský kustod Hercl na dvůr, přidav k němu kus černého papíru z obalu cukrové

---

¹⁰² KAPUR, KAPUR, KACHRU. *XVII Free style World Wrestling Championships New Delhi India, 1967*. New Delhi: Stylish Printing Press, 1967.

¹⁰³ www.olloo.mn/ [online]. Dostupný z: <http://www.olloo.mn/n/7725.html>. Stav ke dni 5.3.2016.

¹⁰⁴ BÖHM, ZÁRYBNICKÝ, Arnošt, Miloš. *Sto zápasnických let*. Praha: Svaz zápasu České republiky, 1995, s. 11.

homole, na němž bylo křídou napsáno vskutku lakonické sdělení: „Takové hovadiny do Sokola nepatří.“¹⁰⁵

Nejstarším klubem, který stál mimo řady Sokola a rozvíjel těžkou atletiku byl A. C. Praha 1890, jehož předsedou byl Albert Hoyer. Ten však nakonec zanikl, ale jeho rozpad vzápětí zrodil dva nové kluby – K. A. Žižka Praha a K. A. Bivoj Žižkov. Do počátku první republiky rostla nová střediska a v roce 1918 došlo ke sjednocení vyšších orgánů těžké atletiky. Od roku 1930 mohl tehdejší Československý svaz těžké atletiky pořádat evropská mistrovství v zápase řecko-římském.¹⁰⁶

Bezesporu největší ikonou historie zápasu byl Gustav Frištenský. Profesionální zápasník, který za svůj život vybojoval přes deset tisíc vítězství a pro svou nezdolnou vytrvalost byl jmenován zasloužilým mistrem sportu. V roce 1903 získal pro Československo historický první medaili z Mistrovství Evropy amatérů z Rotterdamu. Po rotterdamském úspěchu nastartoval profesionální dráhu v mnoha ohledech nevšední a ojedinělou. Vždyť aktivně zápasil až do roku 1939. Právě díky jeho osobnosti můžeme konstatovat, že měl v českých zemích silnější podporu řecko-římský styl, který Frištenský propagoval.¹⁰⁷

Období druhé republiky československého zápasu nijak zvlášť neuškodilo. Přes jisté zásobovací obtíže se stále trénovalo a byl poměrně silný meziklubový styk. Překvapující byla i účast na soutěžích, jak prokazují příležitostné skupinové snímky s desítkami zápasníků.¹⁰⁸

Rok 1948 zasáhl i rozvoj těžké atletiky. Vypovídající skutečností bylo například odstranění jednatele Pražské župy těžké atletiky Zdeňka Exnera, který po prověrkách akčního výboru ze župy odstraněn ve stejný den, kdy přišel o zaměstnání.¹⁰⁹ Je však také nutné uvést, že Sovětský svaz a vůbec většina států socialistického tábora považovaly sport za velmi důležitý nástroj k získání mezinárodní prestiže a propagandy, díky čemuž se i zápas v Československu rozvíjel.

---

¹⁰⁵ BÖHM, ZÁRYBNICKÝ, Arnošt, Miloš. *Sto zápasnických let*. Praha: Svaz zápasu České republiky, 1995, s. 11.

¹⁰⁶ BÖHM, ZÁRYBNICKÝ, Arnošt, Miloš. *Sto zápasnických let*. Praha: Svaz zápasu České republiky, 1995, s. 14.

¹⁰⁷ LACINA, PRCHAL, Jiří, Jaroslav. *Gustav Frištenský*. České Budějovice: Olympia, 1970, s. 204.

¹⁰⁸ BÖHM, ZÁRYBNICKÝ, Arnošt, Miloš. *Sto zápasnických let*. Praha: Svaz zápasu České republiky, 1995, s. 16-60.

¹⁰⁹ BÖHM, ZÁRYBNICKÝ, Arnošt, Miloš. *Sto zápasnických let*. Praha: Svaz zápasu České republiky, 1995, s. 16.

3.3.4 60. léta a „vzkříšení“ volného stylu – cesta ke střetům s Mongoly

Na LOH v Mexiku v roce 1968 byli mimo jiné úspěšní zápasníci Petr Kment a Miroslav Zeman. Oba získali ve svých kategoriích stříbrnou medaili v zápasu v řecko-římském stylu. Na hrách bylo přítomno celkem 6 zápasníků, z nichž 5 reprezentovalo řecko-římský zápas. Jediným „volnostylařem“ na těchto hrách byl Josef Engel, který však prohrál svůj zápas se sovětským zápasníkem Ashuraliyevem.¹¹⁰

V Československu byl více oblíben řecko-římský styl, což bylo dáno zejména tím, že ho propagoval Frištěnský. Jenže oba styly si byly podobné a jak říká bratr Josefa Engela, rovněž olympijský zápasník, Karel Engel: „Až snad do 70. roku všichni dělali všechno (...). Volný styl je pestřejší než ten řecko-římský, který je statičtější, ale zase je silovější. Každý ten styl má něco do sebe.“ Každý československý zápasník měl tedy ovládat oba styly, ale od 70. se od sebe začaly více oddělovat. „Z východních částí zeměkoule (...) se dělají takové zápasy, kde se může útočit na nohy. Takže se to začalo dělit. Ty východní státy (...) v tom měly převahu. Ten řecko-římský byl spíše to Švédsko, Finsko a (...) od nás na ten východ (...) se spíše propagoval volný styl.“ Tak popisuje situaci v tehdejší době Karel Engel.¹¹¹

Možná nás překvapí, že dělení obou stylů bylo částečně zapříčiněno politickými činiteli, jelikož všechny země, ve kterých byla tradice zápasu bližší volnému stylu, byly přímo či nepřímo pod vlivem Sovětského svazu. Olympijské hry byly vždy Sovětským svazem obratně využívány k propagandistickému účelu a podle Karla Engela došlo tedy i k záměrnému oddělení. Abychom však byli přesní, to, o čem hovoří Engel, je rozdělení nejvyšší soutěže I. ligy, a to zvláště na ligu řecko-římského stylu a na ligu volného stylu v Československu. Na olympijských hrách totiž byly oba dva styly zastoupeny již několik desetiletí, ale národní ligy v mnoha zemích zvláště rozděleny nebyly, což potvrzuje to, co Karel Engel tvrdil, když hovořil o tom, že všichni „dělali všechno“. Právě toto rozdělení bylo příčinou pozdějších úspěchů volného stylu, který měl větší úroveň na Slovensku.¹¹²

---

¹¹⁰ [www.sports-reference.com \[online\]. Dostupný z:](http://www.sports-reference.com/olympics/countries/TCH/summer/1968/)

<http://www.sports-reference.com/olympics/countries/TCH/summer/1968/>. Stav ke dni 5.3.2016

¹¹¹ Zvukový záznam. Dostupný na CD-ROM. Pořízený dne 11.6.2016.

¹¹² BÖHM, ZÁRYBNICKÝ, Arnošt, Miloš. *Sto zápasnických let*. Praha: Svaz zápasu České republiky, 1995, s. 63.

Bezesporu nejúspěšnějším volnostylařem 60. let byl Josef Urban, který v roce 1966 získal bronzovou medaili na Mistrovství světa v Toledu a v roce 1969 obhájil znovu třetí místo v Sofii na Mistrovství Evropy. „Vyprofilovaní“ volnostylaři tak již zanedlouho budou reprezentovat Československo na olympijských hrách, kde se několikrát střetnou s mongolskými zápasníky, kteří také, stejně jako českoslovenští kolegové, získávají čím dál větší uznání v zápasnickém světě.

4. První polovina 70. let – normalizace vztahů

Počátkem 70. let se Mongolsko stále silněji orientuje k zemím RVHP, a to jak hospodářsky, tak politicky. Toto období je charakteristické mnoha oficiálními návštěvami. Českoslovenští vládní a straniční činitelé jezdili do Mongolska a naopak mongolští do Československa. Žádná jiná etapa vzájemných vztahů nebyla tak plodná v oblasti zahraničně-politických aktivit jako první polovina 70. let.

Další velmi zajímavou kapitolou byly sportovní výkony na olympijských hrách v Mnichově v roce 1972, kde soutěžily československé a mongolské špičky světového zápasu.

4.1 Akce štít 72 a mongolská vojenská delegace

Cvičení ŠTÍT-72 se uskutečnilo v září roku 1972 a proběhlo jako operačně taktické cvičení za účasti pěti armád Varšavské smlouvy – sovětské, maďarské, polské, východoněmecké a československé. Bylo to první cvičení, jehož název se vžil a zachoval, přičemž každá další operace nesla stejný název. Společné cvičení řídil ministr národní obrany ČSSR armádní generál Martin Dzúr.¹¹³ Operace započala již 4. září, ale vlastní „válečné operace“ se odehrály od 12. do 15. září 1972.

Již 10. září, v nedělních ranních hodinách, přivítali na slavnostně vyzdobeném bratislavském letišti delegace armád Varšavské smlouvy člen předsednictva ÚV KSČ, první tajemník ÚV KSS Josef Lenárt, člen předsednictva ÚV KSS, předseda Slovenské národní rady (SNR) Ondrej Klokoč, místopředseda vlády ČSSR Jindřich Zahradník, ministr národní obrany armádní generál Martin Dzúr a další straniční a vládní představitelé velení Východního vojenského okruhu, Západoslovenského kraje a hlavního města SSR – Bratislavy.¹¹⁴

Na letišti postupně přistála zvláštní letadla s delegacemi a s ministry národní obrany - armádní generál Dobri Dzurov z Bulharské lidové republiky, dále generálplukovník Lajos Czinege z Maďarské lidové republiky, následoval armádní generál Heinz Hoffmann z NDR, poté generál zbraní Wojciech Jaruzelski z Polské lidové republiky, z Rumunské socialistické republiky generál Ioan Ioniță a nakonec jako

¹¹³ HEČKO, Jiří. Spojenecké cvičení Štít 72 začalo. *Rudé právo*. 1972, roč. 52, č. 218, s. 1.

¹¹⁴ HEČKO, Jiří. Spojenecké cvičení Štít 72 začalo. *Rudé právo*. 1972, roč. 52, č. 215, s. 1.

poslední přiletěla delegace v čele s armádním generálem Batynem Dordžou z Mongolské lidové republiky.¹¹⁵

Dordža zažil Čojbalsanovi čistky ve 30. letech, kdy studoval na jezdecké škole a během 2. světové války účastnil se bitvy u Chalchyn Golu v roce 1939. Byla to jeho první a poslední návštěva Československa. Zajímavé je, že od roku 1954 byl Dordža zástupcem guvernéra společnosti Sovmongolmetal, která prováděla průzkum nerostných surovin v Mongolsku od roku 1949. Tímto podnikem se později inspirovala i československá strana, když na počátku 80. let vznikl společný podnik Mongolčechoslovakmetal.¹¹⁶

Dordža a další členové všech delegací odjeli z letiště na Slavín, kde za zvuků Pochodu padlých revolucionářů položili věnce a poklonili se památce padlých sovětských vojáků, kteří osvobozovali Bratislavu. Pietní akt byl zakončen československou a sovětskou státní hymnou a internacionálou.¹¹⁷

Krátce před polednem přijal představitele ozbrojených sil států Varšavské smlouvy na Bratislavském hradě člen předsednictva ÚV KSČ a generální tajemník ÚV KSS Josef Lenárt spolu s předsedou Slovenské národní rady Ondrejem Klokočem a předsedou vlády SSR Peterem Colotkou a dalšími stranickými a státními činiteli.

11. září ve tři hodiny odpoledne začala manifestace obyvatel Bratislavy. Davy proudily směrem na Gottwaldovo náměstí¹¹⁸. Byla přítomna i armáda, která se měla zúčastnit operace, jež měla následující den začít. Účastníci manifestace vítali delegaci Ústředního výboru KSČ a vlády ČSSR vedenou Lenártem. Na slavnostní tribuny poté přicházeli hlavní velitel spojených ozbrojených sil států Varšavské smlouvy, maršál Sovětského svazu I. I. Jakubovskij a náčelník štábu ozbrojených sil států Varšavské smlouvy armádního generál S. M. Štěmenko.

Jakubovskij byl od roku 1962 „hlavou“ celého paktu a rozhodoval o schvalování nových členských států. V roce 1963 zamítl vstup Mongolska k Varšavské smlouvě a stál tak v opozici proti tehdejšímu prvnímu tajemníkovi KSSS N. S. Chruščovovi, který mongolský vstup podporoval. Byl rovněž hlavním organizátorem vpádu vojsk Varšavské smlouvy do Československa v srpnu 1968.¹¹⁹

---

¹¹⁵ ŠTÍT 72 [film]. Přísně tajné. SSSR, 1972.

¹¹⁶ [Www.mywikifr.top](http://mywikifr.top/index.php?newsid=1478664) [online]. Dostupný z: <<http://mywikifr.top/index.php?newsid=1478664>>. Stav ke dni 21.4.2016

¹¹⁷ HEČKO, Jiří. Spojenecké cvičení Štít 72 začalo. *Rudé právo*. 1972, roč. 52, č. 215, s. 1.

¹¹⁸ Dnes Námestie slobody.

¹¹⁹ DOWLING, T. *Russia at War*. Santa Barbara: ABC-CLIO, 2015, 933 s. ISBN 978-1-59884-947-9.

Následovaly delegace dalších států v čele s ministry obrany. Mongolskou delegaci reprezentoval generál B. Dordža, přítomen byl i velvyslanec MoLR Žambyn Njama. Manifestace byla zakončena internacionálou a jednotky odpochoďovaly z Gottwaldova náměstí.¹²⁰

Následující den, 12. září, spojenecké cvičení Štít 72 začalo. Zahájení cvičení armád států Varšavské smlouvy přihlížel i Gustáv Husák, Lubomír Štrougal a další straničtí činitelé. Bojová činnost probíhala na jihozápadním Slovensku (ve VVP¹²¹ Turecký Vrch a Záhorie). Zprvu se jí účastnily maďarské a československé jednotky překonávající zabezpečovací pásmo obrany protivníka, ke kterým se odpoledne přidaly polské, sovětské a československé jednotky na severní Moravě (VVP Libavá) prolamující první pásmo obrany.¹²²

Ve středu 13. září do Prahy přiletěli ministr obrany SSSR dvojnásobný Hrdina Sovětské svazu a Hrdina ČSSR maršál A. A. Grečko a náčelník Hlavní politické správy Sovětské armády a válečného námořnictva armádní generál A. A. Jepišov. Na vyzdobeném ruzyňském letišti je přivítali člen předsednictva a tajemník ÚV KSČ Vasil Biľak a ministr národní obrany armádní generál Martin Dzúr a generalita Československé lidové armády¹²³. Spojeneckému cvičení přihlížel i prezident ČSSR armádní generál Ludvík Svoboda.

Operace se již odehrávala ve VVP Mimoň a u Mělníka, kde se ke cvičícím vojskům československé, sovětské a polské armády připojily východoněmecké jednotky. Společně odrazily protizteče a v součinnosti s padákovým a vrtulníkovým výsadem překročily Labe.¹²⁴

Završení bojových operací proběhlo 15. září. Ve stejný den proběhla slavnostní večerní recepce uspořádaná v reprezentačních místnostech Pražského hradu, na kterou byli pozváni i členové mongolské delegace. 18. září přijal ministr národní obrany ČSSR Martin Dzúr osobně mongolskou vojenskou delegaci a cenil si toho, že se setkání uskutečnilo bezprostředně po spojeneckém cvičení Štít 72. Armádní generál Batu Dordža vysoce ocenil průběh a výsledek celého cvičení. Na počest delegace byl

---

¹²⁰ ŠTÍT 72 [film]. Přísně tajné. SSSR, 1972.

¹²¹ Vojenský výcvikový prostor.

¹²² HEČKO, Jiří. Spojenecké cvičení Štít 72 začalo. *Rudé právo*. 1972, roč. 52, č. 216, s. 1.

¹²³ Československé lidové armády.

¹²⁴ HEČKO, Jiří. Spojenecké cvičení Štít 72 začalo. *Rudé právo*. 1972, roč. 52, č. 217, s. 2.

uspořádán slavnostní oběd. Odpoledne odletěla mongolská delegace na návštěvu Jihomoravského kraje.¹²⁵

Následující den, 19. září, navštívila delegace obuvnický kombinát Svit v Gottwaldově¹²⁶. Jen čtenáři připomeneme, že v Mongolsku byly československé boty známkou nejvyšší kvality a zručnost československých obuvníků byla proslulá. Řada Mongolů v Československu obor obuvnictví studovala. Nakonec českoslovenští odborníci se výrazně podepsali na výstavbě obuvnického závodu v Darchanu. Po návštěvě Gottwaldova delegace odcestovala do národního podniku Let v Kunovicích u Uherského Hradiště. Kunovičtí pozvali vzácné hosty do výrobních provozů a v malé přehlídce se jim pochlubili svými výrobky, k nimž patřil celokovový větroň Blaník, proudový cvičný letoun Delfín¹²⁷, zemědělské účelové letadlo Čmelák 37 a nový moderní dopravní letoun L 410 turbolet.¹²⁸

20. září mongolská delegace navštívila Chebsko a 22. září návštěva vyvrcholila mítinkem pražské posádky v sále Vysoké školy politické ÚV KSČ v Praze. Na slavnostním mítinku, který byl ukončen internacionálou, předal M. Dzúr symbolický dar ČSLA – plastiku. Za zásluhy o rozvoj přátelství a vzájemné spolupráce mezi národy a armádami obou zemí udělil prezident ČSSR na návrh předsednictva ÚV KSČ ministru národní obrany MoLR Bytynu Dordžovi Řád rudé hvězdy a ostatním členům delegace další československá vyznamenání. Jménem předsednictva ÚV KSČ předal J. Korčák členům delegace MoLR také pamětní medaile k 50. výročí KSČ.¹²⁹

Aby druhá strana nebyla ochuzena i mongolská delegace předávala vyznamenání. B. Dordž předal Rudý prapor Mongolské lidové armády a čestné medaile 50. výročí založení Mongolské lidové armády udělilo prezidium Velkého lidového churalu MoLR¹³⁰ armádnímu generálovi M. Dzúrovi a členům kolegia ministra.¹³¹

V sobotu 23. září na ruzyňském letišti se s vedoucím delegace generálem Batynem Dordžem a jejími členy přišli rozloučit ministr národní obrany ČSSR generál M. Dzúr a další představitelé velení ČSLA. Přítomen byl i velvyslanec MoLR v ČSSR Žambyn Njama a také starší představitel hlavního velení spojených ozbrojených sil států

---

¹²⁵ Archiv MZV v Praze, fond MZV-VA III, č. kartonu - neuvedeno (1972-1976), sign. 1-761.

¹²⁶ Dnes Zlín.

¹²⁷ Tento vojenský cvičný letoun, vyráběný v podniku Aero Vodochody, byl navržen v Československu a šlo o typ, který užívaly všechny státy Varšavské smlouvy. Byl však exportován i do jiných zemí světa.

¹²⁸ Archiv MZV v Praze, fond MZV-VA III, č. kartonu - neuvedeno (1972-1976), sign. 1-761.

¹²⁹ AUTOR neuveden. Spojenecké cvičení Štít 72 začalo. *Rudé právo*. 1972, roč. 53, č. 225, s. 2.

¹³⁰ Nejvyšší a jediný zákonodárny orgán Mongolska.

¹³¹ AUTOR neuveden. Spojenecké cvičení Štít 72 začalo. *Rudé právo*. 1972, roč. 53, č. 225, s. 2.

Varšavské smlouvy v ČSSR generálplukovník K. G. Kožanov a další oficiální osobnosti. Mongolská delegace poté opustila Československo.¹³²

Jistě se nabízí otázka, proč přijela mongolská delegace, když Mongolsko nebylo členem Varšavské smlouvy. Odpověď můžeme hledat opět v kontextu sovětsko-čínských vťahů. Snahou mongolského vedení byla co nejtěsnější spolupráce se Sovětským svazem a jeho spojenci. Mongolsko požádalo o vstup do Varšavské smlouvy již v roce 1963, ale žádosti nebylo vyhověno a po celou dobu trvání paktu zůstávalo pouze pozorovatelským státem. Důvodem byla snaha sovětského vedení neprovokovat Čínu. Připojením Mongolska jako stálého člena by ještě silněji narušilo už tak vyhrčené vztahy. V 70. letech připojení k paktu již zcela ztratilo smysl. Přítomnost sovětské armády na území MoLR zřetelně signalizovala zahraničně-politickou orientaci Mongolska a nebylo potřeba činit „zbytečně znepokojující“ kroky vůči Číně.

4.2 S A. Indrou až na konec komunistického světa

Poněkud nadneseně vyznívající kapitola pojednává o jedné z nejdelších cest československých parlamentních představitelů do ciziny. S trochou nadsázky označil autor diplomové práce za „konec komunistické světa“ Korejskou lidově demokratickou republiku (KLDR), která byla na tehdejší politické mapě nejvzdálenější komunistickou zemí od Československa, nebudeme-li počítat nejvýchodnější oblasti Sovětského svazu.

Dne 8. dubna 1972 oslavilo patnáctileté výročí podepsání Smlouvy o přátelství mezi Československem a MoLR. Jak se píše 8. dubna v Rudém právu: „*Nejvyšší představitelé, generální tajemník ÚV KSČ G. Husák, prezident ČSSR L. Svoboda a předseda vlády ČSSR L. Štrougal zaslali prvnímu tajemníkovi ÚV Mongolské lidové revoluční strany a předsedovi rady ministrů MoLR J. Cedenbalovi a předsedovi prezidia Velkého lidového churalu MoLR D. Sambúovi k 15. výročí podpisání československo-mongolské smlouvy o přátelství a spolupráci blahopřejný telegram.*“¹³³

K patnáctiletému výročí se vyjádřil i mimořádný a zplnomocněný velvyslanec MoLR v Praze Žambyn Njama, kde zhodnotil zejména hospodářskou spolupráci: „*Jen za posledních deset let činil přírůstek zahraničně obchodního obrátu mezi našimi zeměmi 20 %. ČSSR zaujímá v celkovém obrátu našeho zahraničního obchodu druhé*

¹³² AUTOR neuveden. Spojenecké cvičení Štít 72 začalo. *Rudé právo*. 1972, roč. 52, č. 226, s. 2.

¹³³ AUTOR neuveden. Pozdravné telegramy ČSSR-Mongolsko. *Rudé právo*. 1972, roč. 52, č. 83, s. 1.

*místo hned po Sovětském svazu. Dovážíme dnes více strojů a strojního zařízení, ve vývozu se zvyšuje podíl hotových výrobků našeho průmyslu, zejména kožedělného. Výstavbou řady moderních průmyslových podnik, jako je koželužna, továrna na obuv, cementárna, elektrárna a další, se ČSSR aktivně podílí na zprůmyslňování naší země.*¹³⁴

O měsíc později, dne 21. května 1972, Sambú zemřel a Gustáv Husák spolu s prezidentem ČSSR Ludvíkem Svobodou zaslali výše zmiňovanému prezidiu a Jumdzagínu Cedenbalovi, prvnímu tajemníkovi ÚV MoLR, soustrastný telegram.¹³⁵ Nebudeme čtenáře zatěžovat zněním telegramu, který působí velmi formálně a pateticky. Zajímavé však je, že bezprostředně po oznámení Sambúova úmrtí byl vybrán člen předsednictva ÚV KSČ a předseda Federálního shromáždění (FS) ČSSR Alois Indra, který odletěl v pondělí odpoledne zvláštním letadlem z pražského ruzyňského letiště do Ulanbátaru. Stál tak v čele stranické a vládní delegace, která se měla zúčastnit pohřbu soudruha Džamsrangína Sambúa.¹³⁶

Tato cesta nebyla nijak dlouhá. 25. května se A. Indra navrácí z Ulánbátaru.¹³⁷ Tím ovšem jeho činnost jako oficiálního československého vládního činitele, který zastupuje Československo v Mongolsku nekončí. Naopak, tato cesta započala tradici, která ho do této role nesmazatelně vepsala.

O pouhé tři měsíce později, dne 4. září odcestovala další delegace do MoLR. Ve 14:00 zvláštním letadlem přes Moskvu. Jejími členy byli opět A. Indra, dále tajemník ÚV KSS poslanec dr. J. Janík, místopředseda Sněmovny národů a člen předsednictva FS Ing. F. Straka, vedoucí tajemník Severomoravského krajského výboru KSČ poslanec dr. M. Mamula, členka předsednictva FS a generální tajemnice Československé rady žen dr. O. Vacková, první místopředseda Slovenské národní rady J. Štencl, první místopředseda České národní rady (ČNR) O. Voleník a poslankyně Ing. D. Kancírová. Na své cestě se delegace zastavila v Moskvě, ovšem návštěva trvala pouze několik hodin. Jen připomeneme, že cílem této cesty nebylo jen Mongolsko, ale také KLDR.¹³⁸

Na otázku, jaký cíl má návštěva československých poslanců v obou zemích, odpověděl vedoucí delegace A. Indra takto: „*Cesta, na kterou se vydáváme, je součástí aktivity Federálního shromáždění v mezinárodních stycích (...). Touto aktivitou plníme*

¹³⁴ Archiv MZV v Praze, fond MZV-VA III, č. kartonu - neuvedeno (1972-1976), sign. 1-761.

¹³⁵ Archiv MZV v Praze, fond MZV-VA III, č. kartonu - neuvedeno (1972-1976), sign. 1-761.

¹³⁶ AUTOR neuveden. ČS. delegace do Ulanbátaru. *Rudé právo*. 1972, roč. 52, č. 119, s. 1.

¹³⁷ AUTOR neuveden. Návrat čs. delegace do Ulanbátaru. *Rudé právo*. 1972, roč. 52, č. 122, s. 1.

¹³⁸ Archiv MZV v Praze, fond MZV-VA III, č. kartonu - neuvedeno (1972-1976), sign. 1-761.

usnesení XIV. sjezdu KSČ, jeho směrnici o československé státní politice na mezinárodním fóru. Obsahem tohoto usnesení je na prvním místě upevňování spojení se socialistickými zeměmi (...). V duchu zásad naší mezinárodní politiky chce naše delegace splnit své poslání v MoLR i v KLDŘ.“¹³⁹

Je patrné, že cesta byla připravována delší dobu a nejednalo se tedy o spontánní projev solidarity jako v případě úmrtí vysokého státního představitele MoLR. V pátek 8. září československou delegaci přivítal tajemník Velkého lidového churalu C. Gotov. Po tomto přivítání si návštěvníci prohlédli Muzeum výtvarného umění a poté buddhistický klášter v Ulánbátaru. V podvečer se konalo setkání se členy Společnosti československo-mongolského přátelství.¹⁴⁰ Je symptomatické, že o půl roku později, přesně 28. června 1973, byl vydán zákon, který tuto i jiné dobrovolné organizace zrušil. Pod zákon, který nabyl účinnosti dnem vyhlášení, se podepsal sám Indra.¹⁴¹

MoLR delegace opustila 11. září, kdy následně přiletěla do Pchjongjangu. Na letišti přivítali československou stranu členové politického výboru ÚV Korejské strany práce a náměstek předsedy rady ministrů KLDŘ Pak Song-čchol, člen politického výboru ÚV KSP a náměstek předsedy prezidia Nejvyššího lidového shromáždění So Čchol a další představitelé KLDŘ. Přítomen byl i velvyslanec ČSSR v Pchjongjangu J. Grösser.¹⁴²

Je jisté na místě, abychom si krátce připomněli osobu ctěného velvyslance. Josef Grösser působil na pozici velvyslance teprve krátce. V roce 1969 byl jmenován jako ministr vnitra a v této funkci setrval do roku 1971. J. Grösser „proslul“ prosazováním teorie o spikleneckém jednání Jana Palacha, který měl být podle Grössera naveden k použití tzv. studeného ohně a nemělo se mu tedy nic stát. Také mu řada historiků přisuzuje roli původce provokace během oslav po hokejovém vítězství nad SSSR v dubnu 1969, kdy se objevila před kanceláří Aeroflotu v Praze hromada dlažebních kostek, přičemž zdemolování kanceláře posloužilo jako záminka ke kádrovým čistkám a změně kurzu ve prospěch konzervativního křídla KSČ.¹⁴³

Indra a jeho delegace v KLDŘ navštívila průmyslové závody, zemědělská družstva a Vysokou školu národního hospodářství. 17. září se konal ve Velkém divadle

¹³⁹ Archiv MZV v Praze, fond MZV-VA III, č. kartonu - neuvedeno (1972-1976), sign. 1-761.

¹⁴⁰ TAMTÉŽ.

¹⁴¹ www.zakonyprolidi.cz [online]. Dostupný z: <<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1973-74>>. Stav ke dni 29.1.2015

¹⁴² AUTOR neuveden. ČS. delegace do Ulanbátaru. *Rudé právo*. 1972, roč. 52, č. 119, s. 1.

¹⁴³ [www.ceskolipsky.denik.cz/zlociny-a-soudy/akce-kulak-soud-v-lipe-resi-sikanu-sedlaku-z-padesatych-let-20140220.html](http://ceskolipsky.denik.cz/zlociny-a-soudy/akce-kulak-soud-v-lipe-resi-sikanu-sedlaku-z-padesatych-let-20140220.html). Stav ke dni 29.1.2015

v Pchjongjangu velký mítink československo-mongolského přátelství. Po slovech vzájemného porozumění a úsilí o bratrské sblížování shlédla československá delegace spolu s čs. velvyslancem J. Grösserem korejskou operu Tajgo, vyprávěj. Zpět do Československa se parlamentní delegace vrátila 18. září.¹⁴⁴

4.3 Dohoda o vytvoření mezivládní československo-mongolské komise

Do Prahy dne 6. března 1973 přiletěla vládní delegace v čele s B. Dügersürenem. Jejími členy dále byli ministr lehkého a potravinářského průmyslu MoLR P. Damdin, náměstek předsedy státní komise pro zahraničně ekonomické vztahy při Gosplanu D. Džambaldordž a první náměstek ministra zahraničního obchodu MoLR Olozijn Dordž. Na pražském ruzyňském letišti je uvítali místopředseda vlády ČSSR Ing. Jindřich Zahradník a další představitelé. Přítomen byl i velvyslanec Ž. Njama. Cílem této delegace bylo projednání návrhů dohody o vytvoření mezivládní československo-mongolské komise pro hospodářskou a vědeckotechnickou spolupráci.¹⁴⁵

Dopoledne 7. března 1973 členové zavítali do Sázavanu ve Zruči nad Sázavou, kde si prohlédli provozy výroby dětské obuvy. Sázavan byl největším producentem svého oboru v ČSSR a jeho odborníci se podíleli na zakládání a technickém rozvoji mongolského obuvnictví. Následně delegace odjela do nedaleké Sázavy nad Sázavou, přičemž se zde podívala na nejmodernější závod na výrobu technického skla v ČSSR.¹⁴⁶

Vládní delegace MoLR ve čtvrtek, tedy 8. března 1973, navštívila masokombinát v Kladně a poté v doprovodu náměstka ministra zahraničního obchodu ČSSR dr. E. Mišovského a vedoucích představitelů okresu Kladno si hosté prohlédli moderní závod národního podniku Středočeského průmyslu masného. Po prohlídce masokombinátu se hosté zúčastnili besedy s pracujícími závodu.¹⁴⁷

Ve čtvrtek přijal v Praze předseda vlády ČSSR dr. L. Štrougal vedoucího vládní delegace MoLR náměstka předsedy rady ministrů MoLR B. Dügersürena. Ve večerních hodinách byla v Hrzánském paláci v Praze podepsána dohoda o vytvoření mezivládní

¹⁴⁴ AUTOR neuveden. ČS. delegace do Ulanbátaru. *Rudé právo*. 1972, roč. 52, č. 119, s. 1.

¹⁴⁵ AUTOR neuveden. Vládní delegace MoLR v Praze. *Rudé právo*. 1973, roč. 53, č. 53, s. 1.

¹⁴⁶ AUTOR neuveden. Vládní delegace MoLR ve středních Čechách. *Rudé právo*. 1973, roč. 53, č. 57, s.

1.

¹⁴⁷ Archiv MZV v Praze, fond MZV-VA III, č. kartonu - neuvedeno (1972-1976), sign. 1-761.

čs.-mongolské komise pro hospodářskou a vědeckotechnickou spolupráci. Za československou stranu ji podepsal místopředseda vlády ČSSR Ing. Jindřich Zahradník, za mongolskou pak náměstek předsedy rady ministrů MoLR B. Dügersüren. Dohoda měla prohloubit vzájemnou ekonomickou spolupráci a jak název napovídá, jejím hlavním úkolem byla koordinace hospodářské a vědeckotechnické spolupráce mezi oběma zeměmi. Komise tak měla efektivně využívat přírodní zdroje, výrobní kapacity a rozšiřovat výměnu zboží mezi ČSSR a MoLR.¹⁴⁸

V rozhovoru pro Rudé právo na otázku, jak hodnotí současný stav obchodní a hospodářské spolupráce mezi ČSSR a MoLR odpověděl vedoucí mongolské delegace B. Dügersüren následovně: *„Jsme rádi, že naše spolupráce má soustavně vzestupnou tendenci. Velmi příznivě se rozvíjí výměna zboží, jejíž objem v roce 1973 významně vzroste ve srovnání s rokem 1972. Jsme přesvědčeni, že objem výměny zboží, stanovený pro tuto pětiletku bude splněn a dokonce překročen. V období let 1972 – 1973 plánujeme řadu opatření v rámci Smlouvy o hospodářské a technické pomoci mezi ČSSR a MoLR.“*¹⁴⁹

4.4 XXVII. zasedání RVHP a J. Cedenbal v Praze

Rada vzájemné hospodářské pomoci, jíž bylo Československo zakládajícím členem, byla obchodní organizací, jejíž funkce a smysl byla pro ČSSR jistě rozporuplná, avšak roli hospodářské pomoci méně rozvinutým státům plnila vcelku dobře a přínosně. MoLR vstoupilo do RVHP v roce 1962 a na XXVI. zasedání se samozřejmě dostavili i zástupci z Mongolska.¹⁵⁰

V úterý 5. června 1973 mělo zasedání začít a čekalo se tedy na příjezd jednotlivých delegací. Již v sobotu jako první přiletěli právě představitelé z MoLR. Do Prahy přiletěla skupina vedená samotným předsedou vlády Jumdžaginem Cedenbalem. V neděli v nočních hodinách přiletěla delegace Kubánské republiky, která byla čerstvým členem RVHP. Kuba vstoupila do tohoto svazku roku 1972 a jako první zástupce nového člena byl vyslán místopředseda vlády Carlos Rafael Rodriguez.¹⁵¹

¹⁴⁸ Archiv MZV v Praze, fond MZV-VA III, č. kartonu - neuvedeno (1972-1976), sign. 1-761.

¹⁴⁹ Archiv MZV v Praze, fond MZV-VA III, č. kartonu - neuvedeno (1972-1976), sign. 1-761.

¹⁵⁰ AUTOR neuveden. Buďte vítáni v Praze! XXVII. zasedání Rady vzájemné hospodářské pomoci. *Rudé právo*. 1973, roč. 53, č. 132, s. 1.

¹⁵¹ AUTOR neuveden. Buďte vítáni v Praze! XXVII. zasedání Rady vzájemné hospodářské pomoci. *Rudé právo*. 1973, roč. 53, č. 132, s. 1.

V pondělí odpoledne přiletěla do Prahy delegace z Maďarska, vedená předsedou Rady ministrů Jenő Fockem. Po něm následovali další předsedové Rady ministrů ze socialistických zemí. Za Německou demokratickou republiku to byl Hörst Sindermann. Z Polska přijela delegace vedená Piotrem Jaroszewiczem. Členy Rumunské socialistické republiky vedl Ion Gheorghe Maurer. Zvláštním letadlem ze Sofie přiletěla bulharská delegace v jejímž čele stál Stanko Todorov. Socialistická federativní republika Jugoslávie vyslala delegaci, kterou vedl dr. Antonem Vratuša. Jako poslední přistálo před 16. hodinou na slavnostně vyzdobeném ruzyňském letišti v Praze zvláštní letadlo s delegací SSSR v čele s Alexejem Kosyginem. Jako pozorovatel se jednání zúčastnil velvyslanec KLDŘ v ČSSR Ri Won-bom, která byla v té době jediným pozorovatelským státem.¹⁵²

K uvítání delegací se na ruzyňské letišti dostavili českoslovenští vládní činitelé. Přítomen byl Lubomír Štrougal i Vasil Biľak. Zvláštní pozornost byla věnována představitelům mongolské strany, která přijela jako první. Nejdříve mongolskou delegaci uvítal Gustáv Husák a poté na Pražském hradě prezident Ludvík Svoboda.¹⁵³

Projednávání jednotlivých otázek zasedání probíhalo ve velkém sále Černínského paláce za přítomnosti všech členských států RVHP a jednoho pozorovatelského státu – KLDŘ. Značná část projevu předsedy rady ministrů MoLR J. Cedenbala byla věnována plánovitému regulování hospodářských styků mezi jednotlivými socialistickými zeměmi. Charakterizoval rozvoj národního hospodářství Mongolska po jeho vstupu do RVHP a řekl, že si vysoce cení takových forem spolupráce, jako je podílnická účast zemí při geologickém průzkumu na mongolském území.¹⁵⁴

Ve čtvrtek 7. června bylo v pražském hotelu International zahájeno V. zasedání výboru RVHP pro vědeckotechnickou spolupráci, kterému předsedal ministr ČSSR pro technický a investiční rozvoj Ladislav Šupka. Jednání se zúčastnili představitelé členských států RVHP. Za MoLR byl přítomněn náměstek předsedy Státního výboru rady ministrů MoLR pro vědu a techniku Namsraj Avirmid. Ve čtvrtek večer po

---

¹⁵² AUTOR neuveden. Buďte vítáni v Praze! XXVII. zasedání Rady vzájemné hospodářské pomoci. *Rudé právo*. 1973, roč. 53, č. 132, s. 1-2.

¹⁵³ AUTOR neuveden. Buďte vítáni v Praze! XXVII. zasedání Rady vzájemné hospodářské pomoci. *Rudé právo*. 1973, roč. 53, č. 132, s. 2.

¹⁵⁴ AUTOR neuveden. Spolupráce, jež nemá v dějinách mezinárodních vztahů obdoby. *Rudé právo*. 1973, roč. 53, č. 134, s. 1.

zasedání zhlédli členové delegací v pražském Smetanově divadle balet Sergeje Prokofjeva Romeo a Julie.¹⁵⁵

Před polednem dne 8. června 1973 byl ve velkém sále Černínského paláce v Praze slavnostně podepsán závěrečný protokol ze XXVII. zasedání RVHP. Za delegace svých zemí jej podepsali všichni zúčastnění. Rovněž jednomyslně schválili usnesení XXVII. zasedání RVHP.¹⁵⁶

V usnesení se mimo jiné konstatovalo, že se členské státy RVHP a jejich kompetentní orgány a organizace uzavřely řadu mnohostranných dohod v otázkách společného plánování, výstavbě objektů společným úsilím, o specializaci a kooperaci výroby, vědeckotechnické spolupráci v oblasti námořní dopravy aj. Zintenzívnily se přímé vazby ministerstev a resortů vědeckotechnických ústavů, hospodářských a jiných organizací členských států RVHP. Byl také schválen program prací na koordinaci plánů rozvoje národního hospodářství členských států na období let 1976 až 1980 a na delší období u nejdůležitějších odvětví národního hospodářství a druhů výroby.¹⁵⁷

Pro Československo bylo ve vztahu k Mongolsku důležité, že se podle usnesení mělo pokračovat v pracích na návrzích na výstavbu řady velkých objektů společným úsilím zainteresovaných států. Usnesení rovněž zdůrazňovalo závažné úkoly v péči, ochraně a zlepšování životního prostředí a tím racionálnější využívání přírodních zdrojů s cílem vytvořit nejpríznivější podmínky pro život a zdraví, pro práci a odpočinek pracujících.¹⁵⁸

Po podpisu závěrečného protokolu byla také potvrzena dohoda o spolupráci RVHP s Finskou republikou. Následoval podpis protokolu o 63. zasedání výkonného výboru RVHP a mnohostranné dohody o spolupráci při výstavbě kiembajevského kombinátu na těžbu a úpravu osinku na území SSSR. Po závěrečném projevu, který pronesl předseda vlády ČSSR Lubomír Štrougal, se konala recepce na Pražském hradě, kde byli přítomni vedoucí a členové delegací všech zúčastněných států.¹⁵⁹

---

¹⁵⁵ AUTOR neuveden. Jednota Internacionálních a národních zájmů. *Rudé právo*. 1973, roč. 53, č. 135, s. 1.

¹⁵⁶ AUTOR neuveden. Usnesení XXVII. zasedání RVHP jednomyslně schváleno. *Rudé právo*. 1973, roč. 53, č. 136, s. 1.

¹⁵⁷ AUTOR neuveden. Usnesení XXVII. zasedání RVHP jednomyslně schváleno. *Rudé právo*. 1973, roč. 53, č. 136, s. 1.

¹⁵⁸ TAMTÉŽ.

¹⁵⁹ AUTOR neuveden. Usnesení XXVII. zasedání RVHP jednomyslně schváleno. *Rudé právo*. 1973, roč. 53, č. 136, s. 2.

V pátek v odpoledních hodinách odletěla ze slavnostně vyzdobeného pražského ruzyňského letiště většina z delegací. Jako první Prahu opustila delegace ze SSSR a hned po ní následovala delegace z MoLR vedená J. Cedenbalem.¹⁶⁰

4.5 Mladý Darchan vítá staré funkcionáře

Darchan (v mongolštině doslova *Kovář*), který je dnes třetím největším mongolským městem se 74.300 obyvateli (2007), leží v severním Mongolsku a je hlavním městem Darkhan-Uulského ajmaku. Toto samosprávné město se nachází blízko ruských hranic a jeho poloha nebyla vybrána náhodně. Základy města byly položeny 17. října 1961 a Darchan byl postaven s rozsáhlou ekonomickou pomocí ze Sovětského svazu. Na pracích se významně podíleli čeští a slovenští odborníci, zejména na stavbě cementárny ve městě Darchan.¹⁶¹

Jak jeho název napovídá, město bylo původně koncipováno tak, aby se stalo výrobním místem severního Mongolska Darchan byl prvním městem, které jsem spatřil na území Mongolska při své návštěvě v roce 2009. Skutečně se jedná o město postavené v socialistickém duchu. Řady panelákových budov vypadají jako hradby, před kterými se rozkládá suchá mongolská step. Poloha pro jeho výstavbu byla vybrána záměrně, jelikož leží necelých 100 km od ruských hranic, a tím vznikly předpoklady ke snížení problému se zásobováním a dodáváním stavebního materiálu.¹⁶²

Darchan je vůbec zajímavým městem. Autor této práce měl možnost poznat toto místo při své cestě do Mongolska v roce 2009. Darchan je rozdělen na dvě části – Starý a Nový Darchan. Kdybychom chtěli jednoduše toto město popsat, asi nejvhodněji by se hodilo slovní spojení „panelákové sídliště ve stepi“. Slavná cementárna, která byla postavena i díky československým odborníkům, stále stojí. Dnes ji vlastní soukromá firma Erel, která ji získala během privatizace v roce 1998. V Darchanu rovněž stojí podnik na zpracování vlny a výrobu vlněných oděvů Gobi, jehož produkty jsou určeny zejména pro movitější skupinu obyvatel, zejména pro turisty.

---

¹⁶⁰ AUTOR neuveden. Usnesení XXVII. zasedání RVHP jednomyslně schváleno. *Rudé právo*. 1973, roč. 53, č. 136, s. 2.

¹⁶¹ Darchan (Дархан) znamená v překladu z mongolštiny „kovář“

¹⁶² POKORNÝ, Miroslav. „*Nomádi*“ z Československa. *Československé vztahy s Mongolskou lidovou republikou v 50. a 60. letech 20. století*. Praha, 2011, s. 20.

Na pražském ruzyňském letišti bylo dne 12. června znovu rušno. Důvodem přítomnosti mnoha fotografů byla skutečnost, že Prahu opouštěl generální tajemník ÚV KSČ Gustáv Husák. Důvodem jeho odletu bylo pozvání dvou bratrských zemí Asie. Těmito dvěma zeměmi byly MoLR a KLDR. Neuplynuly ani tři dny po odletu delegace vedené J. Cedenbalem zpět do MoLR a generální tajemník Gustáv Husák spolu s dalšími vládními činiteli nastupovali do letadla, jehož cílem byl Ulánbátar. S mezipřistáním v Moskvě a Irkutsku přiletěla stranická a vládní delegace dne 14. června do hlavního města Mongolska. Po přistání čekalo členy delegace milé překvapení. Spatřili totiž, kromě československých a mongolských vlajek, obrazy Gustáva Husáka, Ludvíka Svobody a Lubomíra Štrougala. Při výstupu z letadla uvítal československou delegaci přátelským objetím a stisky rukou J. Cedenbal. U slavnostního uvítání byl přítomen i československý velvyslanec v Mongolsku Vladimír Bartoš.¹⁶³

J. Cedenbal poté hostům představil členy politického byra a po odehrání československé a mongolské hymny zhlédli všichni přítomní přehlídku čestné vojenské jednotky. Československá vládní a stranická delegace v doprovodu člena politického byra ÚV MLRS D. Molomdžamce a kandidáta politického byra ÚV MLRS B. Altangerela v odpoledních hodinách položila za zvuků první revoluční mongolské písně v Mauzoleu¹⁶⁴ věnec k hrobům mongolských revolučních hrdinů Süchbátara a Čojbalsana. Následovaly projevy G. Husáka a J. Cedenbala, po kterých se uskutečnil slavnostní přípitek.¹⁶⁵

Odpoledne 15. června navštívila československá delegace kožedělný kombinát v Ulánbátaru. Závod na zpracování hovězích kůží byl vybudován Sovětským svazem již v roce 1936 a za pomoci ČSSR byl nově rekonstruován.¹⁶⁶ Termín prvního zkušebního provozu byl stanoven na 1. září 1960, ale ten nebyl dodržen. Jedním ze závažných důvodů byla otázka vodovodu a vnější odpadní kanalizace, kterou měla na starosti mongolská strana v čele s ředitelem výstavby Avirmidem. Ta byla kritizována československou stranou za celkovou projekční nepřipravenost a dodatečné změny v projektech. Zároveň docházelo k notorickému problému – pozdní dodávky

---

¹⁶³ AUTOR neuveden. Vřelé uvítání v Ulánbátaru. *Rudé právo*. 1973, roč. 53, č. 141, s. 1.

¹⁶⁴ Süchbátarovo mauzoleum leží na severní straně náměstí před budovou vládní budovy. Mauzoleum bylo vybudováno v roce 1952 po smrti komunistického vůdce Chorlogína Čojbalsana.

¹⁶⁵ AUTOR neuveden. Vřelé uvítání v Ulánbátaru. *Rudé právo*. 1973, roč. 53, č. 141, s. 1.

¹⁶⁶ Archiv MZV v Praze, fond MZ, Ulan Bator (Zprávy ZÚ), č. kartonu 1 (1962-1965)

z Československa.¹⁶⁷ Závod v době československé delegace stále nebyl dokončen a na jeho výstavbě pracovalo v roce 1973 30 československých odborníků. Delegace si prohlédla závody, jednotlivé dílny a provozy na zpracování kůže. Dále sušárnu a úpravnu kůže, kde denně zpracovávali na 6000 kusů ovčích kůží.¹⁶⁸

Poté si delegace prohlédla výrobu kožené galanterie. Galanterní cech byl vybaven novými stroji z ČSSR už v roce 1959. Byly dodány hlavně průmyslové šicí stroje, protože cech vyráběl především kožené kabáty, které byly určeny na export.¹⁶⁹ Cech se potýkal s problémem, který byl typický pro nové závody, jež byly budovány za pomoci odborníků ze zahraničí. Závislost na dodávkách náhradních dílů představovala ustavičný problém pro mongolskou stranu. To se jevilo jako značný protiklad ke stěžejnímu cíli, kterým byla, z vládních pozic neustále zdůrazňovaná, ekonomická nezávislost a hospodářská samostatnost Mongolska. U galanterního závodu však nebyla spotřeba náhradních dílů tak velká jako u jiných závodů, což bylo dáno charakterem strojů, které nebyly na obsluhu tak náročné. Větší spotřeba byla u šicích jehel. S jejich dovozem z Československa ale nebyly nijak zvlášť velké obtíže.¹⁷⁰ Tento závod byl slavnostně předán mongolské straně za účasti místopředsedy vlády ČSSR Ing. O. Šimůnka 9. října 1967.¹⁷¹

Po prohlídce se hosté sešli na besedě s vedoucími stranickými a hospodářskými pracovníky kombinátu, kteří je informovali o současných úkolech podniku, o jeho perspektivách a v neposlední řadě o plnění plánu do roku 1980. Předseda vlády ČSSR Lubomír Štrougal se nechal slyšet, že je velmi rád, že zavítal do tohoto kombinátu, který zná z různých zpráv, jež jsou projednávány v centrálních orgánech v ČSSR a dnes má jedinečnou příležitost nejen vidět na vlastní oči jeho výrobu, poznat šíři sortimentu výrobků, ale seznámit se i s jeho pracujícími.¹⁷²

Na počest československé delegace se v pátek večer v Ulánbátaru konal slavnostní koncert. Ve večerních hodinách odcestovali její členové zvláštním vlakem do města Darchanu, vzdáleného asi 300 km severně od mongolského hlavního města. Darchan, jenž patřil k nejprůmyslovějším městům MoLR a mongolská propaganda ho uváděla jako vzor a úspěch socialistického zřízení, náležel k neopomenutelným místům, kam se jezdily dívat vládní delegace, které Mongolsko navštívily. V roce 1973

¹⁶⁷ Archiv MZV v Praze, fond MZ, Ulan Bator (Zprávy ZÚ), č. kartonu 1 (1956-1961)

¹⁶⁸ AUTOR neuveden. Rozhovory v duchu jednoty. *Rudé právo*. 1973, roč. 53, č. 141, s. 7.

¹⁶⁹ Archiv MZV v Praze, fond MZ, Ulan Bator (Zprávy ZÚ), č. kartonu 1 (1962-1965).

¹⁷⁰ Archiv MZV v Praze, fond MZ, Ulan Bator (Zprávy ZÚ), č. kartonu 1 (1962-1965).

¹⁷¹ Archiv MZV v Praze, fond MZ, Ulan Bator (Zprávy ZÚ), č. kartonu 1 (1966-1972, 1973).

¹⁷² AUTOR neuveden. Rozhovory v duchu jednoty. *Rudé právo*. 1973, roč. 53, č. 141, s. 7.

se 35 tisícové město podílelo na celkové průmyslové výrobě země více než pětinou. Byla zde soustředěna zejména výroba stavebních hmot, palivo-energetická základna a dřevařský průmysl.¹⁷³

Při příjezdu na vlakové nádraží spatřily českoslovenští politici kromě jiného i obrazy soudruhů Husáka, Svobody, Štrougala a Cedenbala. První kroky vládní delegace pochopitelně vedly do budovy Městského výboru Mongolské lidové revoluční strany a výkonného výboru Lidového churalu, kde ji přijali první tajemník městského výboru MLRS S. Gombosyrem a předseda výkonného výboru Lidového churalu G. Damdin.¹⁷⁴

Ještě dopoledne navštívila československá delegace darchanskou cementárnu, na jejíž výstavbě se z velké části podíleli českoslovenští technici. Na její stavební části se podíleli stavbaři pražské Konstruktivy¹⁷⁵, stroje a strojní zařízení dodaly Přerovské strojírny¹⁷⁶. Cementárna byla v provozu necelých pět let a v prvních pěti měsících roku 1973 vyrobila 60 500 tun cementu.¹⁷⁷ Velkému zájmu se těšila rotační pec vyrobená v Československu, jejíž denní kapacita byla 750 tun cementu. Dalším významným inventářem byl cementový mlýn, rovněž původem z Československa. V provozu v roce 1973 zde stále pracovalo 35 československých dělníků a techniků. Jejich úkolem bylo, kromě vychovávání nových kádrů z řad mongolských studentů a učňů, udržování a oprava strojů. V den návštěvy však vzdáleným krajanům přibyl jeden úkol navíc. Na počest návštěvy vládní delegace v Mongolsku uzavřela skupina československých pracovníků závazek dokončit montážní práce na drtírně vápence o 23 dní dříve, než bylo stanoveno v plánu. Montáž tak měli dokončit do 7. listopadu 1973 – v den Velké říjnové socialistické revoluce.¹⁷⁸

Dalším cílem prohlídky byl závod na zpracování kůží a kožešin, který byl vybudován ve spolupráci s Bulharskem a nese název Jiřího Dimitrova.¹⁷⁹ V roce 1973 byly v Mongolsku v provozu tři kompletní továrny na zpracování kůží. Ty byly z velké

---

¹⁷³ AUTOR neuveden. Mladý Darchan vítá naši delegaci. *Rudé právo*. 1973, roč. 53, č. 143, s. 1.

¹⁷⁴ Archiv MZV v Praze, fond MZ, MZV-VA III, č. kartonu 1 (1972-1976).

¹⁷⁵ Konstruktiva, n.p., Praha. Podnik, jenž vznikl v roce 1948 v Praze, avšak který vznikl na základech akciové společnosti pro silniční stavby, založené v roce 1929 jako součást a. s. Škodových závodů v Plzni. Původní úzké zaměření společnosti se brzy rozšířilo na oblast stavebnictví, demoličních prací a zemních prací a veškerých staveb pozemních, mostních, železničních a staveb ze železobetonu.

¹⁷⁶ Vznik tohoto podniku spadá až do roku 1852, kdy vznikla firma Heinik – Mendl, která se během půlstoletí stala renomovanou firmou vyrábějící převody a třecí spojky. V roce 1951 vznikly Přerovské strojírny s výrobním programem technologií pro výrobu stavebních hmot.

¹⁷⁷ AUTOR neuveden. Mladý Darchan vítá naši delegaci. *Rudé právo*. 1973, roč. 53, č. 143, s. 1.

¹⁷⁸ Archiv MZV v Praze, fond MZ, MZV-VA III, č. kartonu 1 (1972-1976).

¹⁷⁹ AUTOR neuveden. Mladý Darchan vítá naši delegaci. *Rudé právo*. 1973, roč. 53, č. 143, s. 1.

části vybudovány pracovníky krnovského Strojovitu¹⁸⁰ ve spolupráci s podnikem zahraničního obchodu Investa¹⁸¹. 70. léta byla zlatou érou pro národní podnik Strojovit, který si dovolil nejen exportovat dodávky, ale zajišťoval i veškerou stavební a montážní práci, dodávky vnitřního a strojně technologického zařízení včetně finálních dodávek, tak i uvedení do provozu a technickou pomoc při záběhovém provozu. Kromě výše zmíněných služeb poskytoval údržbu veškerého zařízení, dodávky náhradních dílů i vyškolení domácí obsluhy.¹⁸²

Kontrakt na výstavbu další koželužny hovězin v Ulánbátaru byl podepsán v prvním čtvrtletí roku 1972. Se stavbou začali Krnovští v červenci téhož roku a do zkušebního provozu chtěli novou továrnu uvést začátkem roku 1975. Největším odběratelem Strojovitu byl přirozeně Sovětský svaz. Kompletní továrny na zpracování kůží již postavili v celé řadě zemí. Mezi nimi byl i Egypt, který si výrazně polepšil vztahy se SSSR po tzv. Suezské krizi v roce 1956 a stal se tak velmi cenným spojencem východního bloku. Továrny stály i na Srí Lance, Kubě, v Polsku, ale i Íránu.¹⁸³

Členové československé delegace si prohlédli provozy na zpracování a úpravu kůží, seznámili se s technologickým postupem zušlechťování kůží a kožešin a navštívili krejčovské dílny. Mongolští průvodci je následně seznámili se sortimentem výroby, který obsahoval na 150 druhů různých kožešinových a kožedělných výrobků včetně pánských a dámských kožichů.¹⁸⁴

Pro významnou návštěvu z Evropy byl přichystán slavnostní oběd. O ten se postaral Městský výbor Mongolské lidové revoluční strany a výkonný výbor Lidového churalu v Darchanu. Hostitelům za jejich srdečné a milé přijetí poděkoval člen předsednictva a tajemník ÚV KSČ Vasil Biľak. O otřelé fráze komunistického politika na návštěvě v bratrské zemi nebyla nouze. „*Jsmé rádi,*“ řekl, „*že jsme přijeli do Darchanu a mohli poznat další oblast Mongolska, seznámit se s prací a výsledky pracujících Darchanské oblasti a vidět další úspěchy mongolského lidu při budování socialismu.*“¹⁸⁵

---

¹⁸⁰ Historie výroby koželužských strojů a zařízení v Československu spadá do období před 2. světovou válkou ve zlínské firmě Baťa. Po válce se roku 1947 ustanovil národní podnik Strojovit se sídlem v Krnově, který dosáhl svého rozmachu právě v 70. letech 20. století.

¹⁸¹ Podnik zahraničního obchodu Investa byl zřízen roku 1965 za působení ministra zahraničního obchodu Františka Hamouze. Spolu s Investou byl zřízen například podnik Škodaexport. Dále to byly podniky Merkurie a Exica.

¹⁸² Archiv MZV v Praze, fond MZ, MZV-VA III, č. kartonu 1 (1972-1976).

¹⁸³ Archiv MZV v Praze, fond MZ, MZV-VA III, č. kartonu 1 (1972-1976).

¹⁸⁴ AUTOR neuveden. Mladý Darchan vítá naši delegaci. *Rudé právo*. 1973, roč. 53, č. 143, s. 1.

¹⁸⁵ AUTOR neuveden. Mladý Darchan vítá naši delegaci. *Rudé právo*. 1973, roč. 53, č. 143, s. 1.

Odpoledne 17. června navštívili českoslovenští funkcionáři státní statek mongolsko-sovětského přátelství. Ten se nacházel 22 km jižně od Darchanu a byl vybudován s pomocí Sovětského svazu. Jeho rozloha činila bezmála 1000 km². Na statku se kromě živočišné výroby věnovali i výrobě rostlinné.¹⁸⁶ Ta v Mongolsku neměla dlouhou tradici, což bylo dáno především klimatickými podmínkami. Chladné mongolské podmínky nedovolují ani dnes pěstovat některé citlivé plodiny, například ovoce. Velmi dlouhá zima nedovoluje pěstovat cokoliv déle než tři měsíce v roce. Takové podmínky vedly v historii této části světa k častým hladomorům. Pokusy s pěstováním plodin na větších plochách přicházely až ve 20. století. Nutností u většiny osevních ploch bylo umělé zavlažování. Ani státní statek u Darchanu nebyl výjimkou. Pětina půdy, jak uvedl jeho ředitel, hrdina socialistické práce Burencugin Žamživ, vyžadovala umělé zavlažování a pěstování odolných odrůd. Pěstovala se zde zejména pšenice, žito a oves.¹⁸⁷

Zpět do hlavního města Ulánbátaru se delegace vrátila večer 16. června. Vedoucí československé delegace G. Husák přijal ve svém sídle v Ulánbátaru delegaci výboru Společnosti pro mezinárodní styky a přátelství MoLR, vedenou jejím předsedou D. Adolbisem. G. Husák byl seznámen s činností mongolsko-československé společnosti. Byla zmíněna příprava besed, přednášek, filmových představení a propagace československé kultury, zejména hudby. Na závěr besedy dostal G. Husák gobelín s portrétem mongolského národního hrdiny Süchbátara a album fotografií o československo-mongolské družbě. Na oplátku odevzdal G. Husák členům výboru společnosti pro mezinárodní styky a přátelství broušenou vázu jako ocenění jejich práce na rozvoji a prohlubování čs.-mongolského přátelství.¹⁸⁸

Odpoledne 17. června se stranická a vládní delegace v doprovodu mongolských protějšků v čele s J. Cedenbalem zavítala do sportovní haly v Ulánbátaru, kde přihlížela soutěžím v tradičním národním mongolském zápase.¹⁸⁹ Tímto zápasem byl míněn tzv. bökh neboli mongolský wrestling. Ten tvoří součást „tří mužských her“. Tyto hry jsou mongolský zápas, jízda na koni a lukostřelba. Navzdory svému jménu se však již dnes ženy účastní lukostřelby a dívky jízdy na koni. Mongolského zápasu se však účastnit nemohou. Největší festival se koná v hlavním městě Ulánbátaru během národního svátku 11. – 13. července. Tento svátek, zvaný Nádam, se slaví po celé zemi, ale

---

¹⁸⁶ AUTOR neuveden. Mladý Darchan vítá naši delegaci. *Rudé právo*. 1973, roč. 53, č. 143, s.5.

¹⁸⁷ AUTOR neuveden. Mladý Darchan vítá naši delegaci. *Rudé právo*. 1973, roč. 53, č. 143, s.5.

¹⁸⁸ TAMTÉŽ.

¹⁸⁹ TAMTÉŽ.

samotné slavnosti nejsou vázány na pevný datum a jednotlivá města je pořádají nezávisle, zpravidla však od poloviny července až do konce měsíce srpna.

O mongolském zápasu pojednávala druhá kapitola, proto zde nebudeme dlouze rozepisovat to, co československé hosty čekalo za podívanou. Několik dalších zajímavostí bychom však mohli čtenáři představit. Každý zápasník má svého pomocníka, jenž se nazývá zasúl. Vítězným zápasníkům je přiřčen titul, který označuje nějaké zvíře. Absolutní vítěz, který vyhrál všech devět nebo deset zápasů, získává titul arslan (lev). Vzhledem k tomu, že se návštěva československé delegace uskutečnila v červnu, je tedy zřejmé, že se jednalo o předem připravenou atrakci, jež byla určena výlučně pro pozvané hosty.

Na počest vzácných hostů byla večer uspořádána recepce. V hotelu Ulánbátar byl přítomen Cedenbal a řada vládních a stranických funkcionářů Mongolska.¹⁹⁰ Za čestným stolem zasedla československá strana v čele s Gustávem Husák. Přípitky přednesli přirozeně nejvyšší představitelé obou zúčastněných stran. G. Husák ve svém projevu vyjádřil plnou spokojenost nad průběhem návštěvy. Jeho protějšek, J. Cedenbal, se naproti tomu plně těšil úspěchy, kterých Československo dosahuje pod vedením Komunistické strany Československa a řekl, že dosavadní jednání potvrdila plnou jednotu a shodu ve všech projednávaných otázkách.¹⁹¹

4.6 Přátelství a spolupráce na 20 let

Vzájemná družba mezi vysokými vládními činiteli Československé socialistické republiky a Mongolské lidové republiky měla mít svůj výsledek. Pětidenní oficiální návštěva československé stranické a vládní delegace v Mongolsku přinesla kýžené ovoce – smlouvu o přátelství a spolupráci mezi ČSSR a MoLR. Ta byla uzavřena v budově ústředního výboru Mongolské lidové revoluční strany a rady ministrů. Za Československo ji podepsali Gustáv Husák a Lubomír Štrougal. Za mongolskou stranu ji podepsal Jumdzagín Cedenbal.¹⁹²

Smlouva o přátelství a spolupráci mezi ČSSR a MoLR byla uzavřena na dobu 20 let s automatickým prodloužením vždy o dalších 10 let. Samotná vláda odůvodňovala

---

¹⁹⁰ AUTOR neuveden. Mladý Darchan vítá naši delegaci. *Rudé právo*. 1973, roč. 53, č. 143, s.5.

¹⁹¹ AUTOR neuveden. Mladý Darchan vítá naši delegaci. *Rudé právo*. 1973, roč. 53, č. 143, s.5.

¹⁹² AUTOR neuveden. Mladý Darchan vítá naši delegaci. *Rudé právo*. 1973, roč. 53, č. 143, s.5.

uzavření této smlouvy tím, že již takovéto smlouvy o přátelství uzavřely jiné evropské socialistické státy. Sovětský svaz již v roce 1966, Bulharská lidová republika v roce 1967, Maďarská lidová republika v roce 1967 a Německá demokratická republika v roce 1968. Kromě otřepaných zásad o upevňování přátelství podle zásad marxismu-leninismu a socialistického internacionalismu se v hlavních ustanoveních hovořilo například o rozšiřování styků v oblasti vědy, kultury, školství zdravotnictví, sportu a o výhodné hospodářské vědeckotechnické spolupráci.¹⁹³

Celkové znění smlouvy bylo velmi obecné, v některých případech až fádní. Například znění článku 5 vypadalo takto: *"Vysoké smluvní strany budou vynakládat veškeré úsilí za účelem všemožného upevnění jednoty a semknutosti světového socialistického společenství - hlavní opory všech revolučních a pokrokových sil světa."* Obsah samotné smlouvy charakterizuje článek 9, ve kterém se píše, že *"na základě této smlouvy a za účelem jejího plnění budou uzavírány konkrétní smlouvy a dohody mezi vládami, státními orgány, institucemi a organizacemi obou stran."*¹⁹⁴ Při důkladném rozboru smlouvy můžeme usoudit, že smlouva samotná byla čistě symbolická a formální. V jejím obsahu nejsou žádné konkrétní kroky zúčastněných stran, které měly být činěny v následujících 20 letech.

Na návrh předsednictva ÚV KSČ a vlády ČSSR udělil prezident ČSSR za zásluhy o upevňování přátelství a bratrské spolupráce mezi ČSSR a MoLR Řád bílého lva I. třídy J. Cedenbalovi. Za zásluhy o rozvoj vztahů přátelství a spolupráce mezi ČSSR a MoLR převzali z rukou soudruha Husáka Řád bílého lva I. třídy člen politického byra a tajemník ÚV MLRS D. Molomdžamc, člen politického byra ÚV MLRS a první náměstek předsedy rady ministrů MoLR D. Majdar a člen politického byra a tajemník ÚV MLRS S. Džalan-Ádžav. Řád bílého lva II. třídy udělil G. Husák náměstkovi předsedy rady ministrů MoLR B. Dügersürenovi, ministru zahraničních věcí MoLR L. Rinčinovi a velvyslanci MoLR v ČSSR Ž. Njamovi.

---

¹⁹³ [www.mzv.cz \[online\]. Dostupný z: <http://www.mzv.cz/eknih/1971fs/tisky/t0039_00.htm](http://www.mzv.cz/eknih/1971fs/tisky/t0039_00.htm)

¹⁹⁴ [www.mzv.cz \[online\]. Dostupný z: <http://www.mzv.cz/eknih/1971fs/tisky/t0039_00.htm>. Stav ke dni 5.2.2016](http://www.mzv.cz/eknih/1971fs/tisky/t0039_00.htm)

4.7 LOH v Mnichově – československé zlato a mongolské stříbro

Letní olympijské hry v Mnichově v roce 1972 se do historie zapsaly tragickou událostí, když 5. září došlo k teroristickému útoku palestinské organizace „Černé září“ na izraelské sportovce. I když byli teroristé po nepovedené akci zadrženi, útok nepřežilo devět rukojmích. Celkem si incident vyžádal jedenáct životů. Hry byly po útoku zrušeny.¹⁹⁵ Mnichov byl po roce 1936 druhým městem olympijských her na území Německa. Na těchto hrách se však konal například pietní vzpomínkový setkání v bývalém koncentračním táboře Dachau.¹⁹⁶

Zápas na těchto hrách prodělal změnu ve váhových kategoriích. Ty byly rozšířeny o dvě, což celkem zvýšilo počet kategorií na deset. Tento počet se stal maximem v historii her a už byl pouze snižován. Československo reprezentovalo 181 sportovců. Reprezentanti si odnesli 2 zlaté, 4 stříbrné a 2 bronzové medaile.¹⁹⁷

4.7.1 Českoslovenští zápasníci v Mnichově

Československo zde zažilo zatím největší úspěch zápasnické historie. Zlatou olympijskou medaili získal Vítězslav Mácha, jehož uznávaným trenérem byl Kamil Odehnal. Mácha byl přeborníkem v řecko-římském stylu a vůle tohoto sportovce vskutku ohromovala. Účastnil i OH v Mexiku a od té doby patřil ke světové špičce v řecko-římském stylu.¹⁹⁸ Úspěchem však bylo i čtvrté místo M. Janoty ve střední váze a čtvrté až šesté místo M. Zemana v muší váze.¹⁹⁹ Zeman se ve třetím kole utkal s mongolským zápasníkem Jamsrangínem Mönkh-Očirem, kterého porazil ještě v průběhu první minuty.²⁰⁰

---

¹⁹⁵ GIFFORD, C. *Olympijské hry od Atén 1896 k Aténám 2004*. Havlíčkův Brod: Fragment, 2004, 80 s. ISBN 80-720-0907-9

¹⁹⁶ PERÚTKA, Jaromír. *Sportovci socialistických zemí na olympijských hrách*. Praha: Fragment, 1978, s. 179. ISBN: 27-050-78.

¹⁹⁷ Československý státní podnik pro geologickou a těžební činnost v zahraničí.

¹⁹⁸ BÖHM, ZÁRYBNICKÝ, Arnošt, Miloš. *Sto zápasnických let*. Praha: Svaz zápasu České republiky, 1995, s. 64.

¹⁹⁹ PERÚTKA, Jaromír. *Sportovci socialistických zemí na olympijských hrách*. Praha: Fragment, 1978, s. 203. ISBN: 27-050-78.

²⁰⁰ www.olympic.org [online]. Dostupný z:

< <http://www.sports-reference.com/olympics/athletes/ze/miroslav-zeman-1.html>>. Stav ke dni 21.4.2016

I volný styl měl v Mnichově svého československého favorita. Byl jím Karel Engel. Obdivovatel Emila Zátopka, který byl spolu s Věrou Čáslavskou přítomen na mnichovských olympijských hrách jako čestný host, byl skvělým volnostylařem. „*Pro mě to bylo obrovský štěstí, že jsem byl vybraný, že jsem tam mohl jet a podřídil jsem tomu od svých šestnácti let vlastně všechno, protože ten sport mě strašně zaujal,*“ vypráví o svých pocitech Engel, který se her zúčastnil ve svých čtyřiceti letech.²⁰¹ Pro sedminásobného mistra Československa v polotěžké váze to byl vrchol kariéry. Kromě něj se olympijských her zúčastnil i jeho bratr Josef, který byl také velmi dobrý zápasník. V roce 1969 obsadil třetí místo na Mistrovství Evropy v Sofii.²⁰²

Dále se her zúčastnili řecko-římstí zápasníci Petr Kment, Miroslav Janota, Jan Neckář, Miroslav Zeman a volnostylaři Stanislav Tůma, Oldřich Vlasák a Miroslav Musil. Celkově tedy v Mnichově bojovalo deset československých zápasníků, z nichž pět byli volnostylaři a dalších pět zápasníci v řecko-římském stylu.

Bohužel se ani jednomu volnostylaři nepodařilo získat medaili. Od LOH v Mnichově v roce 1972 můžeme hovořit o tom, že v Československu jasně převážil řecko-římský styl nad stylem volným. Zlatá medaile Vítězslava Máchy, stále nejceněnější trofej československého zápasu, zapůsobila svým způsobem jako symbol větší perspektivy řecko-římského stylu. Nejlepším výsledkem zápasníků ve volném stylu bylo jedenácté místo, které ve střední váze obsadil Miroslav Musil.²⁰³

4.7.2 Mongolští zápasníci v Mnichově

Mongolský úspěch z roku 1968 na LOH v Mexiku neměl být pro tuto relativně neznámou zemi ve světě sportu zdarem nahodilým. Mongolsko mělo v Mnichově celkem 39 reprezentantů. Stejně jako v Mexiku získali všechny body zápasníci. Na body se jim sice nedařilo tak jako na olympiádě v roce 1968, zato se však podařilo získat stříbrnou medaili.

---

²⁰¹ www.videoklip.osobnosti.cz [online]. Dostupný z:

< <http://videoklip.osobnosti.cz/karel-engel--karel-engel-fair-play-neznamena-jen-dodrzovat-pravidla>>. Stav ke dni 22.4.2016

²⁰² BÖHM, ZÁRYBNICKÝ, Arnošt, Miloš. *Sto zápasnických let*. Praha: Svaz zápasu České republiky, 1995, s. 87.

²⁰³ www.sports-reference.com [online]. Dostupný z:

< <http://www.sports-reference.com/olympics/athletes/mu/miroslav-musil-1.html>>. Stav ke dni 22.4.2016

Mongolsko se zcela jasně spoléhalo na své zápasníky. Těch bylo mezi jednotlivými reprezentanty nejvíce – celkem třináct. Velkým favoritem byl samozřejmě Jigjídín Mönkhbat, který v roce 1698 přivezl, jako první mongolský sportovec, stříbrnou medaili. Ještě v roce 1970 se zúčastnil světového šampionátu ve volném stylu v Edmontonu a skončil na čtvrtém místě. V Mnichově ovšem tak úspěšný nebyl. Ve své kategorii, lehké těžké váze, zůstal až na třináctém místě. Dalším nadějným olympionikem byl Danzandarjaagín Sereeter, který si ze světového šampionátu odnesl bronzovou medaili a který zápasil v lehké váze. Ani jemu se však nepodařilo uspět, skončil ve své kategorii stejně jako Mönkhbat na třináctém místě.²⁰⁴

Nejúspěšnějším reprezentantem se stal Khorloogiin Bayanmönkh. Olympionik, který se účastnil všech předchozích olympijských her. Bayanmönkhovi se podařilo v roce 1971 obhájit stříbrnou medaili v polotěžké váze. Za zmínku jistě stojí i to, že na stejném šampionátu získal bronz Pavel Kment, slavný zápasník v řecko-římském stylu.

Mnichov byl prvním místem olympijských her, kde se poprvé střetl mongolský zápasník s československým. A byl to právě K. Bayanmönkh, který měl zhatit postup reprezentanta z Československa. V prvním kole porazil Alfonse Hechera z Německé spolkové republiky. Ve druhém kole se Bayanmönkh střetl s Karlem Engelem. Zápas trval jednu minutu a třicet dvě vteřiny, přičemž Engel byl svým mongolským soupeřem poražen. Takto hovoří Karla Engela o svém soupeři: „*To byl kluk fyzicky vybavený. Naučil se dva útoky na nohy a to mu stačilo.*“²⁰⁵

Mongolský styl byl vůbec charakteristický tím, že se mongolští zápasníci pokoušeli porazit své soupeře chvaty na nohy. „*Oni dobře útočili na nohy, protože jsou zvyklí tahat za ty trenýrky, což se tady nesmí.*“, vysvětluje Engel. Také zdůrazňuje silné nohy a záda mongolských zápasníků, což byla velká výhoda pro výše zmíněnou techniku boje. Sám byl pozván do jurty slavného Bayanmönkha. Bylo to však o rok dříve, v roce 1971, na návštěvě československých zápasníků v Ulánbátaru: „*Tenhle borec měl jurtu, kde měl i televizi, protože byl velice bohatý*“, popisuje Karel Engel obydlí svého soupeře.²⁰⁶

Po LOH v Mnichově bylo zřejmé, že se Mongolsko stalo zemí s vynikajícími sportovci v zápase ve volném stylu. Po těchto hrách si mongolští zápasníci přičítali další

---

²⁰⁴ www.sports-reference.com [online]. Dostupný z:

< <http://www.sports-reference.com/olympics/countries/MGL/summer/1972/>>. Stav ke dni 22.4.2016

²⁰⁵ Zvukový záznam. Dostupný na CD-ROM. Pořízený dne 11.6.2016.

²⁰⁶ Zvukový záznam. Dostupný na CD-ROM. Pořízený dne 11.6.2016.

a další úspěchy na světových šampionátech, kde získávali cenné zkušenosti a prestiž mongolskému zápasu.

5. Vrchol Husákovy a Cedenbalovy vlády – druhá polovina 70. let

Druhá polovina 70. let byla pro československo-mongolské vztahy velice důležitá. V oblasti kultury to bylo vyvrcholení vzájemné filmové tvorby a v oblasti hospodářské zcela jasně dominovaly geologické aktivity československých geologů. V zásadě se dá konstatovat, že všechny důležité závody byly již v polovině 70. let v Mongolsku vybudovány a hlavním cílem mongolského hospodářství bylo objevení a těžba rozsáhlých zásob nerostných surovin. Sportovní svět zase mohl sledovat výkony československých a mongolských zápasníků na olympijských hrách v Montréalu v roce 1973.

5.1 Vyvrcholení filmové tvorby 70. let

70. léta byla pro mongolskou kinematografii plodným obdobím. Od roku 1970 do roku 1979 bylo natočeno celkem 46 celovečerních hraných filmů a 127 dokumentárních filmů. Filmová produkce se většinou orientovala na propagandistické snímky, stejně jako tomu bylo v předchozím období. Nicméně přibylo více hraných filmů, ale stále jich bylo méně oproti tendenčním dokumentům. Ty sice stále převažovaly, ale rozdíl již nebyl tak velký, jako v předchozích obdobích. Od roku 1960 do roku 1969 bylo natočeno 31 celovečerních hraných filmů a 122 dokumentů. Ve srovnání s počátky mongolské filmové produkce uvedme, že do roku 1952, tedy do konání VII. MMF v Karlových Varech, připadalo na jeden mongolský celovečerní hraný film deset filmů dokumentárních. Na konci let 70. to již nebyly ani tři.²⁰⁷

Mongolská kinematografie 70. let rozšiřovala filmové žánry a prohlubovala charakteristiky postav. Velkou postavou mongolského filmu byl hudební skladatel Dagvyn Luvšansarav, který rozšířil hudební vlivy a skrze instrumentace výrazně posunul kvalitu mongolského filmu.

5.1.1 Mongolské filmy na MMF v 70. letech

---

²⁰⁷ AREVIK, Chačatřjan. *Mongolská kinematografie v letech 1936-1999*. Praha, 2009, s. 89-147.

V roce 1970 se konal XVII. Mezinárodní festival v Karlových Varech. Ten započal dne 15. července a jako první byl uveden soutěžní snímek režiséra M. Hollého *Medená věž*. Shodou okolností se ve stejný den vrátila československá studijní delegace KSČ z Mongolska, která byla vedena Milošem Jakešem.²⁰⁸ Z Mongolska tentokrát nepřijel žádný host, což pravděpodobně souviselo s dramatickými událostmi sovětsko-čínské roztržky.²⁰⁹

Do programu byl zařazen celovečerní film režiséra G. Džigdžidsürena *První krok*. Ústředním tématem tohoto filmu byli mladí vzdělaní lidé, kteří po absolvování vysoké školy odjíždějí do odlehlých ajmaků Mongolska, kde vzdělávají tamní obyvatele.²¹⁰ Film vyhrál zvláštní cenu na mezinárodním filmovém festivalu Asie a Afriky v Taškentu. V Československu však neuspěl.²¹¹

Jako za drtivou většinou mongolských filmů, i za filmem *První krok* stálo studio Mongolkino. Sám režisér Džigdžidsüren si stěžoval na velmi nízký rozpočet, který od studia dostal. „Více než 90% filmu bylo natočeno v přírodě. Dekorace by byly příliš drahé. Film se točil v Centrálním a Bulganském ajmaku. Ve filmu hrálo zlaté pokolení mongolských herců 40. let, kteří se práci na filmu velmi oddali a já jsem jim za to vděčný až do dnes. Dodnes se podivuji, že s rolemi v mém filmu souhlasili, i když jsem teprve absolvoval vysokou školu. Měl jsem vynikající herecké obsazení. Na filmu spolupracoval také nejvýznamnější mongolský hudební skladatel, autor mongolské hymny L. Mordordž,“ přiblížil okolnosti při natáčení režisér Džigdžidsüren.²¹²

Dalšího ročníku filmového festivalu, tedy osmnáctého v roce 1972, se žádný mongolský film neúčastnil. Až na devatenáctém ročníku MMF byl opět k vidění film mongolské produkce. Do Karlových Varů také po osmi letech přijel režisér R. Doržpalam. Spolu s ním dorazil i režisér jediného mongolského soutěžního filmu B. Sumchú, který poprvé navštívil Československo. Samchúovo film *Rytmus motoru* získal v Karlových Varech cenu CIDALC.²¹³

Hudbu k filmu vypracoval již slavný mongolský skladatel D. Luvšansarav, který se podílel v 70. letech na mnoha dalších filmech, z nichž čtyři byly režírované právě

---

²⁰⁸ AUTOR neuveden. Karlovarský festival zahájen. *Rudé právo*. 1970, roč. 50, č. 167, s. 1.

²⁰⁹ AUTOR neuveden. *25 Mezinárodních filmových festivalů v Československu*. Praha: Čs. filmový ústav, 1986.

²¹⁰ REES, Lucy. *Mongolian film music*. New York: Taylor & Francis, 2015, s. 62. ISBN: 1472446232

²¹¹ AUTOR neuveden. *25 Mezinárodních filmových festivalů v Československu*. Praha: Čs. filmový ústav, 1986.

²¹² AREVIK, Chačatrjan. *Mongolská kinematografie v letech 1936-1999*. Praha, 2009, s. 42-44.

²¹³ AUTOR neuveden. *25 Mezinárodních filmových festivalů v Československu*. Praha: Čs. filmový ústav, 1986.

Samchúem. Film vypráví o životě mladého Gany, který se vyučil automechanikem. Příběh je zasazen do doby natáčení filmu a divák tak může sledovat nejen soukromý život hlavního hrdiny, ale i pracovní a sociální motivy socialistického Mongolska.²¹⁴

Asi nejúspěšnějším ročníkem pro mongolskou tvorbu byl XX. MFF v Karlových Varech v roce 1976. Jubilejní ročník rozšířil festivalové hlediště nejenom na dvě festivalová kina v Karlových Varech, ale i do mnoha míst v tehdejší Západočeském kraji. 8. července uvítaly festivalové delegáty po mnoha letech Mariánské Lázně, odkud tento festival historicky vzešel. Dále se promítalo v Praze, Brně a ve Vysokých Tatrách.²¹⁵

Na tomto ročníku byl přítomen L. Lohamsuren, ředitel mongolské kinematografie (Mongolkina), který tak poprvé zavítal do Československa. Soutěžily celkem tři mongolské filmy a dvěma z nich byly uděleny ceny. Prvním oceněním byl barevný film režiséra Džigdiždsürena *Legenda o oáze*, který dokonce získal hlavní cenu a dodnes je považován za jeden z nejlepších mongolských filmů 20. století. Druhým soutěžním filmem byl *Chovatel velbloudů*, rovněž oceněný snímek, který režíroval Č. Gombo. Snímek obdržel cenu sympozia²¹⁶, což byla pro Gomba jistě příjemná zpráva, jelikož se jednalo o první dílo, které režíroval. Sám byl totiž doposud scénáristou, který se podílel například na filmu *Rytmus motoru*. Třetím snímkem na dvacátém ročníku byl film režiséra C. Namsrajdzava *Nezapomenutelný podzim*. Ten však nezískal žádnou cenu a Namasrajdzav se později ani jako režisér příliš neprosлавil. Původně hudební skladatel byl úspěšný pouze ve svém oboru – komponoval například hudbu k velmi ceněnému filmu *Průzračný Tamir* (1973).²¹⁷

28. června roku 1978 ve středu opouštěli karlovarské lázeňské sanatorium Thermal, tehdy nejmodernější lázeňský objekt, poslední pacienti. Po nich přijížděli první hosté Mezinárodního filmového festivalu v Karlových Varech. Jednadvacátý ročník proměnil Thermal ve festivalový palác a zahájení celého programu probíhalo velmi slavnostně. Program byl velmi pestrý a kromě vládní delegace byl přítomen například

---

²¹⁴ REES, Lucy. *Mongolian film music*. New York: Taylor & Francis, 2015, s. 62. ISBN: 1472446232

²¹⁵ AUTOR neuveden. Karlovy Vary podvacáté. *Rudé právo*. 1976, roč. 56, č. 161, s. 1.

²¹⁶ Tradice sympozia trvala pouhých šest let – tedy čtyři ročníky filmového festivalu. Tato cena byla udělována novým tvůrcům a začínajícím filmovým společnostem.

²¹⁷ AUTOR neuveden. *25 Mezinárodních filmových festivalů v Československu*. Praha: Čs. filmový ústav, 1986.

i československý kosmonaut Vladimír Remek – čerstvý návratilec z vesmíru a člen první mezinárodní posádky v rámci programu Interkosmos.²¹⁸

Diváci na tomto festivalu mohli zhlédnout první a doposud poslední celovečerní snímek ve společné československo-mongolské produkci – *Ve znamení tyrkysové hory*. Ačkoliv nebyl film v Karlových Varech úspěšný a nezískal žádnou cenu, přesto je postavení tohoto filmu významné z hlediska kulturních vztahů Mongolska a Československa.

5.1.2 Ve znamení tyrkysové hory

V roce 1977 byl natočen film *Ve znamení tyrkysové hory*, v mongolské distribuci pod názvem *Kde je Milostivá hora?*, jehož režisérem byl Ivo Toman, který zpočátku své tvorby režíroval propagandistické a politicky vyhraněné tituly či filmy pro armádu (*Rozloučení s Klementem Gottwaldem*, *Na vojnu jsem se dal*, *Hrdinové* a další). Za mongolskou stranu film režíroval Najdagijn Njamdavá. V 70. letech vznikala celá řada vynucených koprodukčních filmů s politicky spřátelenými zeměmi – v případě Mongolska to byl právě první a dosud jediný celovečerní československo-mongolský film *Ve znamení tyrkysové hory*.

Námětem filmu byl pobyt československých geologů v MoLR, kteří v nepřístupné, avšak romantické horské krajině, hledají ložiska měděné rudy. Samotný film byl dokončen v roce 1978. Na tvorbě filmu pracovali scénáristé Karel Cop a Sormúniršín Dašdórov, kameraman Josef Illik, na hudbě pracoval Zdeněk Liška a Luvsandžambyn Mördordž. V hlavních rolích hráli Josef Langmiller, Karel Hušička a Josef Větrovec.

Děj filmu se na počátku odehrává v mongolské stepi. Vedoucí geologické expedice Mareš (Karel Hlušička) se cítí frustrován z doposud neúspěšnou prací geologů v Mongolsku. Přilétá do Ulánbátaru, kde na něj čeká Ing. Vrutký, který osobně dohlíží na celý projekt. S dosud nedostatečnými výsledky činnosti československých geologů jsou obeznámeni v Praze. Profesor Pudil (Josef Langmiller), který projekt zpracoval, má osobní zájem na jeho zdárném dokončení a sám se rozhodne do Mongolska vydat. O jeho plánech však nemají vedoucí činitelé žádné tušení. Sám se totiž pokusí o velice nestandardní postupy a odlišné metody práce. Jeho záměry, aby nebyly odhaleny, pojistí

---

²¹⁸ AUTOR neuveden. Svátek pokrokového umění. *Rudé právo*. 1978, roč. 58, č. 152, s. 1.

jeho přátelé a on přilétá do Ulánbátaru a vzápětí do tábora československých geologů, kde členy expedice obeznamuje se svými plány.

Novým cílem geologů je tedy nalezení tzv. Tyrkysové hory, místa, jež je opředeno tajemstvím, které se traduje mezi místními pastevci, ale také místa, jež má skrývat hojné zásoby měděné rudy. Členové výpravy souhlasí, přičemž vůbec netuší nic o tom, že Pudilův plán nemá žádné posvěcení z vedoucích míst. Vedoucí expedice není nadšen záměrem hledat měď podle nějaké pověsti a dává to nepokrytě najevo. Cestou se potvrzuje, že místní pastevci vlastní kousky tyrkysu, minerálu, který se často nachází v oblastech se zvýšeným výskytem měděné rudy.

Tajnosti profesora Pudila nebudí na vyšších místech důvěru, a proto je co nejrychleji povolán zpět do Ulánbátaru, aby vše vysvětlil. Své plány však neodhalí a vzbudí alespoň zdání úspěšného plnění plánu a zdárné práce. Se svým přítelem Tömörem se také zastaví u ředitele Městské knihovny, kde se dozvedí skličující informaci – jejich pověst o Tyrkysové hoře není jediná a každá říká něco jiného. Podle ředitele je nejpravděpodobnější lokalita daleko v poušti Gobi. Profesor se tedy rozhodne výpravu za vysněnou horou odvolat.

Pudil se vrací do tábora geologů a mezitím dostane ze základny hlášení, že zmizel Mareš, po němž se pátrá. Ing. Vrutský se také dovídá o zmizení Mareše a tedy i o tom, že mu Pudil neřekl celou pravdu. Sám však nic neohlásí a vedení v Praze o celé aktivitě profesora Pudila neinformuje, přičemž doufá, že vše nějak dopadne.

Po dlouhém leteckém pátrání uvidí na hřebenu jedné hory kouř. Pilotovi se podaří bezpečně přistát na členitém terénu. Ze svahu běží rozesmátý Mareš a v klobouku nese velké úlomky tyrkysu, drahokamu, pod nímž objevil dlouho hledané ložisko mědi. Naleziště je tedy úspěšně nalezeno a všichni jsou z výsledku spokojeni.

Celková atmosféra filmu působí poněkud neautenticky. Představa, že profesionální geology 20. století zachrání lidová pověst, působí poněkud úsměvně. Kamera však přináší krásné záběry na mongolskou krajinu a divák se seznámí s mongolskými tradičními oděvy a stylem života. Ačkoliv je film považován za dobrodružný, místy se jeví spíše jako místopisný dokument. Slabší příběh skutečně přebíjí záběry krajiny a scény z jurty.

5.2 Montréalské stříbro pro Československo i Mongolsko

Letní olympijské hry v roce 1976, které se konaly v Montréalu, byly opravdu velkolepým počinem ve světě sportu. Her se zúčastnilo celkem 6085 sportovců z 92 zemí a náklady na pořádání her dosáhly tehdy rekordní sumy – 1 miliardy a 400 milionů dolarů. Vybudování stadiónu v Montréalu bylo splaceno teprve v roce 2006. Před zahájením her vyhlásilo bojkot na 20 zemí, převážně afrických, které protestovaly proti tomu, že Novozélandská ragbyová reprezentace souhlasila před olympijskými hrami s přípravným zápasem proti Jihoafrické republice, která byla kvůli apartheidu z her dlouhodobě vyloučena. Hry také provázela řada problémů organizačního charakteru.²¹⁹

5.2.1 Českoslovenští zápasníci v Montréalu

Československo na hrách získalo celkem 8 medailí – 2 zlaté, 2 stříbrné a 4 bronzové. Na hrách bylo celkem 163 československých reprezentantů, z nichž 5 byli zápasníci. Her se zúčastnil Vítězslav Mácha, Josef Krysta, Miroslav Janota, Daniel Karabin a Petr Drozda. První tři byli zápasníci v řecko-římském stylu a poslední dva jmenovaní byli volnostylaři.²²⁰

K největším favoritům patřili Vítězslav Mácha a volnostylař Daniel Karabin. Mácha vybojoval svůj první mistrovský titul v Katovicích v roce 1974 a k jeho největším úspěchům patří bezesporu zlaté vítězství na LOH v roce 1972. Dano, jak Karabinovi většina zápasníků říkala, patřil také k nadějným olympionikům. Na Mistrovství Evropy v Ludwigshafenu v roce 1975 porážel jednoho soupeře za druhým, ale ve finále musel bohužel odstoupit kvůli zranění lokte, takže získal stříbro. Následující rok však získal pro Československo historicky první titul z volnostylařského Mistrovství Evropy v Leningradě.²²¹

Stříbrnou medaili si nakonec odnesl zápasník řecko-římského stylu Vítězslav Mácha, který o svém finálovém souboji se sovětským soupeřem řekl: „*V Montréalu jsem prohrál ve finále s Rusem Bykovem. Sedm minut ani jeden z nás nezískal bod, pak*

²¹⁹ GIFFORD, C. *Olympijské hry od Atén 1896 k Aténám 2004*. Havlíčkův Brod: Fragment, 2004, 80 s. ISBN 80-720-0907-9

²²⁰ www.sports-reference.com [online]. Dostupný z:

< <http://www.sports-reference.com/olympics/countries/TCH/summer/1976/>>. Stav ke dni 21.4.2016

²²¹ BÖHM, ZÁRYBNICKÝ, Arnošt, Miloš. *Sto zápasnických let*. Praha: Svaz zápasu České republiky, 1995, s. 22-26.

*jsem ho měl téměř na lopatkách a skoro se to nedalo prohrát. Soupeř však zariskoval, hodil mě přes hlavu a já už jsem bodovou ztrátu nedohnal.*²²² Karabin, který po velmi dobře rozjetém začátku vyhrál nad Turkem a vynikajícím Korejcem, prohrál ve třetím kole s Jugoslávцем a bylo po nadějích. Při zápasu se mu zablokovalo koleno a musel tedy odstoupit.²²³

5.2.2 Mongolští zápasníci v Montréalu

Mongolsko na těchto hrách získalo jedinou medaili – stříbrnou. Celkem za něj postavilo 33 sportovců, kteří ho reprezentovali v šesti disciplínách.²²⁴ Ze všech mongolských sportovců byla téměř polovina zápasníků. Těch totiž přijelo na olympijské hry třináct. Od Letních olympijských her v Mexiku v roce 1968 bylo jasné, v jakém společném sportu českoslovenští a mongolští sportovci vynikají. Byl jím zápas. Ani na těchto hrách tomu nebylo jinak. Od roku 1968 do roku 1988 byl mongolským vlajkonošem na letních hrách vždy zápasník. Pro tyto hry jím byl Zevegín Oidov, který byl zároveň jediným mongolským medailistou.²²⁵ Špatně nedopadl ani Gombyn Khishigbaatar, který zápasil v muší váze a skončil čtvrtý. Oidov byl jasným favoritem celých her. V roce 1974 získal zlatou medaili ze světového šampionátu v Istanbulu a titul mistra rovněž obhájil o rok později v Minsku. Pěťadvacetiletý zápasník byl skutečným mistrem ve volném stylu.²²⁶

Nezdolnými mistry jak řecko-římského, tak volného stylu byli ruští sportovci. Sovětský svaz získal na LOH v Montréalu 9 medailí v zápasu v řecko-římském stylu, což byl historický vrchol. Ve volném stylu získali sportovci ze SSSR 8 medailí, z nichž 5 bylo zlatých.²²⁷

---

²²² [www.fm.denik.cz](http://fm.denik.cz) [online]. Dostupný z:

< http://fm.denik.cz/ostatni_region/rozhovor_macha_holubi20080421.html > Stav ke dni 21.4.2016

²²³ BÖHM, ZÁRYBNICKÝ, Arnošt, Miloš. *Sto zápasnických let*. Praha: Svaz zápasu České republiky, 1995, s. 22.

²²⁴ www.olympic.org [online]. Dostupný z:

< <http://www.olympic.org/athletes?search=1&countryname=mongolia&game=207817> >. Stav ke dni 21.4.2016

²²⁵ www.sports-reference.com [online]. Dostupný z:

< <http://www.sports-reference.com/olympics/countries/MGL/> >. Stav ke dni 21.4.2016

²²⁶ www.sports-reference.com [online]. Dostupný z:

< <http://www.sports-reference.com/olympics/athletes/ze/zevegiin-oidov-1.html> >. Stav ke dni 21.4.2016

²²⁷ GIFFORD, C. *Olympijské hry od Atén 1896 k Aténám 2004*. Havlíčkův Brod: Fragment, 2004, 80 s. ISBN 80-720-0907-9

5.3 Pokračování československých geologů

V polovině roku 1962 se Jumdzadín Cedenbal obrátil na prezidenta ČSSR Antonína Novotného osobním dopisem, ve kterém požádal o poskytnutí geologické pomoci Mongolsku. Československá vláda vyhověla a uzavřela 18. června roku 1963 s mongolskou vládou první dohodu o práci I. československé geologické expedice v MoLR. Tato expedice pracovala v letech 1963-1969 v ajmacích Chuvsgul a Bulgan²²⁸, kde provedla geologické mapování v měřítku 1:1 000 000 na ploše 42 000 km² a v měřítku 1:2 000 000 na ploše 15 000 km², postavila základnu expedice v Murenu (Chuvsgulský ajmak) a objevila a vypočetla zásoby mědi a molybdenu na jednom z největších ložisek těchto kovů Erdentuin-obo.²²⁹

Expedice byla velmi úspěšná a českoslovenští geologové získali, nejen v Mongolsku, velice dobrou pověst. Vše nasvědčovalo tomu, že i v 70. a 80. letech budou českoslovenští geologové v nepříliš probádaném Mongolsku pokračovat s objevováním nových nalezišť. Od roku 1964 do roku 1980 se provedly celkem tři národní geologické expedice, které zmapovaly téměř polovinu území Mongolska. V této kapitole se tedy budeme věnovat problematice československých expedic v letech 1970-1980.

5.3.1 Erdenet – náhrada za Chile

11. září 1973 došlo v Chile k přerušení spojení se zbytkem světa. V třímiliónovém Santiagu se zastavil hospodářský život. Byly zavřené obchody, továrny, úřady i školy. Na ulicích hlídkovali vojáci a na mnoha místech docházelo k bojům mezi nimi a dělníky. 13. září se v Rudém právu psalo: „*Vojenská junta rozpustila obě komory parlamentu. (...) Prezident Allende, který do posledních okamžiků neopouštěl svůj palác, byl podle prvních zpráv vojenské junty zatčen, ale západní agentury ještě v noci na středu referovaly o jeho smrti. (...) Vůdce Lidové jednoty byl zřejmě zabit zcela záměrně.*“²³⁰

---

²²⁸ Oba leží v severním Mongolsku u hranic s Ruskem.

²²⁹ Archiv bezpečnostních složek, pobočka Struha, OB-1494 MV, MONGOL (1988), díl svazku: 1

²³⁰ AUTOR neuveden. Přestřelky v ulicích Santiaga. *Rudé právo*. 1973, roč. 53, č. 218, s.1.

Cílem této práce není hodnocení chilského puče, ale jen si připomeňme, že v tehdejší Československu byly události v Chile předmětem velkého mediálního zájmu. Momenty roku 1973 měly dalekosáhlý politický a ekonomický rozsah, v němž sehrálo úlohu i Mongolsko a českoslovenští odborníci. Byly totiž ohroženy zásoby mědi pro socialistický tábor a českoslovenští geologové v Mongolsku měli vynikající pověst těch, kteří dokážou tyto zásoby vyhledat.

Chile patří k zemím s největší produkcí mědi na světě. Ložiska této rudy jsou v Chile ohromná. V roce 2008 bylo vytěženo celkem 5 330 000 tun mědi právě v této zemi. Ve srovnání se Spojenými státy, které se řadí na třetí místo v objemu produkce, je to více než čtyřnásobek. Ve stejném roce totiž USA vytěžily „pouze“ 1 310 000 tun.²³¹ V roce 1973 patřilo Chile, stejně jako dnes, k největším producentům tohoto ušlechtilého kovu. V Československu se tou dobou o Chile psalo, jako o vzorné zemi na cestě k socialismu, která se vydává cestou znárodnování. Znárodnění nerostného bohatství proběhlo v Chile již v roce 1971 za Allendeho vlády. Vzápětí došlo ke znárodnění celé řady dalších podniků.²³²

Chile bylo důležité nejen z hlediska dodávky mědi, ale stalo se také velmi důležitým importérem sovětského zboží. Nicméně je třeba zdůraznit, že představitelé SSSR pohlíželi na chilský „experiment“ s notnou dávkou nedůvěry. Podpora ze Sovětského svazu nebyla pro Allendeho uspokojující a ani jeho návštěva země v roce 1972 nepřinesla zvýšení úvěru.²³³

Můžeme jen spekulovat nad příčinami neúplné ochoty Sovětského svazu podpořit levicového chilského prezidenta. Jisté však je, že Sovětský svaz potřeboval náhradu za měď v Chile. A náhradou měla být měď z Mongolska. Už od roku 1964 se pozornost geologů soustřeďovala na geologické práce v oblasti Bulganského, Chubsugulského a Archangajského ajmagu. Na expediční činnosti zahájené v roce 1964 pracovalo celkem 22 expertů z Československa. Už v srpnu 1964 se odhadovaly zásoby na 100 milionů tun.²³⁴

V říjnu 1967 byl však úvěr poskytnutý československou stranou téměř vyčerpán. I když byl velký zájem z mongolské strany úvěr navýšit, československá strana se na

---

²³¹ www.geologie.vsb.cz [online]. Dostupný z:

<http://geologie.vsb.cz/loziska/loziska/loziska_rud.html#MĚĎ>. Stav ke dni 5.2.2016

²³² CHALUPA, Jiří. *Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile*. Praha: NLN, 1999, s. 433-444. ISBN 80-7106-323-1

²³³ MILLER, Nicola. *Soviet Relations with Latin America, 1959-1987*. Cambridge: Cambridge University Press, 1989, s. 143. ISBN 0-521-35979-1

²³⁴ Národní archiv v Praze, pobočka Chodovec, Mongolsko I, fond ÚGÚ (1964-67), sign. neuvedeno, kart. č. 290.

celý projekt dívala střízlivěji a méně optimisticky. Lokalita Erdentuin-obo nebyla vhodná na celoroční práce kvůli surovému zimnímu mikroklimatu se zvýšenými srážkami v zimě. Celkem vysoké náklady byly i z hlediské energetického hospodářství, jelikož komplex vyžadoval mimořádné zateplení provozu.²³⁵

V prosinci roku 1969 předložil předseda Ústředního geologického ústavu Dr. Pravda vládě ČSSR pozitivní zprávu o výsledcích prací československých geologů v Mongolsku. Stanovisko Státní plánovací komise však bylo k využívání tohoto ložiska negativní, pro údajné zajištění dodávek mědi ze SSSR.²³⁶

Výstavba tohoto projektu by stála nejméně 2 mld. Kčs, což byl také jeden z důvodů, proč nebyl podpořen.²³⁷ Důl na měď v Erdenetu se však v roce 1973 znovu dostal do hry právě po Pinochetově převratu v Chile. Roku 1973 proto SSSR v součinnosti s MoLR založili joint-venture podnik Monrostsvetmet, který organizoval i těžbu zlata v Tolgoitu a dalších nerostných surovin v Boröndoru a Dzún-cagándelu.²³⁸

Za prací do dolu se přistěhoval velký počet Rusů. Poblíž dolu v Erdenetu bylo postaveno zbrusu nové panelákové město, jehož výstavba byla zahájena v roce 1976. Erdenet původně spadal pod přímou státní správu, ale v roce 1994 se po reorganizaci stal hlavním městem nově vytvořeného ajmaku Orchon. Samotný důl je dnes oficiálně podnikem, v našich podmínkách srovnatelný s s.r.o, a začátkem 21. století vlastnilo většinový podíl 51 % Mongolsko a 49 % Rusko.²³⁹

Povrchový důl na měděnou a molybdenovou rudu, který se nachází poblíž města, představuje hlavní část mongolského exportu. Jedná se o největší naleziště měděné rudy v Asii a o čtvrtý největší důl na měď na světě.²⁴⁰ Ročně těží 26 mil. tun rudy a produkuje 530 tis. tun mědi a 4,5 tis. tun molybdenu.²⁴¹

---

²³⁵ Národní archiv v Praze, pobočka Chodovec, Mongolsko I, fond ÚGÚ (1967-68), sign. neuvedeno, kart. č. 310.

²³⁶ Archiv bezpečnostních složek, pobočka Struha, OB-1494 MV, MONGOL (1988), díl svazku: 1.

²³⁷ Archiv MZV v Praze, fond MZ, Ulan Bator (Zprávy ZÚ), č. kartonu 1 (1966-72,73), sign. neuvedeno.

²³⁸ SRBA, Ondřej, SCHWARZ, Michal. *Dějiny Mongolska*. Praha: NLN, 2015, s. 295. ISBN 978-80-7422-331-0.

²³⁹ SRBA, Ondřej, SCHWARZ, Michal. *Dějiny Mongolska*. Praha: NLN, 2015, s. 295. ISBN 978-80-7422-331-0.

²⁴⁰ www.erdenetmc.mn [online]. Dostupný z:

<https://www.erdenetmc.mn/en/about_us/>. Stav ke dni 5.2.2016

²⁴¹ www.erdenetmc.mn [online]. Dostupný z:

<<https://www.erdenetmc.mn/en/>>. Stav ke dni 5.2.2016

5.3.2 II. geologická expedice v pohoří Chentej

Ačkoliv bylo vládou ČSSR zamítnuto financování nákladného projektu Erdenet, i přesto ve stejné době probíhaly jiné práce československých geologů v Mongolsku. Od roku 1970 pracovali v oblasti hor Velký Kumyr²⁴² v povodí řeky Onon v nepřístupném terénu. Členové II. geologické expedice prováděli průzkum oblasti, které je podle historiků místem narození nejslavnější postavy mongolské historie – Čingischána. Oblasti jsou zde hustě zalesněné a vodnaté. V této části Mongolska se rozeznává až pět druhů tajgy a jakákoliv infrastrukturu tu ani dnes neexistuje, přičemž osídlení místního obyvatelstva je velmi řídké. Neporušené části přírody vedly vládu k vytvoření Národního parku Onon-Bajl, který je domovem například dropa velkého nebo jelena červeného.²⁴³

Průzkum této oblasti byl ukončen v roce 1975 s pozitivními výsledky. Byly vypočteny značné zásoby cínu v rozsypech, což mělo vést k využití ložiska. Avšak k tomu nedošlo. Jelikož bylo ložisko nalezeno v blízkosti hranic se Sovětským svazem, bylo zapotřebí jednat se sovětskou vládou. Důvodem byla snazší přístupnost k ložiskům ze sovětské strany. Československá vláda předložila návrh na trojstranné využití těchto zásob, ovšem bezvýsledně. Došlo k výměně dopisů mezi místopředsedy a předsedy vlád tří států, avšak sovětská strana zaujala negativní stanovisko.²⁴⁴

Oficiálním důvodem zamítnutí československého návrhu byly stále vyostřené vztahy s Čínou a starost o bezpečnost okolních hranic. Nicméně SSSR si vytyčil pruh v délce 100 km od státní hranice na území Mongolska, který byl následně předán k výzkumu a průzkumu pouze sovětským geologům. Dalo by se usuzovat, že tento krok byl takovým „vypáleným rybníkem“ na úkor československých geologů a po Erdenetu se jednalo o další nevyužitou šanci pro ČSSR. Ložiska však nebyla využita a českoslovenští geologové se o předání těchto ložisek do vlastních rukou pokoušeli ještě na konci osmdesátých let.²⁴⁵

---

²⁴² Severovýchodní Mongolsko u hranic s Ruskem.

²⁴³ Archiv bezpečnostních složek, pobočka Struha, OB-1494 MV, MONGOL (1988), díl svazku: 1.

²⁴⁴ Archiv bezpečnostních složek, pobočka Struha, OB-1494 MV, MONGOL (1988), díl svazku: 1.

²⁴⁵ Archiv bezpečnostních složek, pobočka Struha, OB-1494 MV, MONGOL (1988), díl svazku: 1.

5.3.3 III. geologická expedice v širším okolí Erdenetu

Měď byla stále velkým lákadlem nejen pro československé geology. Od roku 1976 do roku 1980 působila v centrálním Mongolsku III. geologická expedice, kde studovala nejen výskyt mědi, ale také wolframu a fluoritu. Geologický průzkum byl zahájen u ložisek Ongon Chajrchan, Čulut Cagan Del a ověřovací práce na Modotu.²⁴⁶

V červnu roku 1975 schválilo XXIX. zasedání RVHP dokument nazvaný *Koordinovaný plán mnohostranných integračních opatření členských států RVHP na léta 1976-1980*, což byl v podstatě dokument, v němž byly shrnuty záměry společných investičních akcí, zaměřených na urychlení hospodářského rozvoje MoLR. Kromě kooperace výroby a vědeckotechnické spolupráce se mělo přistoupit ke specifickým úkolům, mezi něž patřil i průzkum a výzkum geologických nalezišť. Čechoslováci dostali na starost právě lokalitu poblíž Erdenetu.²⁴⁷

Celé oblasti kolem Erdenetu byla věnována mimořádná pozornost a pokud se někde v Mongolsku druhé poloviny 70. let mohutně investovalo, bylo to právě zde. V rámci rozšíření železniční dopravy byla uvedena do pracovního provozu železnice z Erdenetu do Salchitu, kde bylo objeveno ložisko cínu a v roce 1977 se výrazně zjednodušilo zásobování celé oblasti, když byla uvedena do provozu železnice Darchan – Erdenet. To vše podtrhuje význam této lokality pro mongolskou vládu.

Na konci 70. let zahájil činnost nově vzniklý podnik Intergeo²⁴⁸ pokusné těžební práce na ložiscích Čulut Cagan Del a Modoto. Výsledky z těchto dvou oblastí vypadaly mnohem nadějněji než lokalita Ongon Chajchran, proto se další práce soustředily pouze v Čulut Cagan Del a Modoto.²⁴⁹ Plán z roku 1975 byl tedy splněn. V roce 1979 byly průzkumy hotové a začalo se těžit. Jenže plán nepočítal s tím, jak „spravedlivě“ naložit s objeveným nerostným bohatstvím. Počítalo se s tím, že by po průzkumu měla mongolská strana využívat ložiska a těžit z výsledků mezinárodních geologických expedicí. Jenže tento předpoklad byl samozřejmě naivní, což každý zasvěcený v oblasti geologické práce věděl. Pro těžbu surovin neměla mongolská strana techniku ani vyškolené kádry.

---

²⁴⁶ Archiv bezpečnostních složek, pobočka Struha, OB-1494 MV, MONGOL (1988), díl svazku: 1.

²⁴⁷ OLŠOVSKÝ, Rudolf, PRŮCHA, Václav, URBANOVÁ, Zora. *Stručné dějiny světového hospodářství*. Praha: SPN, 1978, s. 447

²⁴⁸ OLŠOVSKÝ, Rudolf, PRŮCHA, Václav, URBANOVÁ, Zora. *Stručné dějiny světového hospodářství*. Praha: SPN, 1978, s. 447

²⁴⁹ Archiv bezpečnostních složek, pobočka Struha, OB-1494 MV, MONGOL (1988), díl svazku: 1.

Celý podnik s bratrskou pomocí při odkrývání skrytých rud v Mongolsku měl dvě strany mince. První z nich byla oficiální propagandou propagovaná solidární aktivita a pomoc rozvíjícímu se státu, druhou stranou byl však záslusk na „pohádkové“ zásoby rud Mongolska. Není se čemu divit. Jak Sovětský svaz, tak další státy RVHP poskytovaly Mongolsku po dlouhou dobu bezplatnou pomoc v oblasti průzkumu a výzkumu lokalit, přičemž se povedlo zmapovat do konce 70. let neuvěřitelnou plochu této rozlehlé země. Představa, že na konci téměř dvacetileté anabáze československých geologů by měla československá strana přijít zkrátka, jistě nebyla uspokojující.

Pro oblasti Čulut Cagan Del a Modoto se proto uvažovalo nad novým konceptem spolupráce. Měl vzniknout společný československo-mongolský podnik, který by konečně Československu pomáhal získávat něco z objeveného bohatství Mongolska. Tímto podnikem měl být Mongolčechoslovakmetal. Celé problematice tohoto podniku se budeme věnovat v 6. kapitole.

6. Počátek 80. let – vrchol vzájemného poznání

V první polovině 80. let došlo k tomu, že vztahy mezi Československem a Mongolskem dosáhly svého vrcholu. Právě v této době navštívilo nejvíce Mongolů Československo. Drtivá většina Mongolů by samozřejmě nemohla nikdy Československo navštívit za své peníze. Tisíce Mongolů pobývali v Československu buď jako stipendisté, nebo jako pracovníci v československých podnicích.

V tomto období také posílily vzájemné kulturní vztahy. Skutečným vyvrcholením celého sblížení v oblasti kultury byly Dny mongolské kultury v Československu a na druhé straně Dny československé kultury v Mongolsku. Jak silně propagandisticky byly tyto události zabarvené? Kdo se účastnil těchto akcí? Co přinesly a jaký dopad měly v tehdejší době? To všechno jsou otázky, na které se pokusíme hledat odpovědi.

Dalším přelomem vzájemných hospodářských vztahů bylo zřízení jediného společného československo-mongolského podniku – Mongolčechoslovakmetalu. Co stálo za jeho založením a jak fungoval se pokusíme zodpovědět ve 4. podkapitole.

Závěrem nahlédneme do života Jumdžágína Cedenbala, generálního tajemníka ústředního výboru MLRS a předsedy vlády MoLR, který několikrát Československo navštívil. Objasníme příčiny jeho politického pádu a pokusíme se zhodnotit jeho vládu z dnešního pohledu.

6.1 Mongolští studenti a učňové v Československu

6.1.1 Zahraniční studenti do konce 60. let

Od roku 1953 byly sjednávány roční plány kulturní spolupráce, které se týkaly nejen výměny materiálů (filmy, knihy, brožury apod.), ale také výměny studentů. Mongolská strana měla pochopitelně také velký zájem o zaškolovací praxi, zejména v kožedělném průmyslu. S ohledem na rozšířený chov skotu to byl naprosto logický

a správný požadavek. V prvopočátcích byla komunikace velice složitá, jelikož Československý zastupitelský úřad v Ulánbátaru zahájil oficiální činnost v roce 1956.²⁵⁰

Ještě před vznikem zastupitelského úřadu podala mongolská vláda žádost o umístění pěti mongolských studentů na československé vysoké školy. Žádosti bylo vyhověno.²⁵¹ Rok 1956 byl klíčový z hlediska vyšší míry poskytování stipendií na vysokých školách zahraničním studentům. Jednalo se o studenty ze zemí „třetího světa“ a rozšiřování stipendií probíhalo prostřednictvím mezinárodních organizací. V lednu 1958 studovalo v Československu 198 zahraničních studentů.²⁵² Z toho 10 pocházelo právě z Mongolska.²⁵³ 8. dubna 1957 byla totiž podepsána Dohoda o kulturní spolupráci mezi Československou republikou a Mongolskou lidovou republikou, kde se obě strany zavazovaly o rozvoj v oblasti kultury, osvěty a vědy, což s sebou přinášelo studium stipendistů z Mongolska. Dodejme také, že i českoslovenští studenti mohli v Mongolsku studovat, ovšem takové případy byly velice vzácné. Jednalo se například o studenty mongolistiky. Prvním vyslaným československým studentem mongolistiky byl Jiří Šíma, který byl stipendistou na Mongolské státní univerzitě, kde roku 1964 obhájil diplomovou práci.²⁵⁴

Počet zahraničních studentů v Československu ve druhé polovině 50. let prudce vzrůstal. Během necelých dvou let o více než 1000 studentů. Koncem 50. let zde studovalo 1590 zahraničních studentů z 55 zemí. Mezi studenty dominovali především studenti ze Sovětského svazu a evropských socialistických států. Nejpočetnější skupinu tvořili studenti z Bulharska (330). Z asijských lidově demokratických států tvořili početnou skupinu studenti z KLR (336), Číny (140) a Mongolska (67).²⁵⁵ Během pouhých dvou let se tedy počet studentů z MoLR zvýšil o více než 400 %! Musíme si uvědomit, že nově příchozí studenti v naprosté většině případů neměli sebemenší zkušenosti s českým jazykem. Rovněž pocházeli ze zcela odlišného sociálního prostředí.

---

²⁵⁰ Národní archiv v Praze, pobočka Chodovec, fond Ministersva Kultury, Mongolsko (styky, plány, delegace v letech 1953-1956), sign. neuvedeno, kart. č. neuvedeno.

²⁵¹ www.psp.cz [online]. Dostupný z:

<<http://www.psp.cz/eknih/1954ns/stenprot/019schuz/s019003.htm>>. Stav ke dni 25.2.2015

²⁵² ZÍDEK, Petr. *Československo a francouzská Afrika 1948 - 68*. Praha: Libry, 2006. ISBN 978-80-7422-331-0.

²⁵³ www.psp.cz [online]. Dostupný z: <

<http://www.psp.cz/eknih/1954ns/stenprot/019schuz/s019003.htm>>. Stav ke dni 25.2.2016.

²⁵⁴ www.databaze-prekladu.cz [online]. Dostupný z: <http://www.databaze-prekladu.cz/prekladatel/_000005865>. Stav ke dni 1.6.2016.

²⁵⁵ URBÁŠEK, Pavel, PULEC, Jiří. *Vysokoškolský vzdělávací systém v letech 1945 - 1969*. Olomouc: Libry, 2012, s. 295. ISBN 978-80-7422-331-0.

Kvalita, metodika a příprava vzdělání se znatelně lišila ve srovnání se studenty z evropských zemí.

Skokový nárůst zahraničních stipendistů měl politický podtext. Záměrem Sovětského svazu bylo zvýšit počet vysokoškolsky vzdělaných lidí z rozvojových zemí, což mělo posílit nejen prestiž SSSR jako pokrokové síly, ale zejména vychovat mladou generaci pro myšlenku socialismu.²⁵⁶ Pro narůstající byrokracii a nutnost institucionální rámce této specifické formy vzdělání bylo nutné vytvořit instituci, která bude mít tuto agendu na starosti. 2. května 1961 politbyro rozhodlo o založení takové instituce v Praze. Toto rozhodnutí pak schválila československá vláda a již 15. září 1961 vznikla Univerzita 17. listopadu se sídlem na Gorkého náměstí 26.²⁵⁷ I když tato vysoká škola poskytovala vzdělání studentům ze států Afriky, Asie a Latinské Ameriky, které byly dříve evropskými koloniemi, za celou dobu jejího fungování na ní nestudoval ani jeden mongolský student, proto tuto univerzitu nebudeme dále podrobněji zkoumat.

Studium v Československu se mohlo uskutečnit na základě tří možností. První část studentů zde studovala na stipendium OSN a jejich výběr nemohla československá strana nijak ovlivnit. Druhá část studentů v Československu studovala na vlastní náklady a jejich výběr rovněž nemohla československá strana nijak ovlivnit. Těch zde bylo na počátku 60. let nejvíce. Další studenti – praktikanti byli do ČSSR zváni prostřednictvím ministerstva zahraničního obchodu, který již částečně, cestou zastupitelských úřadů, ovlivňoval jejich výběr, ne však v každé zemi.²⁵⁸

Poslední zmiňovaná část studentů zde studovala jako stipendisté československé vlády a pobírali měsíčně stipendium, které na počátku 60. let činilo 700,- Kčs měsíčně. K tomuto stipendiu dostávali podle uvážení ročně dvakrát 500,- Kčs na ošacení. Jiné příjmy studenti neměli. Pro srovnání, čistý měsíční příjem na hlavu v roce 1960 se pohyboval kolem 800,- Kčs. Studenti byli vybíráni vládou své země, tudíž z československé strany nebyla možnost jakkoliv ovlivnit jejich výběr. Touto formou zde studovali i studenti z Mongolska, a to po celou dobu přijímání těchto studentů do Československa.²⁵⁹ Přibližně 75 % všech zahraničních stipendistů bylo financovaných právě výše zmíněným způsobem.²⁶⁰

---

²⁵⁶ URBÁŠEK, Pavel, PULEC, Jiří. *Vysokoškolský vzdělávací systém v letech 1945 - 1969*. Olomouc: Libry, 2012, s. 296. ISBN 978-80-7422-331-0.

²⁵⁷ Dnešní ulice Senovažná.

²⁵⁸ Archiv bezpečnostních složek, pobočka Struha, OB-HK, Zahraniční studenti (1961), sign. 229.

²⁵⁹ Archiv bezpečnostních složek, pobočka Struha, OB-HK, Zahraniční studenti (1961), sign. 229.

²⁶⁰ URBÁŠEK, Pavel, PULEC, Jiří. *Vysokoškolský vzdělávací systém v letech 1945 - 1969*. Olomouc: Libry, 2012, s. 297. ISBN 978-80-7422-331-0.

Mongolští studenti byli přímo řízeni velvyslanectvím MoLR v Praze. Obecně lze říci, že zpočátku bývali Mongolové uzavření, ale po určité době si dokázali vybudovat velmi silný přátelský vztah ke spolužákům a také lásku k Československu. Většina vystupovala velmi skromně, což je jeden z rysů mongolské povahy. Sami měli mezi sebou velmi zvláštní vztahy. Často se řešily kmenové rozdíly, které jsou dodnes mezi Mongoly významným tématem.²⁶¹

Na počátku šedesátých let studovali mongolští studenti na sedmi československých vysokých školách. Celkem zde studovalo 45 vysokoškolských stipendistů z Mongolska. Následující tabulka zahrnuje všechny mongolské studenty, kteří studovali v Československu ve školním roce 1961/62.²⁶²

ČVUT	VŠE	UK	AVU/AMU	VUT	VŠB	SVŠT
13	4	16	3	5	1	3

Zdroj: NA, f. USL, k. 153

Na konci 60. let si již Mongolsko zajistilo kvalitně vzdělané občany v oborech, které v Mongolsku chyběly. Právě v tomto období došlo k tomu, že mohli být Mongolové s evropským vzděláním dosazováni na místa, která doposud mohli vykonávat pouze specialisté ze Sovětského svazu, Československa, NDR a dalších socialistických zemí. Mimo jiné v Československu 60. let vystudovali geologové, kteří v 80. letech budou působit v největším československo-mongolském podniku – Mongolčechoslovakmetalu, kterému je vyčleněna samostatná podkapitola.

6.1.2 Mongolští stipendisté v 70. a 80. letech

Počet mongolských studentů v průběhu 70. a 80. let stále vzrůstal. Přijímání zahraničních studentů bylo nadále regulováno kulturními dohodami.²⁶³ Zajímavé je jistě to, že v průběhu 50. a 60. let byly Československo a Sovětský svaz jediné dvě země, kde mongolští stipendisté studovali. To se však na konci 60. let změnilo. Mnoho dalších Mongolů studovalo i v jiných zemích, zejména v NDR. I přes to, že mongolští

²⁶¹ Archiv bezpečnostních složek, pobočka Struha, OB-HK, Zahraniční studenti (1961), sign. 229.

²⁶² Národní archiv, fond USL, k. 153, inv. č. 292, Správa o studijních výsledcích ZŠ z rozvojových krajín na VŠ v ČSSR (1966/67 a 1970/71).

²⁶³ Národní archiv, fond DZS MŠ ČSR, inv. č. 0, Plány a hodnocení 1977.

stipendisté byli vysíláni do dalších socialistických států, nedošlo ke snižování přijatých Mongolů do Československa.²⁶⁴

Poměrně často se stávalo, že mongolská strana nahlásila větší počet studentů, než skutečně do Československa přijelo studovat. Důvodů, které k tomu vedly, bylo několik. Buď uchazeči neuspěli u přijímacích a talentových zkoušek nebo jednotlivci zrušili studium z osobních důvodů. Mongolským studentům bylo nabízeno i postgraduální studium a vědecká aspirantura, avšak těchto forem studia využívali jen zřídka, na rozdíl od sovětských a zejména polských studentů, u kterých v některých letech dokonce takovéto formy studia převažovaly nad ostatními.²⁶⁵

Mongolští studenti byli, jak již bylo řečeno, přímo řízeni velvyslanectvím MoLR v Praze, přičemž se dohlíželo na jejich aktivity. Obecně se dá říci, že se mongolští studenti zdržovali jakýchkoli schůzí, konferencí a mítinků. Na rozdíl například od etiopských, kyperských a iráckých studentů, kteří byli velmi aktivní v pořádání členských schůzí a seminářů. Oproti ostatním studentům však byli o poznání aktivnější v pořádání výstav a filmových projekcí.

Podívejme se nyní na následující tabulku, která obsahuje počty mongolských vysokoškolských a středoškolských absolventů v průběhu 70. let.

	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979
SOŠ	10	4	-	-	-	-	-	-	-
VŠ	2	3	3	-	-	-	3	4	13
Celkem	12	7	3	-	-	-	3	4	13

Zdroj: NA, f. DZ MŠ ČSR

Aby měl čtenář představu, kolik mongolských studentů v Československu studovalo, uveďme, že v roce 1977, kdy zde absolvovali celkem 3 vysokoškolští studenti, studovalo na českých a slovenských školách celkem 90 mongolských stipendistů, z toho 80 na školách vysokých, 1 na škole střední a 9 z nich vědeckou aspiranturu nebo postgraduální studium. Počet přijímaných studentů se lišil rok od roku. Nikdy nebyl pevně stanoven.²⁶⁶ Například na školní rok 1979/1980 bylo přijato celkem 39 studentů a v roce 1983 25 studentů. Zdaleka ne všichni byli československou stranou

²⁶⁴ Národní archiv, fond MŠK, karton 82, signatura 26, Stipendisté Mongolsko (1957-64).

²⁶⁵ Národní archiv, fond MŠK, Hodnocení plnění úkolů zahr. styků (1979).

²⁶⁶ Národní archiv, fond DZS MŠ ČSR, inv. č. 0, Plány a hodnocení 1977.

přijati a šance na studium v Československu nebyla všem uchazečům dopřána. V již zmíněném roce 1983, kdy bylo přijato celkem 25 stipendistů, se však původně z Mongolska hlásilo 35. V případě mongolských studentů tedy měla československá strana možnost přímo ovlivnit jejich výběr.

V 70. a 80. letech studovaly na českých a slovenských školách stovky mongolských studentů. Dodnes je vliv mongolských občanů s československým vzděláním velmi silný. Uvedme například, že podle odhadů projevuje znalost češtiny celkem 1 % Mongolů včetně řady mongolských politiků. Připomeňme například současnou ministryni životního prostředí a zeleného rozvoje Sanjaasuren Oyun, která navštívila v Českou republiku v roce 2014, v minulosti zde studovala geologii a ovládá český jazyk.

6.1.3 70. léta a počátek 80. let – mongolští učňové přijíždějí

V roce 1968 byla smlouva z roku 1957 prodloužena a pokračovalo se na základě staré dohody. Na základě prodloužené Dohody o kulturní spolupráci mezi Československou republikou a Mongolskou lidovou republikou byla 25. dubna roku 1973 podepsána smlouva nová. Dohoda z roku 1973 měla celkem 17 článků a přinesla výrazné rozšíření spolupráce v oblasti kultury. Zavazovala se kromě vzájemné výměny studentů, aspirantů a praktikantů za účelem studia také k přímé spolupráci mezi vysokými, středními a odbornými školami.²⁶⁷

V článku 3 byla také zmíněna výměna učitelů a vědeckých pracovníků.²⁶⁸ V roce 1977 přijel do Československa první lektor mongolštiny prof. Čoj Luvsandžav, který tři roky vyučoval na filozofické fakultě v oboru mongolistika, který byl otevřen jako samostatný obor poprvé v historii československého školství.²⁶⁹ O jeho znovu založení se zasloužil prof. Jaroslav Vacek, který tak navázal na slavného Pavla Pouchu, který položil základ studií tibetanistických i mongolistických.

V roce 1983 byla uzavřena mezivládní dohoda pro vyslání mongolských občanů – dělníků a učňů za účelem zvýšení jejich kvalifikace v odborných učilištích na území

---

²⁶⁷ [www.zakonyprolidi.cz](http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1974-22) [online]. Dostupný z: <<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1974-22>>. Stav ke dni 3.6.2016.

²⁶⁸ [www.zakonyprolidi.cz](http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1974-22) [online]. Dostupný z: <<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1974-22>>. Stav ke dni 3.6.2016.

²⁶⁹ Archiv MZV v Praze, fond MZ, MZV-VA III, č. kartonu 1 (1977-1981).

Československa. Tato smlouva byla nesmírně důležitá, jelikož umožňovala poskytnutí praxe mongolským pracovníkům a učňům, kteří měli pracovat v závodech, které byly vybudovány v 70. letech. Pro mongolskou stranu to bylo o to cennější, když jejich občané přinášeli do Mongolska znalosti a zkušenosti z nejmodernějších závodů socialistického bloku, jako byl například československý státní podnik Svit.²⁷⁰

Odborná příprava mongolských občanů byla hrazena z bezplatné pomoci Československa. Mongolští dělníci a učni měli vše hrazené československou stranu, ale pracovali zde bez kompenzace za vykonanou práci v tuzemských organizacích. Byli tak přijímáni do pracovního poměru na území ČSSR pouze v omezeném počtu a to v rámci jejich vzdělávání převážně u zaměstnavatelů působících v kožedělném průmyslu. Určitý počet Mongolů také pracoval ve stavebnictví a strojírenství. Tyto stáže byly využívány i Čechoslováky, kteří odjížděli do Československa.²⁷¹

V polovině 80. let již probíhala výměna učňů jako na „běžícím pásu“. Na okraji Ulánbátaru dodnes stojí jeden z největších obuvnických kombinátů - Pokop, v němž pracovalo v roce 1984 více než 6 tisíc odborářů. Poslední, jedenáctý závod tohoto obrovského kombinátu, byl dokončen v roce 1982 za pomoci československých odborníků. Zde pracovali specialisté ze Svitů a zaměstnanci podniku každoročně jezdili do Československa za zkušenostmi. V roce 1984 již přibližně 60 % pracovníků podniku alespoň jednou Československo navštívilo. Každoročně kombinát vysílal 150 až 200 mladých Mongolů, aby získali solidní vědomosti z oboru, který byl mezi Mongoly velmi žádaný.²⁷²

Mladí Mongolové jezdili do Československa samozřejmě bez jakýchkoli jazykových znalostí. Většinou však vykonávali manuální práci se stroji, což si osvojovali poměrně rychle. Mongolští učňové však nejezdili pouze do velkých podniků. Dostávali se i do skutečně odlehlých míst Československa. Takovým případem bylo například 36 mongolských děvčat, která v lednu 1981 přijela do Nejdku na Karlovarsku, kde se zaučovala přadlenami v místních Přadlenách česané příže v Nejdku, kde pracovala po celý rok. Samotné závody samozřejmě organizovali společné akce a zájezdy po celém Československu.²⁷³

Do poloviny 80. let studovalo nebo pracovalo více než 20 tisíc Mongolů v Československu. Pobytu mongolským studentům a učňům velmi rozšířily obzory

---

²⁷⁰ ŠMÍDOVÁ, Kateřina. *Zaměstnávání cizinců*. Praha, 2010, s. 84-5.

²⁷¹ ŠMÍDOVÁ, Kateřina. *Zaměstnávání cizinců*. Praha, 2010, s. 84-5.

²⁷² Archiv MZV v Praze, fond MZ, MZV-VA III, č. kartonu 1 (1982-1987).

²⁷³ Archiv MZV v Praze, fond MZ, MZV-VA III, č. kartonu 1 (1982-1987).

a vytvářely velmi silné vazby k hostitelské zemi. Pěkné vzpomínky a pevné vazby u Mongolů zakořenily. Dodnes zde pracuje mnoho Mongolů v českých fabrikách a mezi Mongoly v samotném Mongolsku je stále živý sen o studiu a práci v „Československu“.

6.2 Dny mongolské kultury

Dny mongolské kultury probíhaly od 10. do 18. září 1981. Kromě oficiální delegace přijela necelá stovka mongolských umělců. Zahajovací představení se uskutečnilo ve čtvrtek 10. září ve Smetanově divadle.²⁷⁴ Dny mongolské kultury byly věnovány 60. výročí mongolské lidové revoluce a akce to byla vskutku velkolepá. Na zahájení účinkovali sólisté opery a baletu z Ulánbátaru a další umělci z celého Mongolska. Dny kultury zaštiťovalo Ministerstvo kultury spolu s velvyslanectvím MoLR²⁷⁵

Před zahájením tohoto „mongolského týdne“, přijela mongolská delegace z Ulánbátaru. Tu vedl mongolský ministr kultury Dongogín Cevcegmid, kterého 9. září přivítal L. Štrougal a společně též den položili věnec ke hrobu Neznámého bojovníka na vrchu Žižkově v Praze. Poté uctili památku Klementa Gottwalda položením kytice rudých květů k jeho hrobu. Rovněž vzdali hold památce Bohumíra Šmerala. Mongolové poté odjeli na zámek Liběchov na Mělnicku. Hosty doprovázeli náměstek ministra kultury ČSR Josef Švager a velvyslanec Ölzín Dordž. Na zámku se nacházela expozice asijských sbírek Náprstkova muzea a pro delegaci byl rovněž připraven kulturní program.²⁷⁶

V Památníku národního písemnictví se uskutečnil literárně hudební večer. Dny mongolské kultury neprobíhaly jen v Praze. „Velkolepá manifestace nerozborného bratrského přátelství“, jak nazvalo Rudé právo tuto kulturně-politickou událost, probíhala i na Slovensku a na Moravě. Podobný literárně hudební večer jako v Praze se uskutečnil i v Bratislavě. V Banské Bystrici byla otevřena výstava kreseb akademického malíře Ladislava Šturdíka z jeho cest po Mongolsku.²⁷⁷ V Žilině byla otevřena

---

²⁷⁴ Dnes Státní opera.

²⁷⁵ Archiv MZV v Praze, fond MZV-VA III, č. kartonu - neuvedeno (1977-1981), sign. 1-761.

²⁷⁶ AUTOR neuveden. Dny mongolské kultury. *Rudé právo*. 1981, roč. 61, č. 214, s. 1.

²⁷⁷ AUTOR neuveden. Dny mongolské kultury. *Rudé právo*. 1981, roč. 61, č. 213, s. 2.

fotografická výstava Současné Mongolsko a v Košicích probíhala výstava Urbanistika a architektura MoLR.²⁷⁸

12. září se v Praze U Hybernů konala slavnostní vernisáž mongolského výtvarného umění. Tehdejší ministr kultury Milan Klusák se jich také zúčastnil a spolu s ním dokonce i ministr kultury MoLR Dondogín Cevegmid. Expozice mongolského výtvarného umění přinesla ukázky z tvorby tehdejších umělců i práce starých mongolských mistrův klasických uměleckých disciplínách Východu, jako byly hedvábné aplikace, malba na svitku, umělecké lití z bronzu. K nejstarším exponátům patřila díla ze 17. století, k nejvzácnějším maska zdobená stovkami korálů různé velikosti.²⁷⁹ V moderním výtvarném propagandistickém umění vynikl zejména společný let sovětského a mongolského kosmonauta do vesmíru.²⁸⁰

12. září došlo k významnému momentu v oblasti kultury, kdy byl podepsán protokol o spolupráci, který měl na dva roky (1981–1983) prohloubit vzájemné styky v oblasti filmu. Na základě podepsaného dokumentu měly obě strany podporovat spolupráci svých filmových studií a spolupracovat v oblasti filmové techniky, distribuce filmů a přípravy kádrů. Za ČSSR ji podepsal ústřední ředitel Československého filmu Jiří Purš a za MoLR náměstek ministra kultury MoLR Žigžidzavyn Baatarcogt.²⁸¹ Protokol počítal i s výměnou filmů různých žánrů, zejména filmových týdeníků a populárně vědeckých filmů.²⁸²

Dne 14. září proběhla v rámci Dnů mongolské kultury v Československu ve výstavní síni Státního nakladatelství technické literatury v Praze výstava mongolských knih. Příchozí seznámila s produkcí mongolské literatury v originále i s překlady vydanými v ČSSR. Mezi mongolskou knižní produkcí zaujímala největší procento společenská a politická literatura. Kromě literatury v programu zazněla během slavnostního pondělního odpoledne mongolská poezie a hudba. Místem konání byl Památník národního písemnictví na Strahově. Pásmo mongolských veršů v českém a slovenském překladu recitovali českoslovenští herci za hudebního doprovodu mongolských lidových nástrojů. Padesátičlenný státní soubor písní a tanců z Ulánbátaru vystoupil v pondělí večer v Domě kultury Petra Jilemnického v Čadci.²⁸³

²⁷⁸ Archiv MZV v Praze, fond MZV-VA III, č. kartonu - neuvedeno (1977-1981), sign. 1-761.

²⁷⁹ AUTOR neuveden. Svátek poznání a spolupráce. *Rudé právo*. 1981, roč. 61, č. 216, s. 2.

²⁸⁰ Archiv MZV v Praze, fond MZV-VA III, č. kartonu - neuvedeno (1977-1981), sign. 1-761.

²⁸¹ AUTOR neuveden. Svátek poznání a spolupráce. *Rudé právo*. 1981, roč. 61, č. 216, s. 2.

²⁸² Archiv MZV v Praze, fond MZV-VA III, č. kartonu - neuvedeno (1977-1981), sign. 1-761.

²⁸³ AUTOR neuveden. Z mongolské kultury. *Rudé právo*. 1981, roč. 61, č. 218, s. 2.

15. září byla otevřena výstava Urbanistika a architektura Mongolska v Technickém muzeu v Košicích. Na šedesáti fotografiích a řadě projektů posluchačů stavební fakulty Vysoké školy technické v Ulánbátaru poskytlo průřez šedesátiletým vývojem mongolské architektury od jurt až po moderní výstavbu sídlišť. Do Bratislavy rovněž přijel vedoucí mongolské delegace MoLR Dondogín Cevegmid, kterého přivítal předseda vlády SSR Peter Colotka.²⁸⁴

Jako součást Dnů mongolské kultury uspořádal československý film s velvyslanectvím MoLR v ČSSR Dny mongolského filmu. Tato akce probíhala oboustranně. I mongolští diváci zhlédli v roce 1983 snímky československých režisérů při příležitosti recipročních Dnů kultury ČSSR v MoLR.²⁸⁵ Přehlídka mongolské filmové tvorby trvala čtyři dny a zahájila ji ve středu večer v pražském kině Světozor slavnostní premiéra celovečerního snímku režiséra Dondogína Džigdžida *Velká rodina*, vyprávějícího o životě současné mongolské mládeže. Premiéry se zúčastnil ministr vlády ČSR Karel Löbl, náměstek ministra kultury ČSR Otakar Holan a další hosté. Přítomen byl i velvyslanec MoLR v Ölzín Dordž. Přehlídka filmů pokračovala v pražském kině Hvězda. Kromě premiérového snímku *Velká rodina* se promítal *Příběh o dobrém mládenci*, film zpracovaný podle lidové báje. Hosté mohli také zhlédnout první československo-mongolský koprodukční snímek *Ve znamení Tyrkysové hory*.²⁸⁶

Dny kultury MoLR v Československu skončily ve čtvrtek galakonzertem ve Slovenském národním divadle v Bratislavě. Historicky největší, nejdelší a nejrozmanitější kulturní slavnost byla doposud nejvýznamnějším kulturním počinem československo-mongolských kulturních vztahů. Ať už byl propagandistický vliv tehdejší doby jakkoliv silný, je svým způsobem smutné, že dodnes neproběhla alespoň stejně významná kulturní akce na podporu československo-mongolských vazeb a lidí, kteří stojí o rozšiřování spolupráce obou zemí, tak musejí jen nostalgicky připomínat dobu, kdy se takové pozornosti dostávalo vzájemným kulturním vztahům.

---

²⁸⁴ AUTOR neuveden. Z mongolské kultury. *Rudé právo*. 1981, roč. 61, č. 219, s. 2.

²⁸⁵ Archiv MZV v Praze, fond MZV-VA III, č. kartonu - neuvedeno (1977-1981), sign. 1-761.

²⁸⁶ AUTOR neuveden. Začaly Dny mongolského filmu. *Rudé právo*. 1981, roč. 61, č. 220, s. 2.

6.3 Dny československé kultury

8. června 1983 započal slavnostní koncert, který tak zahájil dlouho očekávané Dny československé kultury v Mongolsku. Na počátku takové významné události nemohl chybět ani Jumdžágín Cedenbal. Tato kulturní akce neměla v Mongolsku obdoby. Na Dny kultury přijelo více než sto umělců a zástupců tvůrčích svazů a novinářů. Mezi nimi soubor pantomimy pražského Divadla Na zábradlí, soubor SL'UK²⁸⁷, dechové kvinteto Academia, sólisté Národního divadla a členové baletu Slovenského národního divadla. Populární hudbu zastupovaly skupiny Plavci a Nova.²⁸⁸

Na samostatných vystoupeních i v cirkuse v Ulánbátaru měli vystoupit i českoslovenští artisté. Mongolská veřejnost mohla očekávat i široký výběr animovaných filmů, dále výtvarná díla československých malířů, grafiků i tvůrců užitého umění. Na výstavách fotografií se v mnoha městech Mongolska mohli seznámit s životem lidí v Československu.²⁸⁹

Dny kultury probíhaly od 8. do 17. června 1983 a dosud největší československou delegaci vedl Matej Lúčan. Ten přiletěl do Ulánbátaru již 7. června. Spolu s ním dorazili dva náměstci ministrů kultury ČSR a SSR Josef Švager a Josef Mravík. Ani jedna z nejdůležitějších postav delegace neuměla mongolsky. Jejich přítomnost byla čistě formální. Lúčan byl místopředsedou vlády a tato návštěva na něj vlastně „zbyla“. Předseda Federálního shromáždění ČSSR Alois Indra byl v Polsku, tajemník strany Vasil Biľak přiletěl na pozvání do Portugalska a prezident Husák spolu s tehdejšími předsedou vlády Lubomírem Štrougalem měli vnitropolitické úkoly, mezi něž patřila schůze sněmoven Federálního shromáždění a poté zasedání Ústředního výboru KSČ.²⁹⁰

9. června 1983 byla za účasti ministra kultury MoLR Cevegmid a vedoucího československé delegace Lúčana otevřena výstava, na níž se představoval život v Československu. Mezi exponáty byl například přehled knih československých vydavatelství, tapisérie, jež zachycovala díla mistrů 19. a 20. století, výběr prací z dílen českých a slovenských grafiků a medailérů, i kolekce politických propagandistických plakátů. Kromě této výstavy byla též den ve výstavní síni Svazu mongolských výtvarníků zahájena expozice podávající přehled výsledků architektů z Československa.

---

²⁸⁷ Slovenský ľudový umelecký kolektív je dodnes profesionální umělecké těleso na Slovensku.

²⁸⁸ HROUDA, Vladimír. Svátek umění našich národů. *Rudé právo*. 1983, roč. 63, č. 134, s. 1.

²⁸⁹ HROUDA, Vladimír. Svátek umění našich národů. *Rudé právo*. 1983, roč. 63, č. 134, s. 1.

²⁹⁰ HROUDA, Vladimír. Svátek umění našich národů. *Rudé právo*. 1983, roč. 63, č. 134, s. 1.

Druhou část tvořila díla mongolských i československých malířů a grafiků vzniklá při vzájemných výměnných cestách. Ve stejný den byla zahájena přehlídka filmové tvorby a jako první byl uveden snímek *Pomocník*, natočený podle stejnojmenného románu slovenského prozaika L. Balleka.²⁹¹

Během následujících dnů měli mongolští diváci možnost zhlédnout některé hrané, animované i dokumentární filmy z produkce Barrandov, Koliba a Gottwaldov, jako například film *Temné slunce*, snímek natočený podle Čapkova Krakatitu, *Panna a netvor* na motivy pohádky F. Hrubína, film *S tebou mě baví svět* a mnohé další.

Skutečným symbolem a nezapomenutelným aktem celé této kulturní akce byla dlouho připravovaná inscenace Smetanovy Prodané nevěsty ve Státním akademickém divadle opery a baletu v Ulánbátaru, která se uskutečnila 13. června. Spolu s Prodanou nevěstou byl připraven i Čajkovského Evžen Oněgin v provedení sólistů pražského Národního divadla. Vaška v Prodané nevěstě ztvárnil mongolský představitel D. Bandi a dle jeho slov byl velmi rád, že mohl společně s českými a slovenskými umělci splnit tak náročný úkol. „*Vaška zpívám už deset let a miluji tuto roli. Chtěl bych poznat i další české opery*“, prohlásil umělec.²⁹²

V Ulánbátaru účinkovala i slavná sopranistka Nad'a Šormová, která byla z „ulánbátarské“ Prodané nevěsty nadšená. Československá sólistka opery Národního divadla v Praze řekla: „*Atmosféra byla okouzlující. Zažila jsem něco podobného jen při Janáčkově Jenůfě v Neapoli*.“ Roli Kecala ztvárnil B. Maršík, pro něhož byla mongolská opera „zjevením“. „*Mongolsko nemá dosud vyspělé hudební školství, ale dokáže objevovat své talenty*“, podělil se svými poznatky Maršík.²⁹³

13. června se rovněž s velkým úspěchem setkala koncertní vystoupení československých baletních umělců a dechové kvinteta Academia. Obyvatelé Darchanu, druhého největšího mongolského města, měli možnost zhlédnout představení Divadla Na zábradlí a v Erdenetu vystoupila skupina Plavci. V západních oblastech, kde žila převážně kazašská menšina, hostoval Slovenský ľudový umelecký kolektív.²⁹⁴

Dny kultury byly symbolicky zakončeny oslavou v den desátého výročí podepsání Smlouvy o přátelství a spolupráci mezi ČSSR a MoLR. Koncipování této kulturní akce na toto výročí bylo pochopitelně záměrem. Dny kultury v Mongolsku byly zdárně zakončeny 18. června 1983 a jejich dosah se nyní pokusíme zhodnotit.

²⁹¹ HROUDA, Vladimír. Pro vzájemné sblížení. *Rudé právo*. 1983, roč. 63, č. 135, s. 7.

²⁹² Archiv MZV v Praze, fond MZV-VA III, č. kartonu - neuvedeno (1982-1987), sign. 1-761.

²⁹³ Archiv MZV v Praze, fond MZV-VA III, č. kartonu - neuvedeno (1982-1987), sign. 1-761.

²⁹⁴ AUTOR neuveden. Úspěchy čs. umělců. *Rudé právo*. 1973, roč. 63, č. 138, s. 1.

Dny československé kultury byly první skutečně masivní kulturní akcí, která měla mongolskému obyvatelstvu přiblížit bratrskou zemi – Československo. Celkový rozsah působení umělců byl velmi široký. Nepůsobili jen ve velkých městech, ale záměrně se jejich aktivita zaměřila i na odlehlé oblasti, tedy v provinčních městech a na vesnicích. Nadšení ze strany mongolských diváků bylo opravdové, nefalšované. Kulturní nabídka v odlehlých ajmacích Mongolska není ani dnes vysoká a takováto kulturní akce byla silným magnetem pro mongolské venkovany. Mongolské publikum například okouzila Fialkova pantomima, jejíž divadelní způsob vyjádření pomocí mimiky a gestikulace s prvky tance spatřila naprostá většina diváků poprvé ve svém životě. Sály byly nabitě k prasknutí a umělci srdečně vítáni. Samotní účinkující někdy zažívaly rozpačité chvíle. Slovenský SEUK musel například vystoupit pro venkovany ve stepi na provizorním pódiu z traktorových valníků potažených koberci.²⁹⁵

Přejdeme nyní k výběru repertoáru, který byl na Dny československé kultury vybrán. Velmi zajímavý byl výběr vlajkového filmu *Pomocník* z roku 1982, a to hned z několika důvodů. Na produkci tohoto filmu se podílela Slovenská filmová tvorba spolu s MAFILMEM Budapešť. Režisérem byl Zoro Záhon, který se tímto filmem proslavil. O úspěšnosti filmu svědčí velké množství cen, které získal. Připomeňme například ocenění na 23. MFF v Karlových Varech či Cenu československé filmové kritiky na festivale pracujících. O kvalitní scénář se postaral Ondrej Šulaj, který je dodnes velmi úspěšným slovenským scénáristou. Film s minimálními prvky propagandy byl velmi milým překvapením slovenské tvorby.²⁹⁶

Pro tuto akci byla jistě klíčová inscenace *Prodané nevěsty*. Komická opera o třech dějstvích Bedřicha Smetany byla i v normalizačním Československu jednou z nejoblíbenějších oper. Výběr tradičního díla však nemohl stačit. Důležité také bylo, aby československá národní opera v Mongolsku byla pro posluchače srozumitelná. V mongolské historii, která se jistým způsobem odrazuje v ústním podání, museli uzavírat manželství, především bohatší lidé, podle přání rodičů a podle majetku. Český Kecal má u Mongolů také svou obdobu, říká se mu bergendach. Namlouvač, který také zprostředkoval manželství mezi mladými lidmi. A tak čin Jeníka nebyl pro Mongoly ničím neznámým. Samotné dílo bylo tedy vybráno vhodně a Mongolové ji hráli i po této premiéře.

---

²⁹⁵ Archiv MZV v Praze, fond MZV-VA III, č. kartonu - neuvedeno (1982-1987), sign. 1-761.

²⁹⁶ www.csfd.cz [online]. Dostupný z: <<http://www.csfd.cz/film/26910-pomocnik/prehled/>>. Stav ke dni 12.3.2016.

Československá kultura, zejména kinematografie, měla v Mongolsku ještě před pořádáním Dnů československé kultury velké jméno. Tato akce však vzbudila skutečně celonárodní ohlas a jistě významně přispěla k tomu, že se povědomí o Československu rozšířilo i do odlehlých oblastí Mongolska. Doposud v Mongolsku neproběhla kulturní událost, která by se alespoň částečně vyrovnala úspěchu Dnů československé kultury a mongolské veřejnosti by přiblížila českou a slovenskou kulturu. Pomineme-li některé ideologické a propagandistické prvky a několik tendenčních filmů, které se promítaly, tak se jednalo o velice zajímavou, obohacující a přínosnou kulturní událost, která velmi přispěla k šíření české a slovenské tvorby v Mongolsku a která mongolským divákům zcela jistě rozšířila obzory.

6.4 Mongolčechoslovakmetal

Na úspěchy československých geologů v Mongolsku navázalo založení společného podniku Mongolčechoslovakmetal. V roce 1979 probíhala velmi složitá jednání týkající se nového státního podniku a nakonec byly podepsány 1. září 1979 byly podepsány dokumenty, které vedly k vytvoření Mongolčechoslovakmetal, který na základě těchto dohod zahájil činnost 1. dubna 1980.²⁹⁷

Vize celého podniku byla od počátku jasná pro obě strany. Československo by konečně zužitkovalo dlouholetou práci geologů a mělo tak získávat nerostné suroviny. Mongolská strana již zase neměla být jen pasivním divákem průzkumu svých vlastních zásob a samozřejmě přístup k novým technologiím a cenné zkušenosti v oblasti komplexního výzkumu nerostných surovin měly vést k větší nezávislosti. Do celého podniku se vkládala velká očekávání. Jeho ředitelem se stal Mojmir Krauter, vedoucí expedice československých geologů v Erdenetu. Činnost podniku měla být vázána zejména na dvě lokality, kde již před založením podniku probíhaly báňské práce - Modoto a Čulut Cagan Del.²⁹⁸

Na ložisku Čulut Cagan Del byl nejdříve dokončen geologický průzkum a v roce 1981 předložen ke schválení oběma vládním komisím pro klasifikaci zásob ložisek nerostných surovin výpočet zásob fluoritu. Nejperspektivnější mělo být podle odhadů Modoto, které mělo skrývat až 20 000 tun zásob kovu cínu. Vycházelo se však podle

---

²⁹⁷ Archiv bezpečnostních složek, pobočka Struha, OB-1494 MV, MONGOL (1988), díl svazku: 1.

²⁹⁸ Archiv bezpečnostních složek, pobočka Struha, OB-1494 MV, MONGOL (1988), díl svazku: 1.

výpočtů sovětských a mongolských geologů, přesné údaje nebyly k dispozici. Studie obou ložisek byly předloženy vládám ke schválení a od roku 1982 došlo k jejich zařazení pod Mongolčechoslovakmetal. Těžbu na obou ložiscích v letech 1980-1982 provádělo v minimálním rozsahu Intergeo a na základě kontraktu byla veškerá vytěžená surovina exportována do Československa.²⁹⁹

Jelikož celý podnik navázal na práci III. národní geologické expedice, byla část majetku převedena na Mongolčechoslovakmetal, avšak byla pro ni vytvořena samostatná organizační jednotka v rámci státního podniku, tudíž došlo k jakési podnikové fúzi. Další majetek, především nemovitosti a vybavení, poskytlo novému podniku Intergeo a to jak v Ulánbátaru, tak i na závodě Čulut Cagan Del.³⁰⁰

V roce 1983 došlo konečně k vysněné činnosti v bohaté lokalitě Modoto. Jenže to už se ukazoval „zakopaný pes“ celého podniku. Mongolčechoslovakmetal převzal po Intergeu a III. národní geologické expedici v podstatě „danajské“ dary. Provizoria vybudovaná pro potřeby průzkumu a majetek III. národní expedice doplněné starým a často nepotřebným majetkem předaným mongolskou stranou v rámci svého vkladu se již jevily jako zcela nedostatečné, v některých případech spíše k ničemu. A tak začaly růst náklady a dotace na činnost podniku. Plnění stanovené pětiletky se zdálo být fantastickým podnikem, který nemohl být za žádných okolností splněn.³⁰¹

S nevyhovujícím stavem se muselo něco dělat. O to se postarala československá strana tím, že začala posílat dodávky nejnútnejšího nového technického vybavení. A nejednalo se o levné záležitosti. Byly dodány bagry DH-103 a automobily Tatra-148. Kromě toho se samozřejmě neustále zasílal náhradní materiál, vypracovaly se technicko-ekonomické studie a projektová dokumentace dostavby všech závodů a středisek tak, aby byly technicky zabezpečeny předpokládané výrobní úkoly. Investiční výstavba podniku a uvedení technického vybavení do přijatelného stavu byly dokončeny až v roce 1986.³⁰²

Nevyhovující materiální zázemí však nebylo jediným problémem Mongolčechoslovakmetalu. Jelikož neměl podnik k dispozici zrovna nejmodernější technické vybavení, odrazila se tato skutečnost na kvalitě exportovaného materiálu. Vyvážený fluoritový koncentrát byl často reklamován. Nepříznivá situace byla také v zabezpečování odbytu fluoritu, která s sebou nesla zvyšování stavu zásob s dopadem

---

²⁹⁹ Archiv bezpečnostních složek, pobočka Struha, OB-1494 MV, MONGOL (1988), díl svazku: 1.

³⁰⁰ Archiv bezpečnostních složek, pobočka Struha, OB-1494 MV, MONGOL (1988), díl svazku: 1.

³⁰¹ Archiv bezpečnostních složek, pobočka Struha, OB-1494 MV, MONGOL (1988), díl svazku: 1.

³⁰² Archiv bezpečnostních složek, pobočka Struha, OB-1494 MV, MONGOL (1988), díl svazku: 1.

na finanční nevyrovnanosti podniku a také nutnost hledat vnitřního odběratele při podstatně méně výhodných cenách. Dalším problémem byla nepružnost vedení podniku. Jelikož se jednalo o společný československo-mongolský podnik, docházelo k nefungující a chaotické metodice (systém řízení, účetnictví apod.). Nevyjasněnost legislativních úprav ve vztahu k novému státnímu podniku vedla k mnoha nedorozuměním.³⁰³

Až ve druhé polovině 80. let byly odstraňovány výše zmiňované problémy a nastaly také personální obměny v Mongolčechoslovakmetalu. Pojal se progresivnější systém plánování a zaměření na ekonomickou samostatnost chozrasčotních³⁰⁴ středisek s pravidelným měsíčním vyhodnocováním jejich výsledků. Přešlo se z účetnictví a rozpočtnictví podniku na formy vnitropodnikového chozrasčotu.³⁰⁵

Mongolsko těžilo z rozvojové pomoci RVHP opravdu neuvěřitelným způsobem. Podle analytiků Severoatlantické aliance od roku 1981 získávalo přibližně 600 milionů dolarů ročně, což ho řadilo hned na druhé místo za Vietnamem.³⁰⁶ Veškeré investice, projekty a poskytnuté úvěry nemohlo Mongolsko žádným způsobem splatit a také závazky svým věřitelům v RVHP neplnilo. Jediná možnost, jak uhradit své závazky, se nabízela tím, že by vyváželo nerostné bohatství.

Mongolčechoslovakmetal trpěl od počátku svého založení problémy, které nebyly ojedinělé u tzv. joint-venture podniků³⁰⁷. Ačkoliv se vyjednané dohody z roku 1979 považovaly za velice příznivé pro československou stranu, nakonec bylo vše poněkud složitější. Celý podnik nadále vyžadoval vysoké investice a teprve od druhé poloviny 80. let začal profitovat. Musíme však zmínit, že ani v tomto nepanovala v tehdejší době jednoznačná shoda. Vedoucí činitelé Mongolčechoslovakmetalu přirozeně zveličovali úlohu podniku a jeho zisky. Pro některé ekonomy v Československu to byl naopak dotovaný a nerentabilní státní podnik. Abychom si učinili představu o nákladech a výnosech, podívejme se na následující tabulku.

---

³⁰³ Archiv bezpečnostních složek, pobočka Struha, OB-1494 MV, MONGOL (1988), díl svazku: 1.

³⁰⁴ Chozrasčot – z ruského slovního spojení *chozjajstvěnnij rasčot* (hospodářský rozpočet) byla metoda plánovitěho vedení hospodářství v podnicích, aby byla zajištěna rentabilita výroby. V době perestrojky šlo o jistý kapitalistický koncept zisku na plánované hospodářství socialistických zemí.

³⁰⁵ Archiv bezpečnostních složek, pobočka Struha, OB-1494 MV, MONGOL (1988), díl svazku: 1.

³⁰⁶ FRITSCHKE, Klaus. *Entwicklungshilfe der Sowjetunion. Der westliche Forschungsstand*. Köln: 1987, s. 35. BSB-ID 576705.

³⁰⁷ Kromě Mongolčechoslovakmetalu existoval také Mongolbulgarmetal, který byl společným mongolsko-bulharským podnikem.

Přehled o vývoji bilančního zisku SP MČSM za léta 1981-1984 (v tis. tgr.)								
Rok	Úplné výrobní náklady	Tržby za realizovaný fluorit, koncentrát	Tržby za 50% Sn koncentrát	Dotace ČSSR	Tržby celkem	Zisk z hlavní výroby	Mimovýrobní náklady	Bilanční zisk
1981	1.859,2	3.933,3	-	-	3.933,3	2.074,1	1.573,3	500,8
1982	3.621,5	6.429,5	449,4	-	6.878,9	3.257,4	2.694,7	562,7
1983	6.739,7	8.790,3	2.324,9	-	11.115,2	4.375,5	863,-	3.512,5
1984	10.901,5	9.870,-	3.106,7	1.875,5	14.852,2	3.950,7	534,4	3.416,3

Zdroj: Archiv bezpečnostních složek, pobočka Struha, OB-1494 MV, MONGOL (1988), díl svazku: 1

Měli bychom uvést, že veškeré položky jsou uvedeny v mongolské měně, v tugricích³⁰⁸. Hlavní zpráva kontrarozvědky SNB poukazovala na vysoké vládní dotace a také na přemrštěné výdělků československých geologů, což vrhalo stín na jinak „tabulkově ziskový podnik“.

Celkový přínos pro československou stranu zůstává tedy nadále sporný. Podle dostupných zdrojů byl sice podnik ziskový a československá strana tak skutečně dovážela fluorit a cín, přičemž zde figurovaly i tržby z exportu do jiných zemí, ale celkové náklady a dotace nedovolují konstatovat zcela objektivní stanovisko, které by celý projekt hodnotilo jako prospěšný. Opětovný a nesporný profit z tohoto podniku však získala naopak mongolská strana tím, že byla připravena cesta k budoucímu zužitkování nových zkušeností, zejména díky práci s novými technologiemi, přičemž technické zázemí poskytovalo dobré předpoklady pro budoucnost samostatného mongolského těžebního programu. V Československu v 60. letech studovalo asi 60 Mongolů geologii a právě tito studenti figurovali na čelních postech Mongolčechoslovakmetalu.

³⁰⁸ 1 mongolský tugrik měl do roku 1990 hodnotu 0,24 rublu. V 80. letech měl 1 sovětský rubl hodnotu 0,10 korun. Z toho vyplývá, že 1 československá koruna měla hodnotu přibližně 0,42 tugriku.

6.5 Vrchol a závěr Cedenbalovy kariéry

6.5.1 Cedenbal a poslední návštěva Československa

Po smrti předsedy prezidia Velkého churalu D. Sambúa roku 1972 došlo k dílčí personální změně v mongolské politice. Funkci oficiálního představitele státu tak po něm převzal Cedenbal, kterého v pozici předsedy Rady ministrů vystřídal bývalý rektor Mongolské státní univerzity D. Batmönch. Sám si v době relativního klidu a rozvoje MoLR nechal udělit vysoká vyznamenání (1961 Hrdina práce, 1966 Hrdina státu) a to i v oblasti armádních funkcí (1979 Maršál MoLR). Na 18. sjezdu MLRS roku 1981 se nechal oslavovat, přičemž výňatky z jeho řečí se staly povinnou četbou studentů a jsou přeloženy i do češtiny. Rovněž si nechal odhalit vlastní bustu.³⁰⁹

Ve druhé polovině 70. let se hřál Cedenbal na výslunní politiky. 13. června roku 1978 v dopoledních hodinách slavnostně Praha vítala stranickou delegaci v čele s Cedenbalem. Delegaci dále tvořili člen politického byra ÚV MLRS a předseda rady ministrů MoLR Džambyn Batmönch, kandidát politického byra a tajemník ÚV MLRS Damdiny Gombodžav, členové ÚV MLRS – místopředseda rady ministrů MoLR, předseda mongolské části mongolsko-československé vládní komise pro ekonomickou a vědeckotechnickou spolupráci Čojnoryn Süren, ministr zahraničních věcí MoLR Mangalyn Dügersüren, vedoucí oddělení ÚV MLRS Cerevín Davagsüren, předseda státního výboru pro zahraničně ekonomické styky, ministr MoLR Gangásürengín Saldan a první náměstek ministra zahraničních věcí MoLR Daramyn Jodnou. Členem delegace byl i velvyslanec MoLR v Československu Zandangijn Enebiš, který se k delegaci připojil v Praze.³¹⁰

Na ruzyňském letišti, vyzdobeném státními vlajkami, rudými prapory a nápisem v češtině a mongolštině „*Vítáme vás, drazí mongolští soudruzi!*“ přivítala delegaci československá strana v čele s Gustávem Husákem. Nejvyšším představitelům obou zemí podala dvojice chlapců a děvčat v národních krojích chléb a sůl. Po tomto tradičním přivítání se delegace vydala na Pražský hrad.³¹¹

---

³⁰⁹ SRBA, Ondřej, SCHWARZ, Michal. *Dějiny Mongolska*. Praha: NLN, 2015, s. 297. ISBN 978-80-7422-331-0.

³¹⁰ Archiv MZV v Praze, fond MZV-VA III, č. kartonu - neuvedeno (1977-1981), sign. 1-761.

³¹¹ AUTOR neuveden. Vřelé uvítání mongolských hostů. *Rudé právo*. 1978, roč. 58, č. 138, s. 1.

Po krátkém setkání na Pražském hradě se v odpoledních hodinách konal pietní akt u hrobu Neznámého bojovníka na vrchu Žižkově. Cesta mongolské stranické a vládní delegace poté vedla na Ústřední čestné pohřebiště Sovětské armády na Olšanských hřbitovech v Praze. Zde vzdala hold padlým rudoarmějcům, kteří padli při osvobození Československa.³¹²

O den později, 14. června, se mongolská delegace vypravila do Jihomoravského kraje, který nebyl vybrán náhodou. Právě na budování průmyslu v Mongolsku, výstavbou kožedělných investičních celků, se podíleli pracovníci z gottwaldovských závodů. Úzká spolupráce nadále trvala i v roce 1978. Situace se však změnila. Mongolská strana nutně potřebovala vzdělávat nové kádry a tak v roce 1978 se připravovalo v gottwaldovském Svitu 150 odborníků z mongolských závodů. Rovněž zde nastoupilo výuku 75 učňů.³¹³

Kromě výše zmíněného Svitů měli nemalý podíl na spolupráci žďárští strojaři, Průmyslové stavby Gottwaldov, VHJ Vinařský průmysl a jmenovitě brněnský národní podnik Vlněna, který v té době dovážel z Mongolska ovčí vlnu, velbloudí srsti a kašmír. Propojení s celým krajem je zřetelné.³¹⁴ Jen dodejme, že tehdejší Jihomoravský kraj byl o poznání větší celek než dnes. Od roku 1960 do roku 1990 zahrnoval celý dnešní Jihomoravský kraj a velké části Zlínského, Olomouckého kraje a kraje Vysočina, které tehdy neexistovaly.

Odpoledne navštívili mongolští hosté Šmeralovy závody v Brně. K památníku Bohumíra Šmerala položil Cedenbal kytici květů a uctil tak památku zakladatele KSČ. Šmeralovy závody byly předními výrobci tvářecích strojů a 90 % jejich výroby směřovalo do zahraničí, především do Sovětského svazu. Mongolské hosty zaujal především automat na objemové tváření za studena³¹⁵ ZPZD 25, který vyvinul Výzkumný ústav tvářecích strojů v Brně. Po přestřihnutí pásky uvedli J. Cedenbal a L. Štrougal nový automat do zkušebního provozu. Dále byl delegaci předveden těžký kovací lis LZK 3150, který doplňoval řadu strojů vyvinutých a vyrobených v Brně.³¹⁶

V podvečer přijela stranická a vládní delegace MoLR do JZD Práče na Znojemsku. Přivítali ji pionýři a předali hostům kytičky karafiátů. Členové delegace a její doprovod si prohlédli družstevní sady a vinice. JZD využilo pro ovocnářství a vinařství převážně

³¹² AUTOR neuveden. Vřelé uvítání mongolských hostů. *Rudé právo*. 1978, roč. 58, č. 138, s. 1-2.

³¹³ Archiv MZV v Praze, fond MZV-VA III, č. kartonu - neuvedeno (1977-1981), sign. 1-761.

³¹⁴ AUTOR neuveden. Manifestace přátelství. *Rudé právo*. 1978, roč. 58, č. 139, s. 1.

³¹⁵ Moderní, hospodárná a vysokoproduktivní metoda výroby strojních součástí. Poskytuje jakostní výrobky a představuje optimální náhradu obráběním součástek jako jsou šrouby, svorníky, matice, aj.

³¹⁶ AUTOR neuveden. Manifestace přátelství. *Rudé právo*. 1978, roč. 58, č. 139, s. 1.

neploďných a neúrodných půd, za jejichž zúrodnění obdrželo Československou cenu míru. V roce 1978 produkovalo JZD Práche 1150 tun ovoce a 1086 tun hroznů ročně. Po návštěvě JZD si delegace prohlédla kulturní dům i jeho okolí, které ožilo během návštěvy hudbou – účinkovaly zde soubory zájmové umělecké tvořivosti z jižní Moravy. Poté se hosté vrátili do Brna.³¹⁷

Dne 15. června byla přátelská návštěva završena slavnostním prohlášením. O den později mongolská delegace odcestovala z ruzyňského letiště zpět do Ulánbátaru.³¹⁸ Byla to čtvrtá a poslední Cedenbalova návštěva Prahy. Připomeňme si, že první návštěva proběhla již v září roku 1957, podruhé v roce 1965 vedl stranickou a vládní delegaci a v červnu 1973 navštívil Prahu jako vedoucí mongolské delegace na XXVII. zasedání RVHP.

6.5.2 Změny sovětského vedení a nejasné vyhlídky mongolského vůdce

V listopadu 1982 zemřel Leonid Brežněv a ve funkci generálního tajemníka ÚV KSSS ho nahradil Jurij Andropov. Během pouhých patnácti měsíců své vlády spustil energický boj proti korupci a snahu o nastolení pracovní a společenské disciplíny.³¹⁹ Andropovova „autoritářská modernizace“ vedla pochopitelně k personálním čistkám. Snažil se zbavit členů předchozího aparátu a nechal vyvolat kampaň proti „Brežněvově mafii“. Cedenbal jakožto Brežněvův zahraniční partner znervózňel, protože se změnami v SSSR se daly očekávat i obměny v politickém vedení MoLR. Strach ze sesazení vedl Cedenbala k masivní čistkám ve straně. Obměnil asi třetinu osazenstva ÚV a polovinu vlivnějších osob na ministerstvech. Přitom ponechával ve funkcích loajální stránky z Brežněvových dob a mohutně se zbavoval politických konkurentů. To postihlo řadu významných osobností. Například politika a předsedu Akademie věd Širéndeva nebo člena politbyra Džalán-Ádžava. V politbyru MLRS se však již formovaly zájmové

---

³¹⁷ AUTOR neuveden. Manifestace přátelství. *Rudé právo*. 1978, roč. 58, č. 139, s. 2.

³¹⁸ AUTOR neuveden. Mongolští hosté odcestovali. *Rudé právo*. 1978, roč. 58, č. 141, s. 1.

³¹⁹ SAKWA, Richard. *Russian politics and Society*. New York: Routledge, 2002, s. 8. ISBN 0-203-46566-0.

skupiny okolo Batmöncha a Molomdžamce. Tyto skupiny vyčkávaly a sledovaly sovětský kurz a to, koho případně sovětské vedení dál podpoří.³²⁰

Zásadní vliv na Cedenbalovo rozhodování, zejména v politice vůči Sovětskému svazu, měla jeho žena Anastasie Ivanovna Filatovna³²¹. Tato kontroverzní dáma neměla v očích mongolské veřejnosti dobrou pověst. A to ani dnes. Její ruská národnost a vazby na Moskvu z ní tvořily šedou eminenci, jejíž rozhodnutí vedou spíše ve prospěch velkého souseda než pro blaho mongolského lidu.³²²

Do roku 1983 spadá proces tzv. Spiknutí lékařů v psychiatrické léčebně a na policii při oddělení pro výslechy. Bylo obviněno padesát lékařů, že pomáhali disidentům vystavováním potvrzení o schizofrenii. Koncem prosince 1983 bylo odsouzeno dvanáct lékařů k několikaletému vězení. Silné vnitropolitické napětí a vyostření vztahů dopadaly jak na samotnou stranu, tak i na vnitřní atmosféru Mongolska. Rovněž sověští vyslanci v Ulánbátaru registrovali silné napětí a potvrzovali, že i Mongolové spekulují, že Cedenbal v Moskvě ztratil důvěru. Mnoho Mongolů nemělo Cedenbala rádo nejen kvůli jeho ženě a proruské orientaci, ale také proto, že pocházel z orjatského kmene Dörbet/Dörvöt a nebyl tedy skutečný chalchský Mongol.³²³

Cedenbal měl původně opustit politiku na „vlastní žádost“ a připravovalo se tedy setkání s Andropovem. Jeho smrt v únoru 1983 vypadala pro Cedenbala jako možná záchrana. Jenže o jeho osudu již bylo rozhodnuto.³²⁴ Na pouhých třináct měsíců Andropova vystřídal Konstantin Černěnko. Sám se s Cedenbalem nesetkal. Určitou roli v tom mohl sehrát jeho zdravotní stav. Nicméně během dovolené v červenci 1984 se Cedenbal podrobil pravidelnému lékařskému vyšetření a vedoucí lékař Jevgenij Čazov podepsal 3. srpna diagnózu o jeho „kritickém zdravotním stavu“.³²⁵

Sedmašedesátiletý Cedenbal byl však stále poměrně čilý. O to více aktivní byla jeho žena Filatovna. Cedenbal a Filatovna neměli tušení o bezvýchodnosti své situace

---

³²⁰ SRBA, Ondřej, SCHWARZ, Michal. *Dějiny Mongolska*. Praha: NLN, 2015, s. 283. ISBN 978-80-7422-331-0.

³²¹ Anastasie Ivanovna Filatovna se narodila v roce 1920 v Sovětském svazu a do konce 60. let nebyla v Mongolsku příliš známou osobou. Ovšem již od poloviny 50. let nabývala postavení skrze svého manžela. V Mongolsku se na ni také pamatuje jako na iniciátorku sociálních programů a charitativních akcí pro děti.

³²² KOHAGAY, Yuki, LKHAGVASUREN, Ichinkhorloo. *A Herder, a Trader and a Lawyer*. Osaka: National Museum of Ethnology, 2012, s. 17. ISBN 978-4-901906-96-8 C3039.

³²³ SRBA, Ondřej, SCHWARZ, Michal. *Dějiny Mongolska*. Praha: NLN, 2015, s. 289. ISBN 978-80-7422-331-0.

³²⁴ SAKWA, Richard. *Russian politics and Society*. New York: Routledge, 2002, s. 8. ISBN 0-203-46566-0

³²⁵ SRBA, Ondřej, SCHWARZ, Michal. *Dějiny Mongolska*. Praha: NLN, 2015, s. 289. ISBN 978-80-7422-331-0.

a nedokázali pochopit, že již nikde nemají zastání. Sám Cedenbal byl pro sovětské vedení nepohodlný z několika dalších důvodů. Jeho vztah k Číně byl stále vyostřený. Nepochopil výraznou změnu v sovětsko-čínských vztazích a jeho silně autokratický styl vlády také nepřidal na tom, aby ho v Moskvě a zejména v Mongolsku nadále podporovali.³²⁶

6.5.3 Přípravy odstavení, jeho průběh a nucený exil

Již během Cedenbalovy dovolené byl připraven plán personální obměny vlády v MoLR. Andrej Gromyko a jeho kolegové Dmitrij Ustinov, K. Rusakov a V. M. Čebrikov měli zájem na dosazení do vedoucích funkcí nové politiky Namsraje a Luvsangomba a na sesazení Majdara. Obava z Cedenbala a vlivu jeho ženy byla natolik velká, že měli opustit nejen politiku, ale i Mongolsko. Anastasie Filatovna totiž veřejně obvinila Čazova z falšování lékařské zprávy. Toto zoufalé obvinění však nemohlo nic změnit. Nakonec učinila nebyvalý krok a kromě Čazova obvinila i sovětské představitele z účelové snahy Cedenbala sesadit. V reakci na umíněnou Filatovnu sovětský aparát přitvrdil pomocí tajných služeb. Pod pohrůžkou musela Filatovna přestat s politickým aktivismem a Cedenbal i jeho žena dál žili pod kontrolou v Moskvě jako obyčejní občané v malém bytě v hlídané zóně.³²⁷

V srpnu 1984 odjel Batmönch na zvláštní schůzku Ústředního výboru, která se konala záměrně bez účasti Cedenbala. Tam mu bylo sděleno, že kvůli zdravotním důvodům již nelze s Cedenbalem nadále počítat a celé zasedání výboru probíhá s jeho souhlasem.³²⁸ Spolu s Batmönchem byl pozván i Molomdžamce. Oba museli předčasně ukončit dovolenou na Krymu. Ve funkci generálního tajemníka KSSS byl týž měsíc zvolen Gorbačov, který osobně vedl jednání o plánu personálních změn v mongolské vládě. Batmönch a Molomdžamce svolali na 17. srpna 1984 zasedání politbyra MLRS, na které měl být přítomen i Čazov s lékařskou zprávou. Členové politbyra pochopili změny, které stejně delší dobu očekávali a Cedenbala sesadili ze všech funkcí a zejména

---

³²⁶ GOODMAN, David. *Communism and Reform in East Asia*. London: Frank Cass, 1988, s. 123. ISBN 0-7146-3340-2.

³²⁷ SRBA, Ondřej, SCHWARZ, Michal. *Dějiny Mongolska*. Praha: NLN, 2015, s. 289. ISBN 978-80-7422-331-0.

³²⁸ GOODMAN, David. *Communism and Reform in East Asia*. London: Frank Cass, 1988, s. 123. ISBN 0-7146-3340-2.

z členství v ÚV MLRS a z postu generálního tajemníka na zasedání 23. srpna 1984, kdy současně novým generálním tajemníkem zvolili Batmöncha.³²⁹

O Cedenbalově „důstojném“ odchodu informovalo Rudé právo 24. srpna následovně: „Z pověření politického byra ÚV MLRS s projevem k těmto otázkám vystoupil člen politického byra, tajemník ÚV MLRS Demčigín Molomdžamc. Zdůraznil, že Jumdžadín Cedenbal za více než čtyřicet let, kdy stál v čele Mongolské lidové revoluční strany a socialistického státu, věnoval všechnu svůj um, talent, energii a bohaté zkušenosti věci výstavby socialismu v MoLR. Zasedání vysoce cenilo jeho mnohostrannou činnost při ideově-organizačním upevnění MLRS, (...) a při soustavném zdokonalování práce stranických a státních orgánů. (...) ÚV poděkoval Jumdžagínu Cedenbalovi za jeho vynikající zásluhy o stranu a lid. Se jménem Jumdžagína Cedenbala jsou nerozlučně spjata nejdůležitější období v dějinách MoLR: vybudování základů socialismu (...), vytvoření materiálně technické základny socialismu v zemi, růst a upevnění autority MoLR ve světě.“³³⁰

Nucený exil byl pro sesazený pár relativně přísný. Nesměl se s nikým stýkat bez povolení a byl pod neustálým dohledem spolupracovníka ruských tajných služeb Džálchüügína Bátara, kterého později v Mongolsku obvinili z organizace odposlechů straníků a předávání dat zahraničním službám – pobyl kvůli tomu i dva roky ve vězení. Mongolsko Cedenbal navštívil do konce svého života jen jednou – už jen na krátko v roce 1988. Zemřel na počátku demokratizačních změn 20. dubna 1991 a byl pohřben v Ulánbátaru.³³¹

Cedenbalův odkaz je dodnes v Mongolsku rozporuplný. Jeho syn Cedenbalyn Dzorig, který vede nadaci za uchování otcova dědictví a nechal mu ve městě zbudovat několik pomníků, se označuje za buddhistu a je politicky činný. Kvůli jeho částečnému ruskému původu však můžeme odhadovat, že nebude nijak zvlášť úspěšný. Cedenbal patřil do druhé generace vyškolených kádrů, která na počátku 80. let, díky politické izolaci, vyčpěla a nebyla dostatečně pružná. Jeho role však byla v SSSR a MoLR oceňována za historický přínos ve své době, a to i během nuceného sesazení, které bylo naplánováno víceméně důstojně.

---

³²⁹ SRBA, Ondřej, SCHWARZ, Michal. *Dějiny Mongolska*. Praha: NLN, 2015, s. 298-299. ISBN 978-80-7422-331-0.

³³⁰ AUTOR neuveden. Soudruh Džambyn Batmönch generálním tajemníkem ÚV MLRS. *Rudé právo*. 1984, roč. 64, č. 200, s. 1, 7.

³³¹ SRBA, Ondřej, SCHWARZ, Michal. *Dějiny Mongolska*. Praha: NLN, 2015, s. 299. ISBN 978-80-7422-331-0.

V Československu byla často propagandisticky přeceňována jeho role, jakožto neomylného mongolského vůdce. Po jeho odstavení došlo k pozitivnímu zhodnocení jeho vlády, která byla oceněna jako „*nej důležitější období v dějinách MoLR: vybudování základů socialismu, úspěšné uskutečnění industrializace země (...), uskutečnění kulturní revoluce (...) a upevnění autority MoLR ve světě.*“³³²

Cedenbal byl především Brežněvův „člověk“ a i když mohl být bezesporu loajální nové sovětské garnituře, vysoká politika byla neúprosná a přes veškeré snahy a následný odpor „musel“ být nahrazen. Cedenbal byl rovněž vrstevník Gustáva Husáka a tito muži si podle všeho projevovaly navzájem osobní sympatie. Cedenbalova vláda se vyznačovala bezesporu jasným mezinárodněpolitickým profilem, kterým byl již neoddiskutovatelný příklon k Sovětskému svazu, který dále vyústil v nadstandardní hospodářské, kulturní a politické vztahy s evropskými státy RVHP, a to zejména s Československem, Německou demokratickou republikou a Polskou lidovou republikou. Dle názoru autora této práce je dnes v Mongolsku Jumdzágín Cedenbal vnímán ve velmi podobném světle jako v České republice Gustáv Husák. Cedenbal nebyl etnický Chalch, stejně jako Husák nebyl Čechem. Oba byli figurami sovětských velmocenských her a především, oba působili v čele politického zřízení, které snad většina současníků obou zemí nechce znovu zažít – socialistickém státě v období normalizace.

---

³³² AUTOR neuveden. Soudruh Džambyn Batmönch generálním tajemníkem ÚV MLRS. *Rudé právo*. 1984, roč. 64, č. 200, s. 7.

7. Závěr

Československo-mongolské vztahy v době normalizace zaujímají v naší poválečné historii zvláštní úlohu. Na jedné straně se dodnes v Mongolsku u řady pamětníků setkáváme s velkou dávkou nostalgie a celé období je vnímáno veskrze pozitivně, na druhé straně, období normalizace, v němž vzájemné vztahy kulminovaly, je v Československu vnímáno zcela jinak. Mongolská „epizoda“ jakoby zmizela z povědomí české a slovenské veřejnosti a o osudech Mongolů v Československu a Čechoslováků v Mongolsku ví jen málokdo. Cílem této práce byl výzkum této etapy moderních dějin a snaha o jisté oživení tohoto poněkud neprávem zapomenutého historického období.

Rok 1968 je dodnes v Mongolsku důležitým rokem z mnoha důvodů. Historická stříbrná medaile pro mongolského zápasníka vytvářela pocit optimistického „zlatého“ věku, který se vzájemně překrýval s velmi napjatým obdobím sovětsko-čínské roztržky, jež mimo jiné provázel hořký osud krajanů z Vnějšího Mongolska. Události československého Pražského jara byly pro drtivou většinu Mongolů velkou neznámou a postoj Jumdžágína Cedenbala byl zcela logickým politickým tahem. I když se na první pohled mohlo zdát, že vpád vojsk Varšavské smlouvy do Československa nebude mít na Mongolsko žádný vliv, zjistili jsme, že sehrál svoji úlohu při eskalaci sovětsko-čínské roztržky, čímž se Mongolsko ocitlo v ještě složitější mezinárodněpolitické situaci.

Československo-mongolské vztahy po roce 1968 se jistým způsobem proměnily. Obecně se dá hovořit o vyvrcholení vzájemných vazeb ve všech směrech. Zintenzivnění návštěv vládních delegací, pokračování v geologických expedicích a následné vytvoření prvního československo-mongolského joint-venture podniku a konečně, na počátku 80. let, Dny kultury, občanům obou zemí jasně dávaly na zřetel, že vzájemné sblížení dosáhlo vrcholu a obě země směřují spolu se Sovětským svazem „bok po boku ke světlým zítřkům“.

Československo bylo do určité míry tlačeno do hospodářské pomoci Mongolsku skrze RVHP. Zde musíme uznat, že Mongolsko skutečně, i když bylo pouze pozorovatelským státem RVHP, těžilo z mezinárodní situace a jeho hospodářský rozkvět byl nevídaný. Československá podpora v podobě geologických průzkumů, poskytování stipendií mongolským studentům a jiné hospodářské pomoci byla značná. Není náhoda, že i dnes na této skutečnosti těží vzájemná, stále rychleji se prohlubující, hospodářská spolupráce.

Role Sovětského svazu sehrála při formování vzájemných československo-mongolských vztahů významný vliv. To platilo i v oblasti sportu. Sovětská podpora při rozvoji mongolského zápasu vedla k vytvoření podmínek pro úspěch vrcholových sportovců. Zápas byl jediným možným průsečíkem československo-mongolských kulturních vazeb ve světě sportu. Českoslovenští sportovci měli možnost poznat nové soupeře ze vzdálené země, v níž je zápas zakotven jako jedna z hlavních národních tradic a Mongolové se zase mohli vyrovnávat se světovými špičkami této olympijské disciplíny.

70. léta a první polovina let 80. se vyznačovaly tím, že obě země často vysílaly vládní delegace. Zintenzívnění oficiálních návštěv plně zrcadlilo formalismus a šed' období normalizace. Avšak i toto období přinášelo světlé okamžiky. Ty bezesporu zažívaly tisíce Mongolů, kteří měli možnost v Československu studovat či pracovat. Možnosti, které se mongolským studentům a učňům v průběhu této etapy naskytly, byly opravdu velké. Vyčíslení československých nákladů je téměř nemožné, ale to není v této věci důležité. Podstatným činitelem je jistě to, že se dnes na tyto využití šance, o nichž se autor výše zmiňoval, navazuje,.

Je jistě pozoruhodné, jak vyvíjející vztahy kulminovaly a proměňovaly ráz spolupráce obou zemí. Z rozvojového státu, který byl závislý na zahraniční pomoci, se postupně stávala stále sebevědomější země socialistického tábora. Vývoj mongolské kinematografie a nástup vzdělané generace Mongolů ukazovaly, jaký potenciál má tato vzdálená stepní země kočovníků. I když byly československé zájmy do značné míry určovány RVHP, Československu se dařilo udržovat a posilovat mezinárodní prestiž, zejména v oblasti geologie.

Společné vazby obou zemí v období normalizace bezesporu odrážely dobovou atmosféru. Pro Československo byla tato dějinná etapa nedemokratickým útlakem a po Pražském jaru hořkým pádem do mírnější verze neostalinismu ve středoevropských podmínkách. Pro Mongolsko však byla Cedenbalova vláda obdobím prosperity a dobou uvolňujícího se režimu. Možnost spolupráce s evropskými zeměmi, především s Československem, byla pro Mongolsko nevídanou příležitostí. Protože Mongolové neměli srovnání s demokratickým fungováním státu, chápali svou příležitost jako vrchol emancipace své země. Také proto je dodnes vztah Mongolů k Čechům a Slovákům prostoupen notnou dávkou nostalgie a respektu.

8. Prameny a literatura

Archivní prameny

Archiv bezpečnostních složek, fond OB-1494 MV, (MONGOL; 1988).

Archiv bezpečnostních složek, fond OB-HK (Zahraniční studenti, 1961).

Archiv MZV v Praze, fond MZ - Mongolsko (Tajné 1965-69).

Archiv MZV v Praze, fond MZ, MZV-VA III (1977-1981).

Archiv MZV v Praze, fond MZ, MZV-VA III (1982-1987).

Archiv MZV v Praze, fond MZV-VA III (1967-1971).

Archiv MZV v Praze, fond MZV-VA III (1972-1976).

Archiv MZV v Praze, fond MZ, Ulan Bator (Zprávy ZÚ; 1962-1965).

Archiv MZV v Praze, fond MZ, Ulan Bator (Zprávy ZÚ; 1956-1961).

Archiv MZV v Praze, fond MZ, Ulan Bator (Zprávy ZÚ; 1966-1972, 1973).

Národní archiv v Praze, fond Ministersva Kultury (Mongolsko - styky, plány, delegace v letech 1953-1956).

Národní archiv v Praze, fond ÚGÚ (Mongolsko I; 1964-67).

Národní archiv, fond USL, (Správa o studijných výsledcích ZŠ z rozvojových krajin na VŠ v ČSSR; 1966/67 a 1970/71).

Paměti

HÁJEK, JIŘÍ. *Paměti*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1997.

Tištěná a digitalizovaná periodika

Rudé právo – ročník 32 (1952), 50, 52, 53, 56, 58 (1970-78), 61, 63, 64 (1981-84).

Bulletin: Cold War International History Project. Washington: Woodrow Wilson International Centre for Scholars, 2007/2008, č. 16.

Autorovy rozhovory

Jiří Šíma, DrSc. (2013)

Karel Engel (2016)

Ostatní rozhovory

Karel Engel (2012). Dostupný na < <http://videoklip.osobnosti.cz/karel-engel--karel-engel-fair-play-neznamena-jen-dodrzovat-pravidla>>. Stav ke dni 22.4.2016

Chimedzbazaryn Damdinšarav (2014). Dostupný na [Www.olloo.mn/](http://www.olloo.mn/) [online]. Dostupný z: <<http://www.olloo.mn/n/7725.html>>. Stav ke dni 5.3.2016.

TV dokumenty

Štít 1972.

Internetové zdroje

Českolipský deník <www.ceskolipsky.denik.cz>

Československá filmová databáze <www.csfd.cz>

Databáze překladů <www.databaze-prekladu.cz>

Erdenet mining company< Www.erdenetmc.mn >

Frýdecko-místecký a třinecký deník <www.fm.denik.cz>

Grand Dictionnaire <www.mywikifr.top>

Institut geologického inženýrství <www.geologie.vsb.cz>

Ministerstvo zahraničních věcí <www.mzv.cz>

Olympics <www.olympic.org>

Poslanecká sněmovna PČR <www.psp.cz>

Sports Statistics and History <www.sports-reference.com>

Twitter <<https://twitter.com>>

Zákony pro lidi <www.zakonyprolidi.cz>

Гэрэл гэрээ <www.olloo.mn>

Literatura

ANDREW, Christopher, MITROCHIN, Vasilij. *Neznámé špionážní operace KGB. Mitrochinův archiv*. Praha: Academia, 2001.

AREVIK, Chačatrjan. *Mongolská kinematografie v letech 1936-1999*. Praha, 2009

BÖHM, ZÁRYBNICKÝ, Arnošt, Miloš. *Sto zápasnických let*. Praha: Svaz zápasu České republiky, 1995.

BULAG, Uradin. *Collaborative Nationalism*. Plymouth: Rowman and Littlefield Publishers, 2010.

CARPINE, Giovanni da Pian del, RUBROUCK, Guillaume de, CLAVIJO, Ruy Gonzales de. *Putování k Mongolům*. Praha: SNKLHU, 1964.

- D'OHSSON, Mouradgea, Ignatius. *History of the Mongols from the 9th to the 19th Century*. New York: Cosimo, 2008.
- DEJMEK, Jindřich. *Diplomacie Československa. Díl I*. Praha: Academia, 2013.
- DEJMEK, Jindřich. *Diplomacie Československa. Díl II*. Praha: Academia, 2013.
- DOWLING, T. *Russia at War*. Santa Barbara: ABC-CLIO, 2015.
- FÁBERA, Miroslav. *Sedm mongolských koní*. Praha: Družstevní práce, 1946.
- FINK, Carole, GASSERT, Philipp, JUNKER, Detlef. *1968 The World Transformed*. Cambridge: The Cambridge University Press, 1999.
- FRITSCHÉ, Klaus. *Entwicklungshilfe der Sowjetunion. Der westliche Forschungsstand*. Köln: 1987.
- GREEN, SVINTH, Thomas, Joseph. *Martial Arts of the World*. Santa Barbara: ABC-CLIO, 2010.
- GIFFORD, Clive. *Olympijské hry od Atén 1896 k Aténám 2004*. Havlíčkův Brod: Fragment, 2004.
- GOODMAN, David. *Communism and Reform in East Asia*. London: Frank Cass, 1988.
- HALADA, Jan. *Encyklopedie českých nakladatelství. 1949-2006*. Praha: Libri, 2007.
- HASLUND, Christensen, Henning. *Lidé a bozi v Mongolsku*. Praha: Česká grafická unie, 1940.
- CHALUPA, Jiří. *Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile*. Praha: NLN, 1999.
- JEFREMOV, Antonovič, Ivan. *Cesta větrů: Zápisky z Gobi*. Praha: Mladá fronta, 1961.
- FOREIGN AND COMMONWEALTH OFFICE. *The Mongolian People's Republic*. London: H.M. Stationery Office, 1978.
- JISL, Lumír. *Umění starého Mongolska*. Praha: SNKLHU, 1961.
- KAPUR, KAPUR, KACHRU. *XVII Free style World Wrestling Championships New Delhi India, 1967*.
- KNAPÍK, Jiří. *Kdo spoutal českou kulturu*. Praha: Šárka, 2000.
- KOHAGAY, Yuki, LKHAGVASUREN, Ichinkhorloo. *A Herder, a Trader and a Lawyer*. Osaka: National Museum of Ethnology, 2012.
- KOZLOV, Kuzmič, Petr. *Mrtvé město Chara-Choto*. Praha: Pokrok, 1929.
- KIELANOVÁ-JAWOROVSKÁ, Zofia. *Lov na dinosaury*. Praha: Orbis, 1972.
- MILLER, Nicola. *Soviet Relations with Latin America, 1959-1987*. Cambridge: Cambridge University Press, 1989.
- OLŠOVSKÝ, Rudolf, PRŮCHA, Václav, URBANOVÁ, Zora. *Stručné dějiny světového hospodářství*. Praha: SPN, 1978.

- ONON, Urgunge. *The Secret History of the Mongols*. New York: Taylor and Francis e-Library, 2005.
- PEGG, Carole. *Mongolian Music, Dance and Oral Narrative*. Seattle and London: University of Washington Press, 2001.
- PERÚTKA, Jaromír. *Sportovci socialistických zemí na olympijských hrách*. Praha: Fragment, 1978.
- PETROVÁ, Maria. *Mongolské pohádky*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1958.
- POKORNÝ, Miroslav. „Nomádi“ z Československa. *Československé vztahy s Mongolskou lidovou republikou v 50. a 60. letech 20. století*. Plzeň, 2011.
- POUCHA, Pavel. *Tajná kronika Mongolů*. Praha: NLN, 2011.
- POUCHA, Pavel. *Třináct tisíc kilometrů Mongolskem*. Praha: Svobodné slovo - Melantrich, 1957.
- POZNER, Vladimír. *S udidlem v zubech*. Praha: Naše vojsko, 1961.
- RADCHENKO, Sergey. *Two Suns in the Heavens*. Washington: Woodrow Wilson Center Press, 2009.
- REES, Lucy. *Mongolian film music*. New York: Taylor & Francis, 2015.
- RINČEN, Bjambyn. *Slunce vychází*. Praha: Svobodné slovo - Melantrich, 1957.
- SMRŽ, Vladimír. *Mongolská lidová republika*. Praha: Orbis, 1950.
- SOUČEK, Ludvík. *Krotitelé d'áblů*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1965.
- SAKWA, Richard. *Russian politics and Society*. New York: Routledge, 2002.
- SRBA, Ondřej, SCHWARZ, Michal. *Dějiny Mongolska*. Praha: NLN, 2015.
- ŠMÍDOVÁ, Kateřina. *Zaměstnávání cizinců*. Praha, 2010.
- T'SERSTEVENS, Albert. *Předchůdce Marka Pola*. Praha: Lidová demokracie, 1966.
- URBÁŠEK, Pavel, PULEC, Jiří. *Vysokoškolský vzdělávací systém v letech 1945 - 1969*. Olomouc: Libry, 2012.
- VASILIJ, Jan. *Bátú, vnuk Čingischánův*. Praha: Melantrich, 1952.
- VASILIJ, Jan. *Čingischán*. Praha: Svoboda, 1947.
- VASILIJ, Jan. *K poslednímu moři*. Praha: Svět sovětů, 1957.
- WILLIAMS, Victoria. *Weird Sports and Wacky Games around the World*. Santa Barbara: Greenwood, 2015.
- ZÍDEK, Petr, SIEBER, Karel. *Československo a Blízký východ v letech 1948–1989*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2009.

9. Přílohy

9.1 Obr. č. 1 – Zápasníci v Ulánbátaru

Karel Engel a další zápasníci z Československa přiletěli na zápas do Ulánbátaru (1971).

Zdroj: Karel Engel.

9.2 Obr. č. 2 – Khorloogiin Bayanmönkh

Stříbrný medailista z LOH v Mnichově Khorloogiin Bayanmönkh při tradičním zápase.

Zdroj: Twitter. Dostupný na <<https://twitter.com/historicalpict1/media>>. Stav ke dni 8.7.2016

9.3 Obr. č. 3 – Batyn Dordža

Batyn Dordža přiletěl do Bratislavy (1972).

Zdroj: Štít 72 (film).

9.4 Obr. č. 4 – Prezident Gustáv Husák v Ulánbátaru

G. Husák, V. Biľak, L. Štrougal a A. Kapek si prohlížejí památník Sovětské armády v Ulánbátaru (1973).

Zdroj: Archiv MZV v Praze, fond MZV-VA III (1972-1976).

9.5 Obr. č. 5 – Geologové v Erdenetu

Geologové provedli odstřel v lokalitě Erdenet Obo.

Zdroj: Twitter. Dostupný na <<https://twitter.com/historicalpict1/media>>. Stav ke dni 8.7.2016

9.6 Obr. č. 6 – Výstavba Erdenetu

Výstavba zbrusu nového sídliště v Erdenetu.

Zdroj: Twitter. Dostupný na <<https://twitter.com/historicalpict1/media>>. Stav ke dni 8.7.2016

9.7 Obr. č. 7 – Gustáv Husák a Jumdžágín Cedenbal

G. Husák a J. Cedenbal v roce 1978 v Praze. Jednalo se o poslední Cedenbalovu návštěvu Československa.

Zdroj: Archiv MZV v Praze, fond MZV-VA III (1972-1976).

9.8 Obr. č. 8 – Motorizovaný lovec syslů

Oblíbená činnost v období podzimu je lov syslů. Úspěšný lovec se pochlubil svým úlovkem. Snímek vystihuje Mongolsko 70. let. Moderní technologie s tradičním životem Mongolů ilustrují kontrastní obraz této doby.

Zdroj: Archiv MZV v Praze, fond MZV-VA III (1972-1976).